

WAAJJIRA AFYAA'IIFI CAFFEE
OROMIYAATIIN KAN QOPHAA'E

MAGALATA OROMIYAA

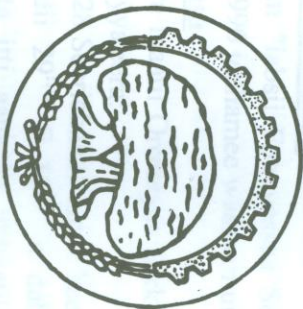
SEERA MAATII OROMIYAA

Labsii Lakk. 69/1995
fi
Labsii Lakk. 83/1996

MAGALATA OROMIYAA

SEERA MAATTI OROMIYAA

Labsii Lakk. 69/1995
fi
Labsii Lakk. 83/1996

AAYYIMORO ATAJADAM

SEERA MAATI OROMIA

2001/03.04.01.0001
0001/03.04.01.0001

Kutaa Tokko

LABSII IAKK 83/1996

SEERA MAATI OROMIAA FOOYYESSUF LABSII BAHE

Lab sii Seera maatii Oromiyaa Lakk. 69/1995 keessatti fuudharratti fuudha raawwachuun ilaalchise ifatti wanti tumame jiraachuu dhabuun isaa hiikkaa adda addaa waan horodofisiiseef kana hanbisuuf dhiimma kana seerichaan ifatti murteessuun waan barbachiseef;

Akkaataa Heera Mootummaa naannoo Oromiyaa Fooyya'ee Bahe Keewwata 49(3) (a)tiin kan kanatti aanu labsameera.

1. Mataduree Gababaa

Labsiin kun "labsii Fooyyessaa Seera maatii oromiyaa Lakk. 83/1996 jedhamee waamamuu ni dandaa'a

2. Fooyya'iinsa

Labsii seera maatii Oromiyaa lakk. 69/1995 akka kanaa gadiitti fooyya'eera:

- A. Keewwata 28 Seerichaatti aanee keewwatoonni haara'aan armaan gadii 29^{ffaa} fi 30^{ffaa} n dabalamaniiru; tartiibni keewwatoota itti aananiis akkaatuma kanaan waljalaa siquun sirreeffamaniiru.

Keewwata 29

Ilmuummaa ykn Ijoolummaa Seeraan Hin Mirkanaa'in

Ilmuummaan ykn ijoolummaa nama tokko kan seeraan hin mirkanaa'in yoo ta'es, hawaasicha biratti ilmuumaan isaa kan beekamu hanga ta'etti, akkaataa seericha keewwata 27 fi 28 tiin ibsameen fuudhaa-heeruma dhoorkisiisuuf gahaadha.

Keewwata 30

Fuudharratti fuudha raawwachuun

Namni fuudhaaf heerumaan waliin jiraatu kamiyyuu, hanga fuudhaa heerumichi ragga'ee jirutti, fuudhaa heeruma biroo raawwachuun dhoorkaa dha."

B. Keewwata 35 keewwata Xiqqaa seerichaa (b)tti

aanee keewwatni Xiqqaa (c) haara'an dabalameera;
keewwatni Xiqqaan duraan (c) ture (d) ta'ee
fooyya'eera. "C" Fuudhaa heerumarratti fuuni

raawwatamuuf yoo ta'e, fuudhaa heeruma lammataa
raawwachuuf nama barbaade wajjin fuudhaa
heeruma durse nan gaba nama jedhuun,"

C. Keewwata 49^{ffaa} seerichaati aanee Keewwatni
haara'aan 50ffaan kanatti aanu dabalameera.

Keewwata 50

Fuudhaa Heerumarratti Fuudha raawachuu

1. Fuudhaa heerumarratti fuudhaa heerumni biroo
raawwatamee yoo argame, walfuutota fuudhaa

heeruma duraa keessaa tokkoon yookiin walfuutota
fuudhaa heeruma booddee raawwatame keessaa

nama miidhame jedhuun yookiin Abbaa Alangaatiin
gaaffiin yoo dhiyaate fuudhaa heerumni
booddeedhaa akka digamu ni taasisama.

2. Yaa ta'uuyyuu malee walfuutota duraa keessaa tokko
yoo du'e, fuudhaa heerumichi booddee raawwatame
akka diigamu gaafachuun hin danda'amu"

3. Guyyaa labsiin Kun Hojiirra Oolu

Labsiin kun guyyaa magalata oromiyatti maxxanfamee
baherraa kaasee kan hojiirra oolu ta'a.

Adaamaa Adoolessa Bara 1996

Juneeydii Saaddoo

Prezidaantii Mootummaa Naannoo Oromiyaa

Kutaa Lama **LABSII LAKK 69/1995** **LABSII SEERA MAATII MOOTUMMAA NAANNOO** **OROMIYAA**

Maatiin ka'umsa uumama hawasaa ta'uu isaatiin eegumsi
seeraa kan isa barbaachisu waanta'ee;

Ka'uumsa maatii kan ta'e fuudhaa-heerumni ammoo
yeroo raawwannaa isaa, waliiwajjin jireenyaa fi addaan
baayiinsaa mirga walqixxummaa, fedhii guutuu fi bilisummaa
walfuutota irratti akka hundaa'u seera dandeessisu baasuun
waan barbaachiseef;

Seera maatii hojiirra jiru sadarkaa guddinaa hawaasichi
amma irra gabe, Heera mootummaa fi waliigalteewwan
addunyaa dhimma kanaan qunnamtii qabani fi biyyi teenya
raggaasifte wajjin akkaataa walsimatuun fooyyeessuun waan
barbaachiiseef;

Seerti maatii fooyya'e sadarkaa Mootumaa Federaalatti
bahe kan hojiirra oole yoo ta'ellee haala qabatamaa isaniitiin
naannoleen seera maatii ofii baafaachu akka danda'an Heera
Mootummaatiin bu'ura mirkanaa'en seera maatii naannoo
keeyya baasuun waan barbaachiseef;

Heera Mootummaa Naannoo Oromiyaa keewwata
49(3)(A) irratti hundaa'uudhaan kan kanatti aanu labsamee jira.

1. Mata Durree Gabaabaa

Labsiin kun "Labsii Seera Maatii Naannoo Oromiyaa
Lak. 69/1995" jedhamee waamamuu ni danda'a.

2. Guyyaa Labsichi Hojiirra Itti Oolu

Labsiin kun guyyaa Magallata Oromiyaatti maxxan-
nfamee bahe irraa kaasee kan hojiirra oolu ta'a.

Adaamaa, Adoolessa 2, Bara 1995

Juneeydii Saaddoo

Prezidaantii Mootummaa Naannoo Oromiyaa

BOOONNAA TOKKO **WAA'EE FIROOMAA**

Keewwata 1 **Firooma**

Firoomni uumamaan walirraa dhalachuun yookiin fuudhaa-heerumaan walitti makamuun yookiin guddisaan kan uumamu qunnamti addaati.

Keewwata 2

Karaa Firoomni Ittiin Ibsamu

1. Firoomni kanneen armaan gadii keessaa tokkoon ibsamuu ni danda'a:
  - a) Firooma dhiigaa,
  - b) Firooma fuudhaa-heerumaa yookiin
  - c) Firooma guddisaa.
2. Firoomni sadarkaawwan kan gabu ta'ee akkuma haala isaati gara oliitti yookiin gara gadiitti yookiin gara cinaatti lakkaawwamu ni danda'a.

Keewwata 3

Firooma Dhiigaa

1. Firoomni dhiigaa walirraa dhalachuudhaan firooma argamuu dha.
2. Warraa fi ilmaan isaanii giddutti walitti hidhmiinsi firoomaa sarara kallattiin gara oliitti ykn gara gadiitti lakkaawamutu jiraata.
3. Abbaa fi haadha tokkorraa yookiin warra tokko gofaan namoota walitti dhufan giddutti firoomni dhiigaa gara cinaatti lakkaawamu ni jiraata.

Keewwata 4

Sadarkaa Firooma Dhiigaa

1. Sadarkaan firooma dhiigaa dhaloota lama kan wal qunnamsiisu hariiroo dhalootaa ti.

2. Sadarkaan firooma dhiigaa namoota lama giddutti kallattiidhaan jiru kan murtaa'u, sarara sirrii hordofuudhaan hariiroo dhalootaa gidduu isaanii jiru gara oliitti yookiin gara gadiitti lakkaawuudhaan ta'a.
3. Sadarkaan firooma dhiigaa namoota lama giddutti gara cinaatti jiru kan murtaa'u, hariiroo dhalootaa hanga abbaa irratti walgahaniitti jiru lakkaawanii walitti ida'uudhaan ta'a.

Keewwata 5

Firooma Fuudhaa-heerumaa

1. Firoomni fuudhaa-heerumaa, walirraa fuudhanii walitti heerumsiisuun argama.
2. Abbaanwarraa warra haadhararraa gara oliitti lakkaawaman yookiin ilmaan isaanii gara gadiitti lakkaawaman; haatiwarraas warra abbaawarraa gara oliitti lakkaawaman yookiin ilmaan isaanii gara gadiitti lakkaawaman wajjiin firooma fuudhaa-heerumaa kallatti ta'e ni qabaatu.
3. Abbaanwarraa firoota haadhararraa isaa kan gara cinaatti; haatiwarraanis firoota abbaawarraa ishee kan gara cinaatti lakkaawaman wajjiin, firooma fuudhaa-heerumaa gara cinaatti lakkaawamu ni gabu.

Keewwata 6

Itifufiinsa Firooma Fuudhaa-heerumaa

Fuudhaa-heerumni firoomicha argansiise otoo diigamellee, firoomni fuudhaa-heerumichaan argame akkuma ragga'etti jiraata.

Keewwata 7

Firoomni Kallatti Sadarkaadhaan Kan Hin Daangeffamne

Ta'uu Isaa

Sarara kallattiitiin kan lakkaawamu firoomni dhiigaa yookiin fuudhaa-heerumaa sadarkaadhaan hin daangeffamu.

Keewwata 8

Firooma Guddisaa

Firoomni, akkataa seera kana boqonnaa 10iin tumameen, guddisaan hundeffamuu ni danda'a.

BOOONNAA 2

WAA'EE WALKAADHIMACHUU

Keewwata 9

Hiika

1. Walkaadhimachuu jechuun walkaadhimantoon gara fuulduraati walfuudhuuf walta'insa raawwatani dha.
2. Waliigalteen walkaadhimachuu, hayyama walkaadhimantootaa bu'ureffame malee, seera duratti bu'aa hin qabaatu.

Keewwata 10

Sababa Walkaadhimachuu Dhoorku

1. Fuudhaa-heeruma walkaadhimantootaa sababni seeraa dhoorku yoo jiraate, walkaadhimachuu seera duratti bu'aa hin qabaatu.
2. Keessumaayyuu walkaadhimantoon umrii fuudhaa-heeruma raawwachuuf seera kanaan murtaa'e guutuu qabu.

Keewwata 11

Sirna Walkaadhimachuu

Sirni walkaadhimachuu akkataa barmaatiilee iddoo sirnichi itti raawwatamun yookiin barreeffamaan raawwatamuu ni danda'a.

Keewwata 12

Sirna Walkaadhimachuu

1. Walkaadhimachuu kan raawwatame barreeffamaan yoo ta'e waliigaltichi jiraachuu isaa hubachiisun kan danda'amu barreeffamichuma kana dhiyeessuudhaan ta'a.

2. Ragaan bareeffamaa kun yoo hin jiraanne walkaadhimachuu jiraachuu isa hubachiisun kan danda'amu ragaa namaa lama dhiyeessuudhaan yookiin raga dhimma kana ibsu kamiyyuu dhiyeessuudhaan ta'uu ni danda'a.

Keewwata 13

Yeroo Walkaadhimachichi Itti Turu

Walkaadhimichichi ennaa raawwatamu guyyaan fuudhaa-heerumaa yoo hin murteeffanne, waliigalteen walkaadhimachuu erga raawwatamee jalqabee waggaa tokko keessatti fuudha-heerumni raawwatamuu qaba.

Keewwata 14

Diigamnuu Walkaadhimichichaa

1. Walkaadhimantoota keessaa tokkoon isaanii turuuf yookiin diduuf sababa gahaa qabaachuu isaanii ragaan gahaan agarsiisu osoo hin jiraatin fuudhaa-heeruma yoo didan walkaadhimanchichi ni diigama.
2. Akkasumas walkaadhimantoota keessaa tokkoon isaanii fuudhaa-heerumichi akka hin raawwatanne kan taasisu amalaa fi gocha gadhee yoo agarsiisan walkaadhimichichi ni diigama.

Keewwata 15

Diigamnuu Walkaadhimichichaa Maal akka Hordofsiisu (1)

Baasii fi Kenna Deebisuu:

1. Diigamnuu walkaadhimichatiif namni sababa ta'e baasii godhame hundaa kafaluu qaba.
2. Diigamnuu walkaadhimichatiif namni sababa ta'ee yookiin miseensi maatii kenna fudhate kennicha deebisuu qaba.

BOOONNA 3

AKKATAA RAAWWANNA FUUDHAA-HEERUMAA

KUTAA 1

WALIIGALA

Keewwata 19

Sirnoota Adda Addaa Fuudhaa-Heerumni Ittiin

raawwatamuu

1. Fuudhaa-heerumni itti gaafatamaa galmessaa haala hawaasummaa biratti raawwatamuu ni danda'a.
2. Kan Keewwata kana keewwata xiqqaa (1)n ibsame yoo jirateyyuu, fuudhaa-heerumni amantii yookiin aadaa walfuutota irratti hundaa'ee raawwatamuu ni danda'a.

Keewwata 20

Fuudhaa-heeruma Ittigaafatamaa Galmessaa Haala

Hawaasummaa Biratti Raawwatamuu.

Fuudhaa-heerumni itti gaafatamaa galmessaa haala hawaasummaa biratti raawwatameera kan jedhamu dhiirrii fi dubartiin tokko fuudhaa-heeruma raawwachuudhaaf waliigalanii itti gaafatamaa galmessaa haala hawaasummaa fuldurratti dhiyaachuudhaan fedhii isaanii kan ibsanii fi innis kanuma yoo ofitti fudhatee dha.

Keewwata 21

Fuudhaa-heeruma Sirna Amantii Irratti Hundaayee

Raawwatamuu

Fuudhaa-heerumni sirna amantii irratti hundaayee raawwatameera kan jedhamu, dhiiri tokkoo fi dubartiin tokko akkaataa amantii isaaniitti yookiin amantii isaan lamaanii keessaa akka kan isa tokkootti, sirna fuudhaa-heerumaa ulaagicha guutu yoo raawwatantii dha.

Keewwata 16

(2) Beenyaa

1. Diiggamuu walkaadimichichaa miidha hamiilee qaqabsiisuuf, namni diigamichaaf sababa ta'e isa kaaniif beenyaa barbaachisaa ta'e kanfalu gaba.
2. Hanga beenyaa kanfalamuu qabuu fi nama beenyicha gaafachuu danda'u abbootiin seeraa tilmaama haqummaa hordofuudhaan mutteessu.
3. Beenyaa miidhaa hamiileetif kaffalamuu qabu Qarsihi Itoopiyaa 1000 caaluu hin qabu.

Keewwata 17

Hafuu Walkaadhimachichaa

1. Walkaadhimamtoota keessa tokko yoo du'e yookiin fuudhaa-heeruma raawwachuu, dhabuudhaaf sababni gahaan ennaa mudatu yookiin waliigaltee walkaadhimamtootaan walkaadhimamchichi hafuu ni danda'a.
2. Kan armaan olii ennaa mudatu walkaadhimamtoon kenna fudhatan walii deebisu hin qaban.

Keewwata 18

Darbuu Yeroo

Diiggamuu walkaadhimichaarratti hundaa'uudhaan himatni dhiyaatu kamiyyuu, guyyaa walkaadhimici itti diiggamee kaasee wagaa tokko keessatti yoo hin dhiyaane, fudhatama hin qabu.

Keewwata 22

Fuudhaa-heeruma Sirna Aadaa Irratti Hundaa'ee

Raawwatamu

Fuudhaa-heerummi sirna aadaa irratti hundaa'ee raawwatameera kan jedhamu, dhirri fi dubartiin tokko akka aadaa naannoo jiraataniitti yookiin akka aadaa isaan lamaaniitti yookiin akka aadaa isaan lamaan keessaa tokkootti, sirna fuudhaa-heerumaa fudhatama qabu yoo raawwatani dha.

Keewwata 23

Fuudhaa-heeruma Naannichaan Alatti Raawwatamu

1. Fuudhaa-herrummi Naannoo Oromiyaatiin alatti seerota biroo bu'ura godhachuu dhaan raawwatame, hanga hamiilee yookiin safuu uummata Naannichatiin wal hin faallesinetti, seera kanaanis fudhatamummaa ni qabata.
2. Fuudhaa-heeruma isanii akkaataa keewwata kana keewwata xiqqaa (1)n ibsametti naannichaan alatti raawwatani bara waliin jireenya isanii namoota naannicha keessa jiraatan giddutti falmiin yoo ka'e mana Murtii naannichaa aangoo qabuun dhiimmi isanii akkaataa seera kanaatiin ni ilaalama.
3. Kan Keewwata kana Keewwata xiqqaa (2)n tumame yoo jiraatellee abbaanwarraa fi haatiwarraa waliigalee isanii barreeffamaan ennaa dhiyeessan dhiimma isanii akkaataa seera yookiin aadaa yookiin amantii itti walfuudhaniitiin akka ilaalamuuf gochuu wanti dhoorku hin jiru.

Keewwata 24

Akkaataa Raawwii Fuudhaa-heeruma Sirnoota Biroo

Akkaataa sirnoota raawwii fuudhaa-heerumaa kutaa kanaan tumamaniin alatti fuudhaa heerummi raawwatame kamiyyuu seera duratti bu'aa hin qabaatu.

KUTAA 2

FUUDHAA-HEERUMA RAAWWACHUUF HAALLAN

GUUTAMUU OABAN

Keewwata 25

Hayyama

1. Fuudhaa-heerummi fudhatama qabu tokko raawwatamee jira kan jedhamu walfuutonni walfuudhuuf akkataa biisaa fi guutuu ta'een hayyamamaa yoo ta'an gofaadha.
2. Fuudhaa-heeruma raawwachuudhaaf gabbara yookiin kaffaltii bifa kamiyyuu gaafachuu fi kennuun seera kanaan dhoorkamaa dha.

Keewwata 26

Umrii

1. Dhiiras tahee dubartiin, otoo waggaa Kudha Saddeet hin guutin fuudhaa heeruma raawwachu hin danda'an.
2. Kan Keewwata kana keewwata xiqqaa(1)n tumame yoo jiaatellee, ennaa sababni cimaan mudatu, gaaffii walfuutonni yookiin wari yookin bulchitoonni isaan keessaa kan tokko dhiyeessan bu'ura godhachuudaan, umrii fuudhaa heeruma idleerraa yeroo waggaa Lama hin caaleef hirisuudhaan Hooganaan Biiroo Dhiimma Seeraa akka walfuudhan hayyamu ni danda'a.

Keewwata 27

Firooma Dhiigaa

1. Firoota dhiigaa kallatti (warroota fi ilmaan isanii) giddutti fuudhaa-heeruma raawwachuun dhoorkaa dha.
2. Firooma dhiigaa gara cinaatti lakkaawwamu keessatti, sadarkaa torba dura fuudhaa-heeruma raawwachuun dhoorkaa dha.

Keewwata 28

Firooma Fuudhaa-heerumaa

1. Firoota fuudhaa-heerumaa kallattii giddutti fuudhaa-heeruma raawwachuun dhoorkaa dha.

2. Firooma fuudhaa-heerumaa gara cinaatii lakkaawwamu keessatti, sadarkaa sadiin dura fuudhaa-heeruma raawwachuun dhoorkaa dha.

Keewwata 29

Fuudhaa-heerma Bakka Bu'aan Raawwachuun Kan Hin

Dada'anne Ta'uu Isaa

1. Fuudhaa-heerumni yoo raawwatamu walfuutonni bakka sirnichi raawwatamutti qaaman argamanii hayyama isaanii kennuu qabu.
2. Kan Keewwata kana keewwata xiqqaa(1)n tumame yoo jiraatellee, sababni cimaan jiraachuu fi bakka bu'aadhaan fuudaa-heerumicha raawwachuuf namni barbaadu hayyama isaa akkaataa hin mamsifnen kan ibse tahuu Hoogganaan Biiroo Dhimma Seeraa yoo mikaneesse, fuudhaa-heerumichi bakka bu'aan raawatamuu ni danda'a.

Keewwata 30

Dogongora Bu'uura

1. Fuudhaa-heerumni hayyama dogogoraan argamerratti hundaayee raawwatame diigamaa dha.
2. Sababa dogogoraatiin hayyamni hir'uudha kan jedhamu dogogorichi kan bu'uura tahee ennaa argamee dha.
3. Yaadni waliigalaa Keewwata kana keewwata xiqqaa (2) akkuma eegametti tahee haallan armaan gadii ennaa mudatan dogogorri bu'uura akka jirutti lakkaawwana;
  - a. eenyummaa nama fuudhuu dogongoruun nama ni fuudha jedhee yaadeen alatti kan biraa yoo fuudhe;
  - b. namni inni fuudhu dhibee cimaa fayyuu hin dandeenye yookiin sanyiin darbu kan qabu tahuu otoo hin beekin yoo fuudhe;

- c. walfuutota keessaa inni kuun qunnamtii saalaa raawwachuu akka hin dandeenye beeku dabuudhaan yoo fuudhe;

- d. walfuutota keessaa inni kuun barmaatillee nama saalaan tokko tahan wajjiin qunnamtii saalaa raawwachuu akka qabu otoo hin beekin kan fuudhe yoo tahee dha.

Keewwata 31

Hayyama Gocha Humnaatiin Argame

1. Fuudhaa-heerumni gocha humnaatiin hayyama argamerratti hundaayee keessattuu butii irratti hundaayee raawwatame diigamaadha.
2. Hayyamni humnaan kan argameedha kan jedhamu gareen hayyama isaa kenne ofii isaa yookiin warra isaa keessaa tokko yookiin fira dhiyoo isaa nama tahe tokkoratti raawwatamuuf balaa dhiyaaterraa ooluuf jecha hayyama isaa yoo kennee dha.

Keewwata 32

Waa'ee Fuudhaa-heeruma Nana Murtiin Dhoorkamee

1. Namni murtiin dhoorkame kaniiyyuu yoo namni murtii hayyameef malee fuudhaa-heeruma raawwachuu hin danda'u.
2. Gaaffii Kana ilaalchisee mana murtiitti dhiyaatu namni dhoorkame ofii isaa yookiin bulchaan isaa dhiyeessuu ni danda'a.

Keewwata 33

Kophaa Jirachuuf Yeroo Murtaa'e

1. Dubartiin takka fuudhaa-heerumni dura qabdu erga hafeen booda hanga guyyaan DhibbaTokko fi Saddeetamni darbutti nama biraa wajjiin fuudhaa-heeruma raawwachuu hin dandeessu.

2. Kan Keewwata kana Keewwata xiqqaa(1)n tumame yoo jiraatellee, dubartiitiin fuudhaa-heerummi dura gabdu hafee guyyaa DhibbaTokkoo fi Saddeetamni otoo hin guutiin:

- a. kan deesse yoo tahe; yookiin
- b. fuudhaa-heeruma kan raawwattu abbaa manaa ishii durii wajjiin yoo tahe; yookiin
- c. ulfa tahuu dhabuun ishii qorannaa mana yaalaatiin yoo mirkanaa'e; yookiin
- d. yeroo qofummaan akka jiraattu murtaa'e akka hin eegne manni murtii yoo murteese; yeroo qofummaan jiraattu ilaalchisee kan tumame raawwatamaa hin tahu.

KUTAA 3

FUUDHAA-HEERUMNI AKKA HIN RAAWWATAMNE MORMUU

Keewwata 34

Waa'ee Mormuu

Fuudhaa-heeruma raawwachuuf haalli barbaachisaa ta'e hin guutamne jechuun fuudhaa-heeruma raawwatamuuf yaadame akka hin raawwatamne mormii dhiyeessuun ni danda'ama.

Keewwata 35

Gareewwan Mormuu Danda'an

Fuudhaa-heerummi akka hin raawwatamne gareewwan mormuu danda'an kanneen armaan gadii qofaa dha;

- a) Sababa umuriitiin yoo ta'e, warra dhalche, Abbaa Alangaa yookiin nama biraa dhimmichi na ilaalaa jedhu kamiiniyyuu;
- b) Sababa firooma dhiigaa yookiin firooma fuudhaa-heerumaatiin yoo ta'e, warra walfuutotaa lamaanii yookiin kan isaan tokkoo kan gara oliifti lakkaa'aman;

- obbolaawwan dhiiraa yookiin dubaraa waggaa 18 guutan yookiin Abbaa Alangaa;
- c) Sababa dhorkaa murtiitiin yoo ta'e, bulchaa nama murtidhaan dhorkamee yookiin Abbaa Alangaa.

Keewwata 36

Waa'ee sirnaa fi yeroo mormiin itti dhiyaatu

1. Mormiin fuudhaa-heerummi akka hin raawwatamne dhiyaatu barreeffamaan ta'ee amma fedhellee turu fuudhaa-heerumichi sun raawwatamuudhaaf guyyaa 15 dura abbaa taayitaa raawwachiiftuu fuudhaa-heerumaatti dhiyaachuu qaba.
2. Abbaan taayitaa raawwachiiftuu fuudhaa-heerumaa mormii ka'e irratti murtii osoo hin laatin dura yaada walfuutoota irraa fudhachuutu isarra jira.
3. Mormicha dhiyeessuudhaaf gareen aangoon seeraa kanaan kennameef adeemsa adda ta'e akka hordofan hin barbaachisu.

Keewwata 37

Murtii Mormii Irratti Kennamu.

1. Abbaan taayitaa raawwachiiftuu fuudhaa-heerumaa mormii isaaf dhiyaatu irratti guyyaa 5 keessatti murtii laachuutu isarra jira.
2. Abbaan taayitaa raawwachiiftu fuudhaa-heerumaa mormii isaaf dhiyaate fudhachuu diduudhaan gaa'ilichi akka raawwatamu murtiin inni kennu isa dhumaa ta'a.
3. Abbaan taayitaa raawwachiiftuu fuudhaa-heerumaa mormii dhiyaateef yoo fudhate fuudhaa fi heerumichi akka hin raawwatamne gochuu qaba.
4. Keewwata kana keewwata xiqqaa (3) jalatti murtiin ibsame kennamee yoo jiraate abbaan taayitichaa sababa murtii isaatiif ka'umsa godhate kana walfuutonni battalumatti akka beekan ni taasisa.

Keewwata 38

Ol-Iyyata

1. Seera kana keewwata (37) keewwata xiqaa (3) jalati haala ibsameen murtii kennamurratti walfuutonni yookiin isaan keessaa tokko ol-iyata mana murtiif dhiyessuu ni danda'u.
2. Manni murtii ol-iyanni dhiyaateef murtii abbaa taayitaa raawwachiiftuu fuudhaa-heerumaa yoo diige abbaan taayitichaa fuudhaa-heerumicha ni raawwachiisa.

KUTAA 4

AKKAATAA FUUDHAA-HEERUMAA

Keewwata 39

Waa'ee Fuudhaa-heeruma Itti Gaafatamaa Galmeeessaa Haala Hawaasummaa Duratti Raawwatamuu (1) Itti Gaafatamaa Galmeeessaa Haala Hawaasummaa Aangoo Qabu

Fuudhaa-heerumni kan raawwatamu, itti gaafatamaa galmeeessaa haala hawaasummaa, walfuutota keessaa tokko yookiin warra yookiin fira dhiyoo isaanii keessaa tokko, fuudhaa-heerumichi raawwatamun dura osoo walittraa hin cittin yeroo ji'a jahaatiif bakka itti jiraatanitti argamu duratti ta'a.

Keewwata 40

(2) Fuudhaa-heeruma Raawwachuudhaaf Yeroo Gaaffiin Itti Dhiyaati.

Kaadhimaantonni fuudhaa-heeruma raawwachuudhaaf yaaduu isaanii hanga fedhellee yoo ture, fuudhaa-heeruma isaanii raawwachuuf guyyaa murteessan ji'a tokko dursanii itti gaafatamaa galmeeessaa haala hawaasummaatiif beeksisuutu isaan irra jira.

Keewwata 41

(3) Guyyaa Fuudhaa-heerumni itti Raawwatamuu Murteessuu fi Beeksisuu.

Itti gaafatamaa galmeeessaa haala hawaasummaatiif gaaffichi akkuma dhiyaaten kaadhimaantoota wajjin wal mariatee guyyaa fuudhaa-heerumichi itti raawwatamuu erga murteesseen booda karaa mijaawaa ta'een beeksisa ni baasa.

Keewwata 42

(4) Sina Raawii Fuudhaa-heerumaa fi Raawwatamuu Isaa Beeksisuu.

1. Fuudhaa-heerumni, kaadhimaantooni lamaanii fi karaa lachuu ragoonni lama-lama bakka jiranitti, ifatti raawwatama.
2. Kaadhimaantoonni fi ragoonni fuudhaa-heeruma raawwachuudhaaf haallan barbaachisaa ta'an kan hin hir'ain ta'uu kakuu-dhaan ni mirkaneessu.
3. Itti gaafatamaan galmeeessaa haala hawaasummaa, kaadhimaantoonnii fi ragoonni jecha kakuu kennuun dura, jechi kenan kun itti gaafatammumaa hordofsiisu ifatti qabsiisuu qaba.
4. Kaadhimaantoonni lamaanuu fuudhaaf heeruma raawwachuudhaaf fedhii qabaachuu isaanii itti gaafatamaa galmeeessaa haala hawaasummaatiif ni mirkaneessu.
5. Kaadhimaantoonni lamaanii fi ragoonni isaanii galmee haala hawaasummaa irratti mallatteessuu qabu.
6. Sirnoonni armaan olitti ibsaman raawwatamuu isaanii yoo mirkaneesse, itti gaafatamaan galmeeessaa haala hawaasummaa kaadhimaantoonni fuudhaa fi heeruma seera gabeessa ta'e raawwachu isaanii ibsee walfuutotaaf waraqaa ragaa fuudhaa-heerumaa ni kennaaf.

Keewwata 43

Fuudhaa-heeruma Sirna Amantiitiin Raawatamuu.

1. Sirna amantii irratti hundaayee akkaataan fuudhaa-heerummi itti raawwatamuu danda'uu fi sirni raawwannaa isaatis kan seera kana keewwata (21)n ibsame hordofuudhaan waliigaltee walfuutotaa giddu-galeessa godhatee akkuma sirna amantichaati murtaa'a.
2. Seera kanaan, raawwaannaa fuudhaa-heeruma kamiifuu haalawwan guutamuu qaban jedhaman, fuudhaa-heeruma sirna amantii irratti hundaayee raawwatamuu'is guutamuu qabu.

Keewwata 44

Fuudhaa-heeruma Sirna Aadaatiin Raawatamuu

1. Sirna Aadaa irratti hundaayee fuudhaa-heerummi kan raawwatamuu danda'uu fi sirni raawwannaa isaatis kan seera kana keewwata (22)n ibsame hordofuudhaan waliigaltee walfuutotaa giddu-galeessa godhatee akkuma sirna aadichaati murtaa'a.
2. Seera kanaan raawwannaa fuudhaa-heeruma kamiifuu haalawwan guutamuu qaban jedhaman, fuudhaa-heeruma sirna aadaa irratti hundaayee raawwatamuu'is guutamuu qabu.

KUTAA 5

WAA'EE GALMEEFFAMA FUUDAA-HEERUMAA

Keewwata 45

Waa'ee Fuudhaa-heerumaa Galmeessisuu

1. Fuudhaa-heerummi sirna kaminuu yoo raawwatamellee, itti gaafatamaa galmeessaa haala hawaasummaa dhimmichi itaaluun galmeeffamuu qaba.

2. Keewwata kana keewwata xiqqaa (1) irratti hundaayee itti gaafatamaan galmeessaa haala hawaasummaa galmeessicha raawwate, waraqaa ragaa ga'ililaa walfuutotaaf ni kenna.

3. Fuudhaa-heerummi kamiyyuu guyyaa itti raawwatame irraa eegalee bu'aa ni qabaata.

Keewwata 46

Waa'ee Gurmaa'ina Galnee Fuudhaa-heerumaa

1. Seera kanaan keewwata 45 keewwata xiqqaa (1) irratti haala ibsameen kaadhimaatoonni yoo galmeessisuu baatanillee, itti gaafatamaan galmeessaa haala hawaasummaa fudhaa-heerummi raawwatamuu isaa kan beeke taanaan, galnee fuudhaa-heerumaa taayitaa isaatiin ni gurmmeessa.
2. Yeroo kun ta'u, itti gaafatamaan galmeessaa haala hawaasummaa akkuma haala dhimmichaatiin walfuutotaa fi raganni dhiyaatanii galnee fuudhaa-heerumaa irratti akka mallatteessan ni taasisa.

Keewwata 47

Qabiyyee Galnee Fuudhaa-heerumaa

Galmeen fuudhaa-heerumaa kan agarsiisuu qabu:

- a) magaa guutuu walfuutotaa, guyyaa fi iddoo itti dhalatan, teessoo jireenya isaanii;
- b) magaa guutuu ragotaa, guyyaafi iddoo itti dhalatan, teessoo jireenya isaanii;
- c) sirna fuudhaa-heerummi itti raawwatame, guyyaa fi iddoo itti raawwate, akkasumas guyyaa itti galmaae ta'a.

BOOONNA AFUR

HIR'ACHUUN HAALLAN FUUDHAA-HEERUMAA

MAAL AKKA HORDOFSIISU

Keewwata 48

Haala Umurii

1. Seera kana keewwata 26 keewwata xiqqaa (2)n kan tumame akkuma eegametti ta'ee, umuriin isaanii waggaa 18 gadi namoota ta'an jidduutti fuudhaa-heerumi raawwatame, abbaa dhimmaa kamiinuu yookiin abbaa alangaatiin yoo gaaffiin dhiyaate akka diigamu ni taasisama.
2. Umuriin fuudhaa-heerumaa seeraan barbaadamu erga guutameen booda fuudhaa-heerumichi akka diigamu gaaffii dhiyeessuus ta'ee murteessuun hin danda'amu.

Keewwata 49

Firooma Dhiigaa Yookiin Fuudhaa-heerumaa

Sababa firooma dhiigaatiin yookiin fuudhaa-heerumaatiin fuudhaa-heerumni akka hin raawwatanne tumaalee dhorkan darbuudhaan fuudhaa-heerumni raawwatame, abbaa dhimmaa kamiinuu yookiin abbaa alangaatiin yoo gaaffiin dhiyaate, akka diigamu ni taasisama.

Keewwata 50

Sababa Dhoorkaa Murtiitiin Fuudhaa-heerumaa Diguu

1. Namni murtiidhaan dhorkame, eeyyama mana murtii irraa osoo hin argatin fuudhaa-heeruma raawwatee yoo argame, namichi murtiin dhorkame yookiin bulchaan isaa fuudhaa-heerumni raawwatame akka diigamu gaaffii mana murtiif dhiyeessuu ni danda'a.
2. Namni murtiidhaan dhorkame, dhorkichi hafee ji'a jahaan booda, fuudhaa-heerumichi akka diigamu gaaffii dhiyeessuu hin danda'u.

3. Fuudhaa-heerumichi akka diigamu bulchaan nama murtiidhaan dhorkamee gaaffii dhiyeessuu kan danda'uu, fuudhaa-heerumichi raawwatamuu isaa guyyaa beeke irraa eegalee ji'a jaha yookiin sababa kamiiniyyuu dhorkichi erga hafeen booda dhiyaachuu hin danda'u.

Keewwata 51

Fuudhaa-heeruma Gocha Humnaatiin Raawwatame Diguu

1. Namni dirqisifamee fuudhaa-heeruma raawwate kamiinyuu, fuudhaa-heerumichi raawwatame akka diigamu gaaffii isaa mana murtiif dhiyeessuu ni danda'a.
2. Gaaffiin dhimma kana irratti dhiyaatu hojiin humnaa hafee ji'a jahaan boodaa fi sababa kamiiniyyuu yoo ta'e fuudhaa-heerumichi raawwatamee waggaa lamaan booda dhiheechuu hin danda'u.

Keewwata 52

Fuudhaa-heeruma Sababa Dogggoraatiin Raawwatame

Diguu

1. Namni kamiinyuu dogggora bu'uuraa irraan ka'ee, fuudhaa-heeruma yoo raawwate, fuudhaa-heerumichi akka diigamu gaaffii isaa mana murtiif dhiyeessuu ni danda'a.
2. Dhimma kana irratti gaaffiin dhiyaatu dogggoruu isaa guyyaa beeke irraa kaasee ji'a jahaan boodaa fi sababa kamiiniyyuu yoo ta'e fuudhaa-heerumichi raawwatamee waggaa lamaan boodaa dhiyaachuu hin danda'u.

Keewwata 53

Yeroo Kophaa Jiraachuudhaaf Murtaa'e Eeguu Dhiisuu

Seera kana keewwata 33 keewwata xiqqaa (1) irratti yeroo koophaa jiraachuu ilaalchisee kan ibsame hin kabajanne sababa jedhu qofaan fuudhaa-heerumni akka diigamu gaaffii dhiyeessuun hin danda'amu.

Keewwata 54

Itti Gaafatamaan Galmessaa Haala Hawaasummaa

Aangoo Kan Hingabne Ta'uun Isaa Bu'aa Hordofsiisu

Itti gaafatamaan galmee haala hawaasummaa fuudhaa-heerumicha raawwachiisee bu'uura seera kanaa keewwata (39)tiin aangoo hin qabuu ture jechuudhaan gofa fuudhaa-heerumni akka diigamu murteessuun hin danda'amu.

Keewwata 55

Sirna Adeemsa Eeguu Dhabuu

Seera kana keewwata 42 keewwata xiqqaa (3) fi (6) irratti adeemsawwan ibsaman hin eeganne jechuudhaan gofa fuudhaa-heerumni akka diigamu murteessuun hin danda'amu.

BOOONNA SHAN

BU'AA FUUDHAA-HEERUMNI HORDOFSIISU

KUTAA 1

WALIIGALA

Keewwata 56

Sirnooni Raawii Fuudhaa-heerumaa Hundatuu Bu'aa

Walfakkaataa Qabaachuu Isaanii

1. Fuudhaa-heerumni akkaataa sirna kamiitinnu raawwatame, bu'aa walfakkaataa gabaata.
2. Qixa kanaan, fuudhaa heerumni itti gaafatamaa galmessaa haala hawaasummaa duratti yookiin akkaataa sirnoota amantiin yookiin aadaan ajajamaniin kan raawwatame yoo tahes garaagarummaan irratti hin godhamu.

Keewwata 57

Qunnantii Saalaa Raawwachuun

Qunnantiin saalaa raawwatamuun yookiin raawwatameera jedhamee tilmaamamuun bu'aa fuudhaa-heerumichi hordofsiisuuf barbaachisaa miti.

Keewwata 58

(1) Waliigaltee Fuudhaa-Heerumaa

1. Kaadhimamtoonni, fuudhaa heerumni isaanii qabeenya isaanii ilaalchisee bu'aa hordofsiisu, otoo fuudhaa heeruma isaanii hin raawwatin yookin yoo akkam ture guyyaa ga'elli isaanii raawwatamu waliigalteen murteessuu ni danda'u.
2. Akkasumas qunnantii dhuunfaa isaanii ilaalchisee mirgootaa fi dirqamoota qaban waliigaltee kanaan murteessuu ni danda'u.
3. Waliigalteewwan kaadhimamtoonni akkaataa Keewwata kana Keewwata xiqqaa (1) fi (2) tiin waliigalan, tumaalee seeraa diqisiisaa taaniin kan walfaalleessan tahuu hin qaban.

Keewwata 59

(2) Dandeeiti Dhabuu Kaadhimamtootaa

1. Waliigaltee namni murtidhaan dhoorkame seenu, yoo ofii isaatiin mallatteessee fi manni murtii yoo ragaasise malee bu'aa hin gabaatu.
2. Namni seeraan Dhoorkame, waliigaltee fuudhaa-heerumaa seenuu ilaalchisee dandeeitii akka qabutti lakkawama.

Keewwata 60

(3) Bifa Waliigalichaa

Waliigateen Fuudhaa-heerumaa barreeffamaan hin taasisannii fi ragooni afur, lama gama abbaawarraatiin lama gama haadhawarraatiin kan mallatteessan yoo ta'e malee bu'aa hin gabaatu.

Keewwata 61

(4) Iddoo Sanadiin Waliigaltichaa Taa'u

1. Garagalchiin waliigaltee fuudhaa-heerumaa tokko mana murtii yookiin galmessaa haala hawaasummaa bira ta'a.
2. Walfuutonni yookiin isaan keessa tokko ilaaluu yemmuu barbaadan, akkasumas mana murtiitiin yookiin walfuutota keessaa tokkoon namoonni hayyamanneef sanadii waliigaltichaa ilaaluu ni danda'u.

Keewwata 62

(5) Bilisummaa Waliigaltichaa Seenuu Irratti Daangaa Jiru

1. Walfuutonni waliigaltee fuudhaa-heerumaa isaanii keessatti gareewwan sadaffaa biroo irratti waliigalteewwan dirqama hordofsiisu danda'an seenuu hin danda'an.
2. Akkasumas, walfuutonni aadaa yookiin amantii yookiin seera biyya tokkoo duuchumatti cagasuu gofaan waltannee jirra jechuun waliigalteen fuudhaa-heerumaa seenan, bu'aa hin qabaatu.

Keewwata 63

(6) Waliigaltee Fuudhaa-heerumaa Fooyessuu

1. Waliigalteen fuudhaa-heerumaa akka fooyya'u dantaan maatichaa kan gaafatu yoo tahuu fi walfuutonnis yoo waliigalan waliigalticha fooyyessuudhaan manni murtii akka raggaasisuuf gaafachu ni danda'u.
2. Walfuutotaan fooyya'ee waliigaltee fuudhaa-heerumaa dhiyaate dantaa maatichaa kan hin miine ta'uu yoo mirkaneffate manni murtii waliigalticha fudhatee ni raggaasa.
3. Haala Keewwata kana keewwata xiqqaa (2)n ibsameen manni murtichaa waliigalticha kan raggaase yoo tahe, waliigalteen fooyya'ee mana murtii yookiin itigaafatamaa galmessaa haala hawaasummaa bira ta'a.

Keewwata 64

(7) Raawwatamummaa Seeraa

Waliigalteen fuudhaa-heerumaa yoo hin jiraanne yookiin jiraatees seeraan otoo fudhatama hin argatin yoo hafe tumaaleen kanatti aanan kan raawwataman tahu.

KUTAA 2

FUUDHAA HEERUMNI OUNNAMTII DHUUNFAA

IRRATTI BU'AA QABAATU

Keewwata 65

Walqixxummaa, Wal Kabajuu fi Wal Deeggarruu

1. Abbaawarraa fi haatiwarraa raawwii fuudhaa-heerumaa, bara fuudhaa-heerumichaatii fi yeroo wal hiikanis mirga wal qixa ta'e ni qabaatu.
2. Abbaawarraa fi haatiwarraa wal kabajuu fi walqargaarruu qabu.
3. Waliigaltee fuudhaa-heerumaa keessatti waltatiinsa kana faallesu gochuu hin danda'an.

Keewwata 66

Waliin Maatii Hoogganuu (1) Waliigala

1. Qixa hooggansa maatiitiin, abbaawarraa fi haatiwarraa mirga walqixa tahe qabu.
2. Abbaawarraa fi haatiwarraa qixa kamiinuu nageenyaa fi dantaa maatichaa eegsisuuf, ijoolleen isaanii naamusa gaariin akka ijaaraman, barnoota barbaachisaa akka argatanii fi lammilee itigaafatanni itti dhagayamu tahanii akka guddatan gochuuf waltahuu qabu.

Keewwata 67

(2) Walfuutota Keessaa Tokkoon Isaanii Maatii Hoogganuu

Dadhahuu

1. Abbawarraa fi haadhawarra keessaa tokkoon isaanii dandeetti yoo dhabe, yoo bade yookiin maatiha gatee yoo deeme yookiin iddoo jireenyaa isaarraa fagaachuuniiis ta'e sababa biroo kmiiniyyuu hayyama isaa kennuu haala hin dandeenye keessatti yeroo argamutti hooggansi maatii Keewwata 66n ibsame innumti hafe kophaa isaa ni raawwata.
2. Abbawarraa fi haadhawarra waliigalte'e fuudhaa-heetumaa isaanii keessatti akkaataa kanaan wal faallessuun waliigaluu hin danda'an.

Keewwata 68

Fuudhaa-heetumaan Dura Ijoallee Kan Biraarraa Dhalatan

1. Abbawarraa fi haadhawarra keessaa tokkoon isaanii akkaataa guddisa gaarii ijoallee otoo wal hin fuudhin dura nama biraarraa godhatanii ilaalchisee akka yaadetti fi hooggansa isaatiin wanta barbaade murteessuudhaaf mirga guutuu ni qabata.
2. Waliigalteen kana faallessu kamiyyuu bu'aa hin qabaatu.

Keewwata 69

Waliin Jiraachuu

1. Abbawarraa fi haadhawarraa waliin jiraachuuf ni dirqamu. Fayyaa isaanitifi balaafamaa yoo ta'e malee, abbawarraa fi haatiwarraa qunnamtii saalaa fuudhaa-heetuma keessatti barbaachisaa ta'e raawwachuu qabu.
3. Waliigalteen kana faallessu kamiyyuu bu'aa hin qabaatu.

Keewwata 70

Iddoo Jireenyaa Murteessuu

Abbawarraa fi haatiwarraa iddoo itti jiraatan waliin murteessu.

Keewwata 71

Waliigalteen Adda Adda Jiraachuu

1. Kan seera kana Keewwata 69(1)n tumame yoo jiraatellee, abbawarraa fi haadhawarraa yeroo murtaa'eef yookiin hin murtaa'iniif gar gara bahanii jiraachuuf waliigaluu ni danda'u.
2. Dhimma kana ilaalchisee kan waliigalme jijjiiruun kan hin malle yoo tahe malee, walfuutota keessaa inni tokko itti yaadee haquu ni danda'a.

Keewwata 72

Dirqama Wal Amanuu

Abbaanwarraa haadhawarraa isaatiif, haatiwarraa abbawarraa ishiitifi amanamaa ta'uuf dirqama qabu.

KUTAA 3

FUUDHAA-HEERUMNI GAMA QABEENYAATIIN

BU'AA HORDOFSIISU

Keewwata 73

Qabeenya Dhuunfaa Abbawarraa fi Haadhawarraa (1)

Qabeenyaa Bittaa Gurgurtaa Malee Argame

Abbawarraa fi haatiwarraa, qabeenyi yemmu fuudhaa-heetuma raawwatan dhuunfaati qaban yookiin sanaan booda dhaalaan yookiin kennaan dhuunfaatti argatan, kanuma dhuunfaa isaanii ta'eet hafa.

Keewwata 74

(2) Qabeenyaa Bittaa Gurgurtaan Argame

1. Abbawarraa fi haatiwarraa erga walfuudhaniin booda qabeenyi tokkoon isaanii qabeenya dhuunfaa isaatiin jijjiiruun argatu yookiin qabeenya dhuunfaa isaatiin

- bitatu yookiin maallagn qabeenya dhuunfaa isaa gurguree argatu kanuma dhuunfaa isaa ta'a.
2. Kan Keewwata kana keewwata xiqqaa (1)n tumame raawwatamaa kan ta'u, qabeenyi bittaa gurguraan argame kan dhuunfaa naaf yaa jedhamu jedhee gaaffii gareen tokko yoo dhiyeessee fi manni murtii yoo raggaasisu qofaa dha.

Keewwata 75

Qabeenya Dhuunfaa Bulfachuu (1) Bu'uurasaa

1. Walfuutonni tokkoon tokkoon isaanii qabeenya dhuunfaa isaanii bulchuu fi galii irraa argamus sassaabbachuu ni danda'u.
2. Walfuutonni tokko-tokkoon isaanii qabeenya dhuunfaa isaanii irratti ajajuudhaaf bilisummaa gabu.

Keewwata 76

(2) Waliigaltee Ga'ila Keessatti Bulchiinsa Qabeenya Dhuunfaa Murteessuu

1. Abbawarraa fi haatiwarraa, inni tokko qabeenya dhuunfaa isa kaanii kan ta'ee hundumaa ykn gartokkee akka isaaf bulchuu fi akkuma barbaachisummaa isaatis akka irratti ajaju waliigaltee fudhaa-heeruma isaanii keessatti murteessuu ni danda'u.
2. Walfuutota keessaa akkataa Keewwata kana keewwata xiqqaa (1)tti namni qabeenya akka bulchuu aangoon keennameef, yoo isa naaf bulchi jedhee bakka isa buufateen gaafatame akkataa bulchiinsa qabeenyichaa ilaalchisee ibsa heereega waggaa kennuuf dirgama gaba.

Keewwata 77

(3)Angoo Bakka Bu'ummaa

Walfuutota keessaa tokko qabeenya dhuunfaa isaa kan ta'e hundumaa yookiin gartokkee akka bulchuuf isa kaan bakka buufachuu ni danda'a.

Keewwata 78

Qabeenya Walii Abbawarraa fi Haadharraa

1. Abbawarraa fi haatiwarraa carraaga dhuunfaan godhanii fi qabeenya dhuunfaa yookiin waliinii irraa galii fi bu'aan (firin) argatan hundinuu qabeenya walii isaanii ta'a.
2. Seera kanaan keewwata 74 keewwata xiqqaa (2)n akka ibsametti, qabeenya walfuutotaa keessaa qabeenya dhuunfaa isa tokkootii yoo jedhame malee, abbawarraa fi haatiwarraa erga walfuudhanii booda bittaa fi gurgurtaadhaan qabeenyi argamu hunduu qabeenya walii ta'a.
3. Waliigaltee kennatiin yookiin jecha dhaamsaatiin haala biraatiin yoo ibsame malee kennaadhaan yookiin dhaalaan walfuutotaa qabeenyi kennaman hunduu qabeenya walii isaanii ta'a.
- Keewwata 79
- Tilmaama Seeraa
1. Walfuutota keessaa inni kamiyyuu, qabeenya dhuunfaa isaa ta'uu yoo hubachiise malee, qabeenyi kamiyyuu yoo magaa isatokkoo qofaan galmaayee argamellee, akka qabeenya waliitti lakkaawama.
2. Qabeenya dhuunfaa ta'uu isaa gareewwan sadaffaan kan beekan yookiin kan beekuun isaanirra jiraatu yoo ta'e malee, abbawarraa fi haatiwarraa yookiin isaan keessaa tokko qabeenyi kun kan dhuunfaati jechuudhaan mormii gareewwan sadaffaa irratti dhiyeesuu hin danda'an.

Keewwata 80

Galii Abbawarraa fi Haadhawarraa (1) Bulchiinsa Galii

1. Iitilee

1. Abbawarraa fi haatiwarraa adduma addatti galii isaani ofumaaf ni sassaabbatu.
2. Abbawarraa fi haatiwarraa galii dhuunfaadhaan argatan dhuunfaadhaan yookiin waliin ta'uudhaan herrega Baankii banatanii olkaawachuu ni danda'u.
3. Abbawarraa fi haadhawarraa keessaa tokko yoo gaafate inni biroo galii hammaan akka ragate beeksisuuf dirqama gaba.

Keewwata 81

(2) Haala Addaa

1. Abbawarraa fi haadhawarraa keessaa tokko galii isaa akka fuudhuuf isa kaaniif aangoo kennuudhaaf bilisummaa guutuu gaba.
2. Abbawarraa fi haadhawarraa keessaa gaaffii isa tokkootiin galii isa tokkoo inni kuun akka fuudhuu fi fudhachuu isaatiifis nagayee akka kennu manni murtii murteessuu ni danda'a.
3. Seera biraatiin haala adda ta'een yoo tumame malee, galii abbawarraa fi haadhawarraa keessaa kan tokkoo guutummaan guutuuti yookiin gartokkeen akka kabajamu mana murtiitiin ajajamuu ni danda'a.

Keewwata 82

Qabeenya Waliinii Bulchuu

1. Abbawarraa fi haadhawarraa keessaa tokko, qabeenya walii isaanii hunduma yookiin gartokkee akka bulchu waligateen ifa ta'e yoo jiraafe malee, Abbaanwarraa fi haatiwarraa qabeenya walii isaani walumaan bulfatu.

2.

Abbawarraa fi haadhawarraa keessaa tokko dandheetii hin qabu jedhamee yoo murtaayee yookiin mirgi qabeenya bulchuu yoo irraa fudhatame yookiin sababa birra kamiiniyyuu qabeenya walii isaani bulchuuf kan hin dandeenye ta'ee yoo argame inni kaan bulchiinsa qabeenya walii ni raawwata.

Keewwata 83

Dirqama Beeksisuu

Walfuutota keessaa tokko qofti yeroo qabeenya waliinii bulchu, akkaataa bulchiinsa qabeenyichaa ilaalchiisee isa biratiif odeeffannoo kennuuf dirqama gaba.

Keewwata 84

(1) Walla tiinsi Walfuutotaa Barbaachisaa Ta'uu Isaa

Seera biraatiin haala addaatiin yoo tumame malee, dhimmoota armaan gadii irratti walta'iinsi walfuutotaa barbaachisaa dha:

- a) Qabeenya walii kan hin sochoone gurguruudhaaf, jijjiiruudhaaf, kireessuudhaaf, qabdiidhaan yookiin wabiidhaan kennuudhaaf yookiin haala biroo kamiiniyyuu qabeenya kana irratti namonni biroo mirga akka argatan gochuuf;
- b) Qabeenya waliinii socha'aa gatiin isaa Qarshii 500 (dhibba shan) ol-ta'e yookiin harshammeewan maallaqaa gurguruudhaaf, jijjiiruudhaaf, qabsisuudhaaf yookiin wabiidhaan kennuuf yookiin haala biroo kamiiniyyuu dabarsuudhaaf;
- c) Gatii Qarshii 100(dhibba tokkoo) ol kan qabu qabeenya yookiin maallaqa waliinii nama biraatiif kennaadhaan dabarsuudhaaf;
- d) Qarshii 500 (dhibba shan) ol liqeeffachuudhaaf ykn liqeessuudhaaf yookiin nama birootiif wabii tahuudhaaf.

Keewwata 85

(2) Waliigaluu Dhabuun Wanta hordofsiisu

1. Walfutoota keessaa tokko tumaaleewwan armaan oliiti ibsaman darbuudhaan waliigalteen dirqama seenee yoo argame gaaffii gareen inni biroo mana murtiitiif dhiyeessuun waliigaltichi digamuu ni danda'a.
2. Waliigaltichi akka digamu gaaffiin dhiyaatu, gaafataan waliigaltichi seenamuu isaa guyyaa beekke kaasee jira jahaan booda yookiin sababa biraa kamiiniyyuu dirqamichi seenamee waggaa lamaan booda dhiyaachuu hin danda'u.

Keewwata 86

Deeynii (Idaa) Abbaawarraa fi Haadhawarraa

1. Abbaawarraarraa yookiin haadhawarraarraa idaan dhuunfaadhaan gaafatamu qabeenyaa dhuunfaa abbaa idichaa irraa, qabeenyi dhuunfaa isaa idichaa guutummaan kaffaluuf gahaa tahuu yoo baate, qabeenya walii isaaniitiraa kaffalama.
2. Idichi kan dhuuf faayidaa bulii isaaniitiif yoo ta'e qabeenya walii isaaniitiraa, qabeenyi waliisaanii idicha uuwisuuf gahaa ta'uu yoo baate qabeenya dhuunfaa abbaawarraa yookiin haadhawarraa irraa kaffalama.

Keewwata 87

Idaa Faayidaa Bulii Waliitiif Akka Galamettii Lakkaawamu

- Idaawwan armaan gadiitti ibsaman faayidaa jireenya waliitiif akka galamanitti kan lakkaawamanii dha:
- a) Abbaawarraa fi haadhawarraadhaaf, akkasumas jireenya guyyaa guyyaa ijoollee isaaniitiif barbachisaa wanta ta'an guutuudhaaf idaa seename;
  - b) Abbaawarraa yookiin haatiwarraa gallaba kennuudhaaf dirqama qaban bahuudhaaf baasiwwan taasisaman;

c) Abbaawarraa fi haadhawarraa keessa tokkoon yookiin

gaafataa idatiin iyyata dhiyaatuun faayidaa jireenyaatiif kan oleedha jedhee idaa manni murtii fudhate kan biroo.

Keewwata 88

Baasiwwan Bulii Uuwwisuu

Walfuutinni baasii bulii isaaniitiif oolchan uuwwisuuf tokko tokkoon isaanii akka humnaa fi dandheetii isaaniitii gumaaachuutu isaaniirra jira.

Keewwata 89

Waliigalteewwan Walfutota Giduutti Godhaman

Abbaawarraa fi haatiwarraa walfuudhanii yeroo waliin jiraatan keessatti waliigalteewwan jidduu isaaniiti godhan, yoo mana murtiitiin ragga'an malee bu'aa hin qaban.

BOOONNAA 6

FALMIWWAN FUUDHAA-HEERUMA KEESSATTI

KA'AN MURTEESSUU

KUTAA 1

Waa'ee Fuudhaa-heerummi Ragga'u Jiraachuu Yookiin

Raawwatamuu Isaatiif Falmii Dhiyaatu

Keewwata 90

Waa'ee Fuudhaa-heerummi Ragga'u Jiraachuu Isaa

Fuudhaa-heerummi akkataa seera kana boqonnaa 3 fi 4n tumameen raawwatamuu isaa yookiin fuudhaa-heerummi ragga'u jiraachuu isaatiif falmiin yoo ka'e dhimmicha qulqulleessee murtee akka kennu walfuutinni gaaffii isaanii Mana Murtiitti dhiyeeffachuu ni danda'u.

Keewwata 91

Aangoo Mana Murtii

1. Fuudhaa-heerummi raawwatamuu isaatiif yookiin fuudhaa-heerummi ragga'u jiraachuu isaatiif falmii ka'u

ilaalee murteessuuf aangoo kan gabaatu Mana Murtii qofaa dha.

2. Manni Murichaa gaaffii akkaataa seera kana Keewwata (90)n dhiyaatuuf ragaalee akkaataa seera kana keewwata (92-95)iin dhiyataniin qulqulleessee murtee barbaachisaa ni kenna.

3. Tumaan keewwata kana keewwata xiqqaa (2), falmii hiikaa keessatti gaaffiiwwan fuudhaa-heerummi raawwatamuu yookiin fuudhaa-heerummi ragga'u jiraachuu ilaalchisanii ka'aaniif illee raawwatamummaa ni gabaata.

Keewwata 92

Ma'ee Raga Fuudhaa-heerummi raawwatamuu hubachiisuuf Dhiyaatu (1) Waraqaa Raga Fuudhaa-heerumma

Fuudhaa-heerummi raawwatamuu isaa mirkanessuun kan danda'amu, guyyaa fuudhaa-heerumichi raawwate yookiin sanaa booda, akkaataa seerichaatiin qophaayee kan kenname waraqaa raga fuudhaa-heerumaa yookiin garagalcha galmee fuudhaa-heerumaa mikanaale dhiyeessuudhaan taha.

Keewwata 93

(2) Warqaan Raga Fuudhaa-heerumaa Yeroo Hin Jiraannetti Fuudhaa-heerummi Raawwatamuu Isaatiif Raga Dhiyaatu

1. Galmeeessuun fuudhaa-heerumaa osoo hin raawwatamin yoo hafee yookiin sababa galmee badeef fuudhaa-heerumichi raawwatamuu isaa waraqaa raga fuudhaa-heerumaatiin mirkanessuun kan hin danda'anne yoo tahe, fuudhaa-heerummi raawwatamuu isaa raga gahaafi amansiisaa dhiyeessuudhaan hubachiisuun ni danda'ama.

2. Akkaataa keewwata kana keewwata xiqqaa (1)tti namni tokko ofii isaatii fi isa wajjin fuudhaa-heeruma nangaba nama jedhu wajjin fudhaa-heeruma raawwachuu isaa mirkanessuu yoo danda'e, manni murichaa fuudhaaf heerummi raawwatameera jechuun tilmaama seeraa ni fudhata.
3. Keewwata kana keewwata xiqqaa (1) jalatti tilmaama ibsame fuudhaa-heerumchi kan hin raawwatanne ta'uu isaa raga amansiisaa gosa kamiyyuu dhiyeessuudhaan diiguun ni danda'ama.

KUTAA 2

FALMIWWAN HIKA HIN ILAALLANNE

MURTEESSUU

Keewwata 94

Waldiddaawwan Fuudhaa-heeruma keessatti Uumaman

Kan seera kana Keewwata (90)n tumame akkuma eegametti ta'ee abbaanwarraa yookiin haatiwarraa yookiin lameen isaanii waliin waldiddaawwan fuudhaa-heeruma keessatti ka'an ilaalchisanii iyyata isaanii Mana murtiitti dhiyeeffachuu ni danda'u.

Keewwata 95

Aangoo Mana Murichaa

1. Manni murichaa akkaataa seera kana Keewwata (94)tiin gaaffiin yoo dhiyaatuuf abbaawarraafi haadhawarraa adda addaanis ta'ee bakka tokkoti dubbisuun waldiddaa isaanii waliigalteen haala fixachuu itti danda'an uumachuu akka danda'an waltaasisa.
2. Manni Murichaa, akkaataa keewwata kana keewwata xiqqaa(1)tiin waltasisuuf yaalee yoo milkaayuu baate yookiin akkuma haala dhimmichaatiin kan hin milkoofta

ta'ee yoo itti mul'ate, abbaawarraa fi haatiwarraa mana murtiin alatti jaarsoota filataniin waliigalteen akka fixatan yeroo ji'a lama hin caalle murteessuudhaan ni gaggeessa.

3. Yaada walaasisuu jaarsotaati gareen walii hin galin iyyata isaa Mana Murtiitiif dhiyeeffachuu ni danda'a.
4. Manni Murtichaa iyyata dhiyaateef qoratee yaada walaasisuu jaarsotaan kenname raggaasisuu, fooyyessuu yookiin mulquu ni danda'a; murtiin kennamus isa dhumaa ta'a.

DIIGAMUU FUUDHAA-HEERUMAA FI BU'AA

BOOONNAA 7

HORDOFSISU

KUTAA 1

WALIIGALA

Keewwata 96

Fuudha-heerummi Sirna Raawwii Fuudhaa-Heeruma

Kamiyyuu Irratti Hundaa'ee Raawwatame Oixxee Ta'uu Isaa

1. Sirni fuudhaa-heerumichi ittiin raawwatame kamiyyuu yoo ta'e diigamuu fuudhaa-heerumichaa fi bu'aa hordofsiisu irratti garaa garummaan kamiyyuu hin godhamu.

Keewwata 97

Sababoota Fuudhaa-heerummi Ittiin Diigamu

Fuudhaa-heerummi kan diigamuu sababoota kanatti aananiidha:

- a) Walfutoota keessaa tokko yoo du'ee yookiin manni murtiitiin murteen badiinsaa yoo kenname; yookiin
- b) Fudhaaf heeruma raawwachudhaaf haalawwaan barbaachiisaa ta'an keessaa tokkoo sababa hin

- c) kabajamneef akkataa seeraatiin fudhaa-heerummi akka diigamuu yoo murtaa'ee; yookiin
- Murtiin hiikkaa yoo kenname.

Keewwata 98

Waa'ee Aangoo Hiikkaa fi Bu'aawwan Isaa Murteessuu

Aangoon Waliigaltee hiikkaa raggaasuu, hiikkaa murteessuu yookiin akkataa seera kana keewwata (112)iin tumameen bu'aawwan hiikkaa ilaalchisee murtii kennuun yookiin raggaasuun kan mana murtii gofaa dha.

WAA'EE WALIIGALTEEDHAAN WALHIKKU

KUTAA 2

Keewwata 99

Haala Hiikkaan Fuudhaa-heerumaa Waliigalteedhaan Itti

Murtuu.

Hiikkaan fuudhaa-heerumaa walta'iinsaan akka diigamuu murtaa'uu kan danda'u abbaawarraa fi haatiwarraa waliigalanii walhiikuu yoo murteessanii fi kanuma mana murtiitiif dhiyeessanii yoo fudhatama argatee dha.

Keewwata 100

Waa'ee Gaaffii Waliigalanii Walhiikuuf Dhiyaatuu

1. Abbaawarraa fi haatiwarraa waliigalteedhaan wal hiikuuf yoo murteessan waliigaltee hiikkaa fi bu'aa inni hordofsiisu barreeffamaan mana murtiitiif dhiyeessanii addaan baayiinsichi akka ragga'uuf gaafachuu ni danda'u.
2. Keewwata kana keewwata xigqaa (1)n kan ilaalame yoo jiraateyyuu, abbaawarraa fi haatiwarraa wal fuudhanii ji'a jaha hin guutin waliigalteedhaan addaan bahuun hin hayyamuuf.

3. Abbaanwarraa fi haatiwarraa waliigalanii addaan bahuuf waliigaltee mana murtii dhiyeessaniiratti sababa addaan bahuuf itti murteessan ibsuuf hin dirqaman.

Keewwata 101

Aangoo Mana Murtii

1. Seera kanaan keewwata 100 keewwata xiqqaa (1)n kan tumame bu'ureffatee gaaffiin addaan bayiinsaa yoo dhiyaateef, manni murtii abbaanwarraa fi haatiwarraa adda addaan yookiin walbiratti dhiyeessisuun gaaffii isaanii irratti isaan dubbissa; akkasumas yaada walhiikuu isaniis akka geeddaran ni gaafata.

2. Abbaanwarraa fi haatiwarraa yaada walhiikuu isaanii kan hin geeddarte ta'uu isaanii yoo ibsan, manni murrichaa akkuma haala dhimmichaati ji'a sadii kan hin caalle yeroo deddeebisanii itti yaadan murteessuudhaan ni gageessa.

Keewwata 102

Dhimmicha Deebisanii Sochoosuu

1. Abbanwarraa haatiwarraa seera kana keewwata 101 keewwata xiqqaa (2)n kan ibsame yeroon deddeebisanii itti yaadan yoo kennameffillee yaada wal hiikuu isaniitti kan ciman yoo ta'e, guyyaa yeroon kennameef xumurame irraa kaasee ji'a jaha keessatti dhimma isaanii deebisanii sochoosuu waliigaltee walhiikuu isaanii manni murtii akka raggaasisuuf gaafachuu ni danda'u.

2. Daangaan yeroo keewwata kana keewwata xiqqaa (1)n ibsame yoo jiraatellee, abbaanwarraa fi haatiwarraa waliigaltee hiikkaa haarawa dhiyeeffachuu irraa kan isaan ittisu hin ta'u.

Keewwata 103

Waliigaltee Walhiikuu Raggaasuu

1. Manni murtii waliigaltee walhiikuu kan raggaasu fedhii sirrii abbaawarraa fi haadhawarraa ta'uu isaa fi hayyama isaniis bilisaan kan kennan ta'uu; akkasumas waliigalichi seeraa fi haniilee wajjin kan wal hinfaalleesine ta'uu isaa yoo amane qofaa dha.

2. Manni murtii waliigaltee wal hiikuu yoo raggaasise, bu'aa walhiikichi hordofsiisu irratti waliigaltee godhanis wajjin raggaasisaaf.

3. Keewwata kana keewwata xiqqaa (2) irratti kan ibsame yoo jiraatellee, abbaanwarraa fi haatiwarraa waliigalteen bu'aa walhiikichi hordofsiisurratti waliigalan, nageenyaa fi dantaata ijoollee isaanii haala gahaa ta'een kan hin eegsifne yookin walfuutota keessaa faayidaa isa tokkoo kan miidhu ta'ee yoo argame, manni murtii waliigaltee walhiikinsaa qofa raggaasee waliigaltee bu'aa walhiikinsaa ilaalchisee hir'inoonni isaa akka sirra'annu murtii barbaachisaa ta'ee itti mul'ate ni kenna.

KUTAA 3

SABABA GAAFFIINN DHIYAACHUUTTIIN MURTI

HIKKA KENNAMU.

Keewwata 104

(1) Waliigala

1. Walfuutota keessaa tokkoon isaanii yookiin lamaanuu waliin ta'uun fuudhaa-heerummi isaanii hiikkaan akka digamu mana murtiif gaaffii dhiyeessuu ni danda'u.

2. Kan seera kana Keewwata 100(3)n tumame akkuma eegametti ta'ee abbaawarraa fi haadhawarraa keessaa tokkoon isaanii yookiin lamaanuu waliin ta'uun gaaffii

hiikkaa yoo dhiyeesan, gaafficha diyeessuuf dhimma sababa ta'ee ibsuu ni danda'u.

Keewwata 105

Aangoo Mana Murtii

1. Akkaataa seera kana keewwata 104(1)n fuudhaa-heerummi hiikkaan akka digamu gaaffiin yoo dhiyaatuuf, manni murtichaa abbaanwarraa fi haadhawarraa adda addaanis ta'ee bakka tokkootti dubbisuudhaan, gaaffiin hiikkaa haafuu fi waldhabiiinsa isaanis waliigaluudhaan hiikachu haala isaan dandeessisu uummachuu akka danda'an ni gorsa.
2. Manni murtii akkaataa keewwata kana keewwata xiqqaa (1)n yaalii goodhee milkaayuu yoo baatee yookiin akkuma haala dhimmichaatiin bu'aa kan hin argamsiifne fakkaatee yoo isatti mul'ate, abbaanwarraa fi haatiwarraa mana murtichaatiin alatti jaarsota isaan filataniin dhimma isaanii araaraan akka fiixatan isaan gaafata.
3. Abbaanwarraa fi haatiwarraa dhimma isaanii jaarsummaadhaan araaraan fiixachuuf yoo waliigaluu baatan, manni murtii yeroo deddeebisanii itti yaadaan kan ji'a sadi (3) hin caalle murteesse gaggeessuu ni danda'a.
4. Iyyatni walhiikinsaa akkuma dhiyaateen manni murtichaa battalumatti akkaataa bulmataa fi jireenya abbaanwarraa fi haadhawarraa eegumsa, iddoo jireenyaa fi akkaataa jireenya ijoollee; akkasumas akkaataa bulchiinsa qabeenya isaanii ilaalchisee ajaja barbaachisaa fakkaatee isatti mulate ni kenna.
5. Manni murtichaa akkaataa keewwata kana keewwata xiqqaa (4)n ibsameen yeroo ajaja kennu walfuutota keessaa tokko mana jireenya waliinii keessaa bayuun

dirqama ta'e yoo argamee, mana jireenyaa waliinii gadlakkisee yoo bahee miidhamni calu kan qunnamu isaan keessaa eenyu akka ta'e, akkasumas dantaa ijoollee isaanii eegsisuudhaaf haala mijaa'aa ta'e hundaa tiimaama keessa galchuutu isarta jira.

Keewwata 106

Waa'ee Araaraa (1) Waa'ee Jaarsolii Araaraa

Filachu

1. Akkaataa seera kana keewwata 107 keewwata xiqqaa (2)n abbaanwarraa fi haatiwarraa dhimma isaanii araaraan fiixachuuf yoo murteessan, karaa mijaa'aa ta'ee isaanitti mul'ateen jaarsa tokko yookiin tokkoo ol filachuudhaan jaarsa akka filatan guyyaa itti himame irraa kaasee bultti 15 keessatti tarreeffama maqaa jaarsolii mana murtiitiif beeksisu qabu.
2. Manni murtii akkaataa keewwata kana keewwata xiqqaa (1)n tartiibni maqaa jaarsolii yoo dhiyaatuuf battalumatti galimmeesse gorsaa fi qajeelfama kallattii furmaataa araarti ittiin raawwatamu agarsiisu kennuun yookiin akka isaan qaqabuu taasisuun araartii yookiin bu'aan yaalii araaraa ji'a sadi keessatti akka dhiyaatuuf ni ajaja.
3. Keewwata kana keewwata xiqqaa (2)n kan tumame yoo jiraateeyyuu, manni murtii barbaachisaa ta'ee yoo itti mul'ate haala adeemsi araaraa irra jiru yeroo yerodhaan qorachuu fi yeroo yeroodhaan gabaasni akka dhiyaatuuf ajajuu ni danda'a.

Keewwata 107

(2)Waa'ee Yeroo Dabalataa

Adeemsa yaalii araaraa irraa ka'uudhaan abbaanwarraa fi haatiwarraa waldhabinsaa isaanii araaraan fixachuu ni danda'u kan jedhu tilmaama yoo qabaatee, manni murrichaa seera kana keewwata 106(n) yeroo ka'ameen osoo hin daangefamin yeroo dabalataa ji'a tokko hin caalle kennuudhaan yaaliin araaraa akka itti fufu ajajuu ni danda'a.

Keewwata 108

(3)Itti Gaafatanummaa Jaarsolii Araaraa

1. Jaarsoliin araaraa Abbaanwarraa fi haatiwarraa yaada walhiikuu isaanii akka dhiisanii fi dhimmaa isaanii waliigaluudhaan akka xumuran gochuudhaaf yaalii walirraa hin cinne gochutu isaanirra jira.
2. Jaarsoliin araaraa dhimmichi walhiikinsa malee furmata biroo kan hin qabne ta'uu isaa yoo qabatan, yeroon dabalataa osoo isaan hin barbaachisin waan irra gahan mana murrichaatiif gabaasa dhiyeessuu gabu.
3. Jaarsoliin araaraa dhimmicha walhiikinsaan asitti waliigalchuudhaan furmata argamsisuuf carraaquurra darbanii ajajaas taa'e murtii kamiyyuu abbaawarraa fi haadhawarraa ilaallatu kennuudhaaf aangoo hin qabaatanu.

Keewwata 109

(4)Gabaasni Dhiyaachuu Dhabuu

1. Akkaataa seera kana keewwata 106 fi 108 araarsitoonni gabaasa yoo dhiyeessuu baatan, manni murricha galmicha ni cufa.
2. Galmichi cufamee ji'a tokko keessatti abbaanwarraa fi haatiwarraa yookiin isaan lamaan keessaa tokko dhimma isaanii araaraan akka hin fixatini fi sababa gabaasichi yeroodhaan itti hin dhiyaatiin ibsuudhaan dhimmi isaanii

akka socho'uuf yoo gaafatan, manni murrichaa gaaffiin isaanii fudhatanummaa kan gabu ta'ee yoo itti mul'ate galmicha banuudhaan akkaataa seeraatiin murtii ofii isaa ni kenna.

3. Bu'uura keewwata kanaa keewwata xiqqaa In murtiin galmicha cufuuf kennamu, abbaanwarraa fi haatiwarraa yookiin isaan keessaa tokko iyyata haara'a dhiyeeffachuudhaan dhimmi isaanii akka ilaalamuuf gaafachuu irraa kan isaan ittisuu hin ta'u.

Keewwata 110

Hiikkaa Fi Walhiikuun Maal Akka Hordofsiisu

Murteessu

1. Akkaataa tumaalee armaan oliitti ibsamaniitiin carraaqii barbaachisaa ta'e hunda godhee yaaliin isaa bu'aa argamsisuu yoo baate, manni murrichaa gabaasni jaarsota araaraa erga isa dhaqabee yookiin akkuma haalichaati yeroon deddeebisanii itti yaaduu walfutotaaf murtaa'e guyyaa xumuramee calqabee yeroo ji'a tokkoo keessatti murtii hiikkaa ni kenna.
2. Akkaataa kutaa kanaatiin fuudhaa-heerummi hiikkaan yoo diigamee manni murrichaa walhiikinsichi bu'aa hordofsiisurrati akka waliigalan abbaawarraa fi haadhawarraa ni gaafata.
3. Abbaanwarraa fi haatiwarraa akkaataa keewwata kana keewwata xiqqaa (2)tti waliigaluu yoo baatan yookiin waliigaluudhaaf yaalanii waliigaleerra gahuu yoo dadhaban, manni murrichaa ofii isaatiin yookiin jaarsoleedhaan yookiin ogesota manni murrichaa muuduun yookiin toftaa mijaa'aa fakkaatee isatti mul'atu kamiiniyyuu fayyadamee bu'aa walhiikinsaa ni murteessa.

4. Manni Murtichaa bu'aa wal hiikinsi hordofsiisu yemmuu murteessu walfuutota keessaa balleessaa kan tokkoo kan ta'e sababni cimaan jiraachuu isaa tilmaama keessa galchuun taha.
5. Bu'aan walhiikinsaa waliigalteedhaan yoo dhumee yookiin jaarsoliidhaan yookiin ogeessotaan yeroo murtaa'u, murtichi raawwatama kan argatu mana murtitiif dhiyaatee fudhatama yoo argate gofaa dha.
6. Manni murtii dursee hiikkaa murteessuudhaan bu'aa isaa ilaalchisee murtii kennuu akkuma dhimmichaatti walhiikkaan booda yeroo ji'a jaha hin caalleef tursuu ni danda'a.

Keewwata III

Waa'ee Beenyaa

1. Abbaawarraa fi haadhawarraa keessaa tokkoo isaanitiin gochi raawwatamee fi hiikkaadhaaf sababa ta'e isa biraarratti miidhaa hordofsiisee yoo argame manni murtichaa garee miidhaan irra gayeef inni miidhe beenyaa miidhaa gaqgabeen wal madaalu akka kaffaluuf ni murteessa.
2. Manni Murtichaa akkaataa keewwata kana keewwata xiqqaa (1)tiin gabeenya waliinii irraa bifa beenyatiin gabe'e garee isa tokkoo irra caalaa isaa yookiin guutuu isaa garee miidhaan irra gabeef kennuu ni danda'a.
3. Walhiikinsi kan murtaa'e baleessaa garee lameeniitiin yoo hin ta'in adabbiwwan armaan olitti ilaalaman hundumtuu isaanirratti hin raawwatamanu.

KUTAA 4 QABEENYA ABBAAWARRAA FI HAADHAWARRAA

QULQULLEESSUU

Keewwata 112

Qabeenya Abbaawarraa fi Haadhawarraa Waliigalteedhaan

Qulqulleessuu

1. Seera kanaan waa'ee kaffaltii beenyaa ilaalchisee kan tumaman akkuma eegamanitti ta'ee, fudhaa-heerummi akaataa tumaalee seera kanaatiin yoo diigame, abbaanwarraa fi haatiwarraa diigamni fuudhaa-heeruma isaanii gama qabeenyaatiin bu'aa hordofsisu ilaalchisanii waliigaltee godhaniin yookiin bu'ura waliigaltee fuudhaa-heeruma isaanitiin ni qulqullaa'a.
2. Keewwata kana keewwata xiqqaa (1)n kan ilaalame waliigalteen fuudhaa-heerumaa yookiin kan biraa kan hin jirre yookiin seera duratti fudhatama kan hin qabne ta'ee yoo argame, qabeenyi abbaawarraa fi haadhawarraa akaataa tumaalee armaan gadiitiin qulqullaa'a.

Keewwata 113

Qabeenya Dhuunfaa Deebisanii Fudhachuun

1. Abbaanwarraa yookiin haatiwarraa kan dhuunfaa isaa ta'uu hubachiisuudhaan qabeenya dhuunfaa isaa ta'e deebisanii fudhachuuf mirga qabu.
2. Abbaawarraa fi haadhawarraa keessaa tokko, qabeenya dhuunfaa isaa/ishee kan ta'e, nama birootiif kan darbe ta'uu isaa fi bitaaf gurgurtaaduma kanaan maallagii argames qabeenya waliiniitti kan makame ta'uu isaa yoo ibse, qabeenya yookiin maallaga qabeenya kana wajjin walmadaalu qabeenya waliinii irraa dursee fudhachuudhaaf mirga qaba.
3. Abbaanwarraa fi haatiwarraa qabeenya dhuunfaa isaanii haalli itti fudhatan yoo jiraate, lammaanuu dhuma irratti

hanga qabeenya argamee irraa akkuma buusii isaanitti hanga isaan gahuu danda'u fudhachuudhaaf mirga gabu.

Keewwata 114

Waa'ee Beenya

1. Bu'uura seera kanaatin qabeenya waliinii yookiin qabeenya walfuutotaa keessaa kan garee tokkoo kophaa isaa akka bulchu kan aangoon kennameef, sababa gochoota aangoo kennameefin ala raawwateen yookiin bulchiinsa gadhee ta'erraa kan ka'een yookiin mirga beenyaa gaafataa gocha gowwoomsuutiin yoo miidhe, manni murrichaa ennaa gaaffiin midhamaadhaan dhiyaateef beenyaa barbachisaan akka kaffalamuuf ajajuu ni danda'a.

2. Gaaffiin beenyaa akkaataa Keewwata kana keewwata xiqqaa (1)tiin dhiyaatu gochi raawwatame jedhame fuudhaa-heerumichi osoo hin diigamin waggaa Sadiin dura yoo ta'e fudhatama hin gabu.

Keewwata 115

Seeraan Ala Badhaadhuu

Abbaawarraa fi haatiwarraa waliigaltees yoo godhan malee, isaan keessaa tokko, qabeenyi dhuunfaa isa kaanii yookiin qabeenyi waliinii qabeenya dhuunfaa isaarraa seeraan ala badhaadhuu isaa yoo hubachiise, manni murrichaa beenyaan gahaan akka kaffalamuuf ajajuu ni danda'a.

Keewwata 116

Mirga Idaa(Deevnii) Gaafattootaa Eegsisuu

Abbaawarraa fi haadhawarraa keessaa tokko yookiin lamaanuu bakkuma tokkotti idaan murtii waliitiin isaaniratti mirkanaa'e yookiin kan lamaanu amanan jiraachuun isaa yoo

beekame, idaan kun qabeenyi abbaawarraa fi haadhawarraa osoo addaan hin hiramneen dura irraa hir'ifamee kan kaffalamu ta'a.

Keewwata 117

Qabeenya Waliinii Addaan Hiruu

Kan armaan olitti ibsamani fi qabeenya abbawarraa fi haadhawarraa waliigalteedhaan addaan hiruu ilaalchisanii tumaman akkuma eegamanitti ta'anii qabeenyi walii abbaawarraa fi haadhawarraa lamaanifuu qixxumatti kan addaan hiranu ta'a.

Keewwata 118

Qabeenyi Abbaawarraa fi Haadhawarraa kan Gosaan (bifaan)

Hiranu Ta'uu Isaa.

1. Akka bu'uraati, walfuutoonni tokko-tokkoon isaanii qabeenya waliinii irraa qabeenyi murtaa'e akka isaan gabu gochuudhaan qabeenyi waliinii gosaan akka hiranu godhama.

2. Keewwata kana keewwata xiqqaa (1)n akka ibsametti qixxeetti hiruudhaaf kan hin danda'anne ta'ee yoo argame, garaagarummaan isaa qarshiidhaan akka waldandeesisamu ni taasisama.

3. Yeroo qabeenyi hiranuu, walfuutoonni tokko tokkoon isaanii qabeenya caalmaatti isaan fayyadu akka argatan taasisuudhaaf yaaliin godhamuu gaba.

Keewwata 119

Qabeenya Addaan Hiruudhaaf Rakkisaa Ta'an

1. Qabeenyichi hiruudhaaf mijaa'aa kan hin taane yookiin addaan hiruun kan hin danda'anne ta'e yoo argamee fi isaan lamaan keessaa tokkoof akka kennamu abbaawarraa fi haadhawarraa waltaasisuun kan hin danda'anne yoo tahe, qabeenyichi gurguramee maallaga argame akka hiranatan ni taasisama.

2. Haala gurgurtaa irratti abbaanwarraa fi haatiwarraa waliigaluu dhabuudhaan isaan keessaa tokko gaaffii yoo dhiyeesse gurgurtaan kan raawwatamu caalbaasiidhaan ta'a.

Keewwata 120

Fuudhaa-heerummi Erga Diigameen Booda Idaa

Abbaawarraa fi Haadhawarraa Irraa Gaafatamu.

1. Erga fuudhaa-heerummi diigamee fi qabeenyi abbaawarraa fi haadhawarraa hirameen booda, idaan gaafatamu kan waliin kaffalamuu qabu ta'e yoo argame, waa'ee kaffaltiidi idichaa irratti isaan lamaanuu hanguma gahee isaaniitiin ni gaafatamu.
2. Idaan kan ilaaluu walfutoota keessaa isa tokko gofa yoo ta'ee, kaffaltiin idichaa gaafatamuu kan danda'amu garee abbaa idaa tahe sana gofaarraa ta'a.

KUTAA 5

ADEEMSA FALMIIWANII FI AKKAATAA ITTI

MURTEEFFAMAN

Keewwata 121

Seera Raawwatamummaa Oabu

Seera kanaan tumaaleen adeemsa tuumaman akka eegamanitti ta'anii, dhimmoota seera kanaan ilaalamaniiratti falmiiwwan kaaniif tumaaleen Seera Sirna Hariiroo Hawaasaa Itoophiyaa fi mootummaa Naannichaa raawwatamummaa ni qabaatu.

Keewwata 122

Qabeenya Abbaawarraa fi Haadhawarraa Qulqulleessuuf Kan

Tumaman Raawwatamaa Ta'uu Isaanii

1. Fuudhaa-heerummi kan diigame hiikkaan ta'uu yoo baatellee qabeenya abbaawarraa fi haadhawarraa qulqulleessuuf armaan olitti bogonnaa 7 Kutaa

Affraa'an (4)ffaan kan tumaman, akkuma barbaachisummaa isaaniitti raawwatamaa ni ta'u.

2. Keessumattuu fuudhaa-heerumichi kan diigame du'aan yoo ta'e, walfutota keessaa nama lubbuun jiruu fi dhaaltota isa du'ee gidduutti qabeenya hirachuu ilaalchisee falmiin yoo ka'e, qabeenya abbaawarraa fi haadhawarraa qulqulleessuuf seera kana Kutaa Affraa'an(4)ffaan kan tumaman akkuma barbaachisummaa isaaniitti raawwatamaa ni ta'u.

Keewwata 123

Haallan Fuudhaa-heerumaa Hir'achuun

Seera kana bogonnaa lamaa, keewwata 48 irraa hanga 55tti akkaataa ilaalameen haallan fuudhaa heerumaa hir'achuurras kan ka'e hiikkaan fuudhaa-heerumaa kan murtaa'e yoo ta'e, manni murrichaa hiikkichi maal akka hordofsiisu haqummaa madaaluudhaan murteessa.

Keewwata 124

Haala Falmiin Abbaawarraa fi Haadhawarraa Itti

Ilaalamu

Manni murtii falmii abbaawarraa fi haadhawarraa yeroo ilaalu akkuma haala dhimmichaatti barbaachisaa ta'ee yoo mul'ate, abbaawarraa fi haadhawarraa bakka tokkotti yookiin adda-addatti yoo dubbisu yookiin dhiimmicha yoo goratuu fi jechaa ragoollee yoo dhaga'u, dhaddacha cufaatti ilaala.

Keewwata 125

Akkaataa Kenniinsa Murtii

Manni murrichaa barbaachisaa fi kan malchiisu ta'ee yoo itti mul'ate, yeroo hiikka murteessu kabaja magaa walfutotaa yookiin kan maatii isaanii eeguudhaaf dhimmoota tokko tokkoon kaasee ilaaluurras of qusatee hiikkicha

murteessuudhaaf sababootni dandeessisan jiraachuu isaanii qofa muricharratti teessisu ni danda'a.

Keewwata 126

Waa'ee Ol-iyataa

Manni murichaa addaan baaiinsa Murteessuu isaa qofa bu'uura godhachuudhaan ol-iiyyata gaafachuun hin danda'amu.

Keewwata 127

Eegumsaa fi Kunuunsaa Ijoolllee Ilaalchisee Murtii Manni

Murtichaa Kennu

1. Manni murtichaa fudhaa-heerummi akka diigamu yoo murteessu Ijoollleen eenyu wajjin akka jiraachuu qaban, waa'ee barumsaa fi eegumsa fayyaa isaanii, waa'ee qallaba (nyaata) isaanii fi walumaa galatti waa'ee jireenya isaanii akkasumas warraa fi ijoollleen isaanii walgaafachuudhaaf mirga qaban wajjin murteessuu qaba.
2. Manni murtichaa akkaataa armaan olitti kaa'ameen yeroo murtii kennu galii, umurtii, fayyaa fi haala jireenya warra isaanii akkasumas umurtii, haala faayidaa fi fedhiin ijoolllee itti eegamuu danda'u yaada keessa galchuu qaba.
3. Kan Keewwata kana Keewwata xiqqaa(2)n tumame akkuma eegametti ta'ee murtee faallaa kan kennisiisu sababni mirkanaa'aaan garee biraatiin hanga hin dhiyaannetti da'imaan waggaa 5 gadii haadha isaanii wajjin akka turan taasisama.
4. Bu'uura keewwata kanaatiin waa'ee eegumsaa fi kunuusa ijoolllee murtiin manni murichaa kennu jijjiirama haalaa sababa gochuun gaaffii dhiyaatuun fooyya'uu yookiin jijjiiramu ni danda'a.

BOQONNAA 8

Fuudhaa-heerummi Osoo Hin Raawwatamin Akka abbaawarraa fi haadhawarraatti Waliin Jiraachuu

Keewwata 128

(1) Hiika

Fuudhaa-heeruma osoo hin raawwatamin akka abbaawarraa fi haadhawarraatti wajjin jiraachuu jechuun dhiirri tokko fi dubartiin tokko akkaataa seeraan ragga'utti fuudhaa-heerumaa osoo hin raawwatini bifa warra bultii qabuutiin kan jiraatan yoo ta'e dha.

Keewwata 129

(2) Ibsa

1. Fuudhaa-heeruma osoo hin raawwatini akka abbaawarraa fi haadhawarraatti waliin jiraatan jechuudhaaf dhiirri fi dubartiin tokko haalli isaan agarsiisan akka fakkii warra seeraan walfuudhanii tahuun barbaachisaa fi gahaa dha.
2. Qaama sadaffaadhaaf akka warra walfuudhanii tahanii dhiyaachuun barbaachisaa miti.
3. Dhiirrii tokkoo fi dubartiin tokko haala beekamaa fi irra deddeebi'ameen walqunnamtii foonii raawwachuun isaanii gofti, isaan lamaan gidduu fuudhaa-heerummi osoo hin raawwatamin akka abbaawarraa fi haadhawarraatti walqunnamtii qabu jechuudhaaf sababa quubsaa miti.

Keewwata 130

Firooma Fuudhaa-heerumaa Kan Hin Uumne Ta'uu Isaa.

1. Fuudhaa-heeruma osoo hin raawwatiin akka abbaawarraa fi haadhawarraatti waliin jiraachuu, firoota foonii gara dhiiraa fi dubartiin jidduutti, akkasumas

firoota foonii gara dubartii fi dhiira gidduutti, firooma fuudhaa-heerumaa kamiyyuu uumuu hin danda'u.

2. Haa ta'u malee, yeroo firoonni fuudhaa-heerumaa jiru tumaaleen fuudhaa-heeruma dhoorkan fuudhaa-heeruma osoo hin raawwatn akka abbaawarraa fi haadhawarraa wajjin jiraachuu irrattis kan raawatamu ta'u.

Keewwata 131

Baasiilee Jireenya Waliitiif Oolan Haguuguu

Fuudhaa-heeruma osoo hin raawwatn akka abbaawarraa fi haadhawarraati namoonni wajjin jiraatan baasii waliin jireenya isaanii haguuguudhaaf tokko-tokkoon isaanii akka humnaa fi dandeettii isaanii gumaacha gochuutu isaanirra jira.

Keewwata 132

Waa'ee Qabeenya Waliinii

1. Bulchiinsa qabeenya isaanii ilaalchisee waliigalteen godhan akkuma eegametti ta'ee fuudhaa-heeruma osoo hin raawwatn akka abbaawarraa fi haadhawarraati namoonni wajjin jiraatan yeroo waggaa sadi hin hanganneef yoo wajjin jiraatan, yeroo waliin jireenya isaanii keessatti qabeenyi horatan qabeenya wali isaanii ta'a.

2. Ragaan faallaa ta'e yoo dhiyaate malee, yeroo wajjin jiran qabeenyi qaban kanuma waliin jireenya kana keessatti horataman ta'aniiti lakkaawwamu.

3. Fuudhaa-heeruma osoo hin raawwatn akka abbaawarraa fi haadhawarraati dhiiri fi dubartiin wajjin jiraatan idaawwan itti seenan, yeroo wajjin jiraatan jireenya waliitiif yookiin fedhii bu'uuraa ijoollee waliin jireenyarraa dhalatani guntuuf idaawwaan ittisenaman yoo ta'an, kaffaltii idaawwan kanaatiif lamaanuu bakka tokkottii fi adda adduumaadhaan itti gaafatamaa ta'u.

Keewwata 133

Bu'aa Qabeenya Waliinii Hordofsiisu

Seera kana keewwata 132 keewwata xiqqaa (1)n akkaataa ibsameen yeroo qabeenyi waliinii uumamu, waa'ee bulchiinsa qabeenyichaa, kaffaltii idaa garee sadaffaa fi waa'ee adeemsa qulqulleessu qabeenyaa, seera kanaan waa'ee qabeenya waliinii fuudhaa-heeruma keessatti uumamanii fi adeemsa qulqulleessu isaa ilaalchisee tumaaleewwan himaman raawwatamummaa ni qabaatu. (Keewwata 112-120)

Keewwata 134

Waa'ee Dhalachuu Ijoolllee

Fuudhaa-heeruma osoo hin raawwatn akka abbaawarraa fi haadhawarraati dhiirti fi dubartiin tokko yeroo wajjin jiraatan ijoollleen dhalatan, ilnummaan isaanii kan mirkanaa'uu seera kanaan waa'ee dhalachuu bogonnaa jedhuu keessatti bu'uura tuumameen ta'aa

Keewwata 135

Addaan Ciinu Quunnamtii

1. Fuudhaa-heeruma osoo hin raawwatn akka abbaawarraa fi haadhawarraati kan wajjin jiraatan dhiirti fi dubartin tokko, yeroo kamiyyuu quunnamtiin isaanii addaan akka ciitu taasisuu ni danda'u.

2. Seera kana keewwata 132tiin waa'ee qabeenya waliinii kan himame akkuma eegametti ta'ee, walqunnamtichi akka addaan ciitu qaamni godhe balleessaa yoo raawwate malee beenyaa akka kaffalu hin dirqamu.

Keewwata 136

Ragaa Walqunnamtichaa

1. Fuudhaa-heerumni osoo hin raawwatamin akka abbaawarraa fi haadhawarraati wajjin jiraachuu haallii quunnamtichaa jiraachuu isaa mirknessuudhaan ibsuun ni danda'ama.

2.

Dhiiri tokkoofi dubartiin tokko fuudhaa-heeruma osoo hin raawwatin akka abbaawarraa fi haadhawarraati wajjin jiru kan jedhamu seeraan kan walfuudhan ta'uubaatanillee haala namoota walfuudhani kan agarsiisaniifi firooni isaanii fi hawwaasni akka namota walfuudhaniiti kan jiraataniidha jedhanii yoo isaan tilmaamaniidha.

3. Keewwata kana keewwata xiqqaa (2)n ibsame jiraachuu isaa gareen tokko hubachiisuu yoo dandae, manni murtii akka abbaawarraa fi haadhawarraati kan walwajjin jiraataniidha jechuun tilmaama seeraa ni fudhata.

4. Tilmaama seeraa armaan olitti ibsame ragaa amansiisaa gosa kamiyyuu dhiyeessu dhaan walqunnamtichi kan hin jirre ta'u isaa amansiisuudhaan diiguun ni danda'ama.

Keewwata 137

Adeemsa falmiwwanii fi Akkataa Murtiin Itti Kennamu

(1)Waa'ee Oaama Aangoo Qabuu

Dhiira tokkoo fi dubartii tokko gidduuti fuudhaa-heerumni otoo hin raawwatin qunnamtiin akka abbaawarraa fi haadhawarraati waliin jiraachuu irratti falmiin yoo ka'e dhimmicha ilaalee murteessuuf aangoo kan qabu mana muttii qofaa dha.

Keewwata 138

(2)Waa'ee Seera Raawwatamummaa Qabaatuu

Seera kana Keewwata 121 irraa hanga (127)tti waa'ee adeemsa falmiwwanii fi akkataa itti murtaa'an ilaalchisee kan fuudhaa-heerumaaf tumaman akkuma haala isaatti fuudhaa-heeruma otoo hin raawwatin falmiwwan qunnamtii akka abbaawarraa fi haadhawarraati waliin jiraachuu keessatti ka'aniifis kan raawwatamummaa qabaatan ta'u.

Keewwata 139

Fuudhaa-heerumni Osoo Hin Raawwataniin

Walqunnamtiiwwan Godhaman Kanneen Biroo

1. Sirna fuudhaa-heerummaa yookiin fuudhaa-heerumni osoo hin raawwatamin akka abbaawarraa fi haadhawarraati wajjin jiraachuun ala dhiiraa fi dubartii tokko gidduuti qunnamtiiwwan godhaman kan biroo seera biratti bu'aa humaatuu hin qabaatan.

2. Seera kana keessatti waa'ee ilma guddifachaa yookiin waa'ee ilmummaa ofitii fudhachuu ilaalchisee tumaleen murtaa'an akkuma eegamanitti ta'anii walqunnamtii akkanaarraa ijoolleen dhalatan haadha isaanii wajjin malee nama biroo wajjin walqunnamtii seera qabeessa gosa kamiyyuu hin qabaatan.

BOOONNAA 9

WAA'EE DHALACHUU

Kutaa 1

Waa'ee Abbummaafi Haadhummaa Beekuu

Kutaa Xiqqaa 1 Tumalee Waliigalaa

Keewwata 140

Tumaleen Seerichaa Dirqisiisaa Ta'uu Isaanii

Seerichi ifaan kan eeyyamu yoo ta'e malee, waa'ee abbummaafi haadhummaa beekuu kan ilaalan tumaleen seera kanaa waliigaleedhaan jijjiiramu hin danda'amu.

Keewwata 141

Waa'ee Haadhummaa

Dubartiin haadha jedhamte, mucicha waan deessee qofaaf haadhummaan ishee ni beekama.

Keewwata 142

Waa'ee Abbummaa

1. Mucaan yeroo ulfa'amu yookiin dhalatu haadhaafi dhiira tokko gidduu walqunnamtiin seeraan beekame

jiraachuun isaa mirkanaa'uu isaatiin abbummaan ni beekama.

2. Abbaan mucichi ilma kooti jedhee ofitti fudhachuudhanis abbummaan beekamuu ni danda'a.
3. Murtii mana murtiitiin kennamuunis abbummaan akka beekamu gochuun ni danda'ama.

Abbuummaan Tilmaama Seeraatiin Kan Beekamu Ta'uu Isaa
Kutaa Xigga 2

Keewwata 143

Waa'ee Dhiirsi Abbaadha Jedhamee Tilmaamamuu Isaa

Fuudhaa-heeruma keessatti mucaa ulfaa'amee dhalateef abbaadha kan jedhamu, dhiiruma haadhaati.

Keewwata 144

Waligalummaa Tilmaamichaa

1. Walqunnamtiin haati mucaa ishee wajjin qabdu tooftaa kamiiniyyuu kan mirkanaaye yoo ta'ellee keewwata (143)n kan tumame raawwatamummaa ni qabaata. Waraqa raga dhaloota mucaa irratti dhiirsi abbaa akka hin taane yookiin abbaan mucaa nama biroo ta'uu isaa kan agarsiisuu yoo ta'ellee tumaan kun raawwatamummaa ni qabaata.
3. Haalli armaan olii yeroo qunnamu waraqaan raga dhalootaa akka sirraa'u ni godhama.

Keewwata 145

Yeroo Ulfi IttiTurru

1. Fuudhaa-heerumni raawwatamee guyyaa 180n booda yookiin fuudhaa-heerumni diigamee guyyaa 300 keessatti yoo dhalate mucichi fuudhaa-heeruma keessatti akka ulfaa'ametti lakkaa'ama.
2. Ragaan kanaan walfaalleessu fudhatama hin qabaatu.

Keewwata 146

Baduu Dhiirsichaa

Tilmaamomni seeraa seera kanaan waa'ee abbummaa tumaman, namni seeraan abbaadha jedhame baduun isaa murtii ittiin himamerratti guyyaa dhumaa oduun jiraachuu isaa itti dhagahame jedhame irraa kaasee guyyaa 300n booda mucaa dhalateef, raawwatamummaa hin qabaatu.

Keewwata 147

Fuudhaa-heeruma Oosoo Hin Raawwatini Akka abbaawarraa fi haadhawarraatti Wajjin Jiraachuu

1. Fuudhaa-heeruma osoo hin raawwatini akka abbaawarraa fi haadhawarraatti yeroo wajjin jiraatan mucaa ulfaa'ameef yookiin mucaa dhalateef abbaan, namuma qunnamtii kanaan haadha wajjin jiraatuudha.
2. Seera kanaan keewwata 144 fi 145 irratti waa'ee waligalummaa tilmaamichaa fi yeroo ulfichi itti turuu tumaa'een ibsaman, tilmaama seeraa keewwata kanaatiifis raawwatamummaa ni qabaatu.

Kutaa Xigga 3

Waa'ee Ilmuummaa Ofitti Fudhachuu

Keewwata 148
(1) Bu'uurasaa
Bu'uura tumaa'ee armaan olitti ilaalamaniitiin abbaan mucaa beekamuu yoo baate, abbichi mucaa kooti jedhee ofitti fudhachuu isaatiin beekamuu ni danda'a.

Keewwata 149

(2) Hiika

Namni tokko daa'ima ulfaa'ame yookiin dhalate tokko ilma isaa ta'uu isaa amanee ofitti fudhachuudhaan jecha isaa yoo kenne, abbaa mucichaa ta'uu isaa ofitti fudhateera jedhama.

Keewwata 150

(3)Sirna

Namni tokko itti gaafatamaa galmessaa haala hawaasummaa biratti dhiyaachuudhaan abbaa ta'uu isaa jecha kennuun yookiin dhaamoo barreeffamaan gochuun yookiin sanada abbaa taayitaa aangoon kennameef biroo kamiiniyyu mirkanaa'een abbaa ta'uu isaa ibsuudhaan ilnummaa fudhachuu ni danda'a.

Keewwata 151

Bakka bu'ummaa

1. Umuriin isaa kan ga'ela hin gayin otoo ta'ellee, mucaa kooti jedhee jecha kennu kan danda'u abbaa gofaa dha.
2. Namni biroo jecha isaa akka kennuuf gochuu kan danda'u aangoo bakka bu'ummaa addaa mana murtiitiin ragga'e kennudhaan gofa ta'a.
3. Namni murtiin dhorkame jecha mataa isaatiin yookiin manni murtii yoo eeyyamu magaa isaatiin karaa bakka bu'aa isaa seera qabeessa ta'een kennuu ni danda'a.

Keewwata 152

Du'uu Abbaa

Abbaan mucaa kan du'e yookiin hayyama isaa kennuu kan hin dandeenye yoo ta'e, warra abbaa mucaa keessaa tokko magaa isaatiin mucicha fudhachuu ni danda'u.

Keewwata 153

Haatii Abbummaa Fudhatataa Aamanuu Ddhahuu Ishee

1. Haati, abbummaan fudhatataa dhugumaa kan gabu ta'uu isaa yoo amante malee jechi abbaan mucaa kooti jedhee kennu seera duratti fudhatama hin gabu.
2. Haati mucaa yoo dute yookiin eeyyama ishee kennuu kan hin dandeenye taatee yoo argante, jechi amanichaa warra haadha mucaa keessaa tokkon kennamuu ni danda'a.

3. Yeroo wari haadha mucaa hin jirre, warra ishee ol-lakkaa'aman kan biroottiin yookiin bulchaa nama murtiidhaan dhorkameetiin kennamuu ni danda'a.

Keewwata 154

Gaa'ila Ga'uu Mucichaa

Mucummaa fuudhachuun kan raawwatame umrii ga'elaa seeraan murtiae erga gahseen booda yoo ta'e, abbaan mucicha akka ilmaati fudhachuun isaa firri kan argatuu mucaan abbaa ta'uu isaa yoo ofitti fudhatee dha.

Keewwata 155

Haala Amantaadhaan Fudhachuu

Seera kana keewwata 152 fi (153)n namoonni ibsaman guyyaa gochi ofitti fuudhachuu raawwatamuu isaa beekan irraa kaasee yeroo ji'a tokkoo keessatti falmii yoo kaasuu baatan amananii akka fudhatanitti ni lakkaa'ama.

Keewwata 156

Du'uu Mucichaa

Mucichi dhaloota gadi lakkaa'aman dhiisee yoo du'ee malee, ilma ta'uu isaa beekuudhaan fudhachuun hin danda'amu.

Keewwata 157

Waa'ee Jecha Diiguu

1. Abbaan mucaa kooti jechuudhaan jecha kenne diiguu hin danda'u.
2. Bulchaan isaa dursee waligalte'e isaa yoo kenne malee, namni umuriin isaa ga'ilaaf utuu hin ga'in ilnummaa ofitti fudhate, utuu umuriin isaa ga'ilaaf hin gayin duraa fi boodas hanga waggaa tokkotti jecha isaa duraan kenne diiguu ni danda'a.
3. Ilma kooti jedhee jecha kenne sana diiguudhaaf kan mirga gabu mucaa umuriin isaa ga'ilaaf hin geenye gofaa dha. Seeraan bakka bu'oonis ta'anii dhaaltomni mucichaa mirga kanaan fayyadamuu hin danda'amu.

Keewwata 158

Waa'ee diiguu

1. Jechi ilumummaa fuudhachuudhaaf kenname humnaan ta'uu isaa hubachiisuudhaan diiguun ni danda'ama.
2. Mucaa kootii jedhee namicha ofitti fuudhateen ulfa'amu kan hin dandeenye ta'uu isaa haala hin shakisiifneen yoo mirkana'e malee, ilumummaa ofitti fudhachuun dogoggoraan yookiin gowwomsuudhaan kan raawwatameedha jechuudhaan diiguun hin danda'amu.

Keewwata 159

Mucaa Tokko Abbootiin Hedduun Ofitti Fudhachuu Kan Hin Dandeenye Ta'uu Isaanii

Ilumummaa ofitti fudhachuudhaaf jechi dursee kenname akka diigamu yoo godhame malee, namni biroo ilmoo kootii jedhee jechi kennu fudhatumummaa hin qabatu.

KUTAA XIOAA 4

Murtii Mana Murtiitiin Abbummaan Akka Beekamu Gochuu

Keewwata 160

(1) Abbummaa Murtiidhaan hinamu

Bu'uura tumaleewwan armaan olitti ibsamaniitiin abbaan mucaa yoo beekamuu baate yookiin yoo kan waakkatame ta'ee fi haalawwan armaan gaditti ibsaman yoo guuttaman abbummaan murtiidhaan beekamuu ni danda'a:

- a) Yeroo mucaan ulfa'amu haadha irratti gochi dirqisiisanii gudeeduu yookiin dalagni butii yoo raawwatame;
- b) Gocha gidirraa haata'u jeechamee raawwatameen, aangooti gar malee fayyadamuudhaan, sinfuudha jechuudhaan jecha abdi kennuudhaan yookiin karaa walfakkaataa birootiin yeroo mucaan ulfa'ame haadha irratti gochi dogoggorsuu yoo raawwatame.

- c) Nama abbaadha jedhameen kan barrefamanii fi xalayootni yookiin barreffamoonni biroo haala hin shakisisneen abbummaa mirkaneessan yoo jiraatan;

- d) Walqunnamtii seeraan beekame osoo hin qabaatin haatiif namichi abbaa mucaati jedhame yeroo ulfaa seeraan ka'ame keessatti haala walirraa hin cinneen walqunnamtii saalaatiin kan wajjin jiraatan yoo ta'e;

- e) Namni abbaadha jedhame kunuunsuu yookiin guddisuu yookiin barsiisuu mucichaa irratti akka abbaati kan hirmaate yoo ta'eedha.

Keewwata 161

(2) Himata Abbummaa Murtiidhaan Mirkaneessudhaaf

Dhiyaatu

Haala armaan olitti ilaalameen himatni abbummaan murtiidhaan akka himamu dhiyatu haallan armaan gaditti ibsaman yoo jiraatan fudhatumummaa hin qabatu:

- a) Namni biroo abbaa mucichaa ta'uu baachuu isaa qorannaa dhiigaatiin yookiin tooftaa yaalaa amansiisaa birootiin yoo mirkana'e malee yeroo ulfaa seeraan murtaa'e keessatti haati nama biroo wajjin walqunnamtii saalaa raawwachuun ishee yoo mirkana'e;
- b) Namni abbaadha jedhamee yeroo ulfaa seeraan murtaa'e keessatti baduu isaatiin yookiin sababa balaatiin abbaa ta'uu kan hin dandeenye ta'uu isaa yoo mirkaneesse;
- c) Namni abbaadha jedhame qorannaa dhiigaatiin yookiin tooftaa yaalaa amansiisaa ta'e kan birootiin abbaa mucichaa ta'uu kan hin dandeenye ta'uu isaa yoo mirkaneesse.

Keewwata 162

Haalli Biroo Kan Hin Jirre Ta'uu Isa

Seera kana keewwata 160n haalawwan ibsamaniin ala murtee mana murtiitiin abbummaa beekuun hin danda'amu.

KUTAA 2

ABBUUMAA MURTEESSUURATTI WALITTI BU'INSA

SEERAA JIRAATU

Keewwata 163

Waa'ee Abbummaa murteessuu (1) Bu'ura

Tumaaleewwan armaan olitti ilaalaman hojiirra oolchuudhaan mucaan tokko abbootii tokkoo ol ni qabaa yoo jedhame, abbummaan mucichaa namoota seeraan kenannuuf gidduutti waliigaltee godhamuun murtaa'uu ni danda'a.

Keewwata 164

(2) Sirna

1. Waliigaltee murtii abbummaa kennisiisu ragooni sadii mirkaneessuu fi manni murtii raggaasisuu qaba.

2. Rakkinni humnaa ol tale yoo muudate malee, jecha haadha mucichaa dhagayyuu barbaachisaa dha.

Keewwata 165

Tiimaama Seeraa

Waa'ee abbummaa ilaalchisee falmii godhamuun waliigalteen yoo argamuu baateefi barbaachisaa tale yoo argame, tiimaama seeraa lamaan kanatti aanan hordofuudhaan ni raawwatama.

a) Nama fuudhaa-heeruma osoo hin raawwatin akka dhirsatti wajjin jiraatan irra, dhirsa seeraan fuudheitu filatama.

b) Yeroo mucichi ulfaalamu nama dhirsa ture yookiin kan dubartii sana wajjin jiraachaa ture irra yoo mucicha deessu dhirsa haati qabduun yookiin nannicha wajjin jiraattuun abbaa mucaati jechuutu barbaachisa.

Keewwata 166

(1) Abbummaa WaliigalteeDhaan Dabarsuu

1. Mucaan kan dhalate erga fuudhaa-heerummi raawwatameen yookiin fuudhaa-heerummi osoo hin

raawwatamin akka abbaawarraa fi haadhawarraati wajjin jiraachuun erga calqabamerra kaasee guyyoota

210 keessatti yoo ta'e, dhirsi yookiin dubartitii wajjin akka dhirsatti namni wajjin jiraatu abbaan mucichaa ana nama jedhu kan birootiif waliigalteeDhaan abbummaa dabarsuufi ni danda'a.

2. Akkasumas, mucichi diigama fuudhaa-heerumichaa yookiin akka abbaawarraa fi haadhawarraati wajjin jiraachuun erga addaan citeen booda guyyoota 210 dabarsee yoo dhalatee, dhirsi yookiin akka dhirsatti namni wajjin jiraate mirgoota armaan olitti himaman ni qabata.

Keewwata 167

(2) Sirna

1. Gochi waliigalteen abbummaa dabarsuu ragoota sadiin mirkanaa'uu fi manni murtiis raggaasuu qabaa.

2. Rakkinni humnaa ol tale yoo mudate malee, jechi haadha mucichaa dhaga'annu qaba.

Keewwata 168

Waa'ee Bakka Bu'ummaa

1. Waliigaleewwan kutaa kana keessatti ilaalaman kana abbootiin dhimmaa umuriin isaanii ga'ilaaf gahaa ta'ee fi kan murtiidhaan hin dhorkanne ofumaaf fixachuun qabu.

2. Waliigalticha namni biroo akka raawwatuuf gochuun kan danda'amu, aangoo bakka bu'umaa addaa mana murtiitiin raggaa'ee kennuu qofaan ta'a.

Keewwata 169

Waa'ee Jeecha Jijjiiru

Gochi waliigalteeDhaan abbummaa murteessuu yookiin dabarsuu jijjiiramu hin danda'u.

Keewwata 170

Waa'ee Diiguu

1. Iinummaa fudhachuudhaaf waliigalteen sceneame gocha humnaatiin kan kenname ta'uu isaa ibsuudhaan diigamuu ni danda'a.
2. Mucaa kooiti jedhee nama fudhaterraa ulfaa'amuun kan hin danda'anne ta'uu isaa haala hin shakkisiisneen yoo mirkanaa'e malee waliigalteen mucummaa ofitti fudhachuu dogongoraan ykn goowwomsudhaan kan raawwatameedha jechuudhaan diigamuu hin danda'u.

KUTAA 3

WAA'EE RAGAA MUCUMMAA

Keewwata 171

Waragaa Ragaa Dhalootaa

Kara abuummaa yookiin haadhummaatiin mucummaan nama tokkoo waragaa ragaa dhalootaa ilma ebeluuti jedhu dhiyeessuudhaan mirkanaa'a.

Keewwata 172

Ragaa Yeroo Waragaan Ragaa Dhalootaa Hin Jirree

Waragaan ragaa dhalootaa yoo jiraachuu baates mucummaan jiraachuu haala mucummaatiin ni mirkanaa'a.

Dhiyaatu

Keewwata 173

Jiraachuu Haala Iinummaa

(1) Hiika

Namni tokko haala mucummaa ni qaba kan jedhamu hawaasa keessatti mucaa isaa yookiin isheeti jedhamee kan tilmaamamu yoo ta'ee dha.

Keewwata 174

Mucummaa Haalaan Ibsuu

1. Bu'ura keewwata armaan oliitiin haalli mucummaa jiraachuu isaa ibsuun yoo danda'ame, manni murichaa mucaa isaati jechuudhaan tilmaama seeraa ni fudhata.
2. Tilmaama seeraa keewwata kana keewwata xiqqaa (1)n ilaalame mucichi namicha abbaadha jedhameef ilma ta'uu akka hin dandeenye hubachiisuudhaan diiguun ni danda'ama.

Keewwata 175

Himata Dhalatummaa Ibsuudhaaf Dhiyaatu

1. Haalli mucummaa yoo jiraachuu baate dhalatummaa ragootaan yookiin ragaa gosa kamiyyuu dhiyeessuudhaan ibsuun ni danda'ama.
2. Himatni dhalatummaa mirkanessuuf dhiyaatu mana muritiin yoo eeyyamaa malee dhiyaachuu hin danda'u.
3. Himata dhalatummaa mirkanessuuf dhiyaatuuf eeyyamni kan kennamu manni muritichaa himatich akka ofitti fudhatu kan godhan haalan gabatamaa irraa kan maddan tilmaamotni yookiin mallattoowwan yoo jiraatan gofaa dha.

Keewwata 176

Himata Ofitti Fudhachuu Disuu

Namni dhalatummaa isaa mirkaneeffachuu barbaadu, waa'ee dhalachuu isaatiif waragaa ragaa dhalootaa isaaf kenname wajjin kan walsimu haala mucummaa kan gabu yoo ta'e, nama biroo irraa dhalachuu isaa mirkanessuuf himata akka dhiyeessu hin hayyamamuuf.

Keewwata 177

Waa'ee Himataa

1. Dhalatummaa mirkanessuudhaaf himata dhiyeessuu kan danda'an mucicha yookiin bulchaa isaa yookiin dhaaltota isaati.

2. Akkumas abbaa mucichaati yookiin haadha mucati namoonni ofiin jedhan himaticha dhiyeessuu ni danda'u.

Keewwata 178

Yeroo Himatni Itti Dhiyaatu

1. Mucichi lubbuun amma jiraatetti dhalatummaa isaa mirkaneessuuf himata ofumaaf dhiyeefachuu ni danda'a.
2. Maatiwwan mucichaa yookiin bulchioonni isaa yeroo mucichi umuriin isaa ga'ilaaf hin ga'in yoo ta'e malee himata dhiyeessuu hin danda'amu.
3. Mucichi waggaa 20/digdamaa/ osoo hin guutin yoo du'e, inni du'ee waggaa tokko keessatti yoo ta'e malee dhaaltonni isaa himata dhiyeessuu hin danda'amu.

Keewwata 179

Waa'ee Himatamaa

1. Dhalatummaa mirkaneessuuf himata kan dhiyeesite kan haadha ofiin jettu yoo taate, himatichi kan dhiyyaatu mucicharratti ta'a.
2. Haataa'u malee, himatni kan dhiyyaate nama birootiin umurti yoo ta'e, himatichi kan dhiyaatu haadha nama jedhamte intonaa yookiin dhaaltoota ishee irratti ta'a.

KUTAA 4

WAA'EE FALMI DHALATTUMMAARRATTI KA'UU

FIHAALUU

Kutaa Xigqaa 1

Falmii Dhalatummaa Irratti Ka'u

Keewwata 180

Bu'ura Isaa

Dhalatummaa gara haadhaatiin jiruu irratti yeroo kamiyyuu abbaa dhimmaa kamiinyuu falmiin godhamun ni danda'a.

Keewwata 181

Waa'ee Himata Ofitti Fudhachuu

1. Himatni dhalattummaa irratti falmii godhamu ilaalchisee dhiyaatu manni murtii yoo hayyame malee, dhiyaachuu hin danda'u.
2. Dhalatummaa irratti falmuudhaaf himata dhiyaatuuf hayyanni kan kennamu, manni murrichaa himatichaa akka ofitti fudhatu kan taasisan tilmaamonni yookiin mallattoowwan gochawwan qabatamummaa qabanirraa maddan yoo jiraatan qofaa dha.

Keewwata 182

Waa'ee Himata ofitti Fudhachuu Dhiisuu

Mucichi warqaa ragaa dhalootaa fi kanumaa wajjin kan walsimu haala mucummaa dhalatummaa isaa mirkaneessu yoo qabate dhalatummaa isaa irratti falmuudhaaf hayyanni hin kannamu.

Keewwata 183

Waa'ee Himata

1. Himatni sababa dhalatummaatiin dhiyaatu nama dhalatummaa isaa irrattii falmiin iti ka'e yookiin dhaaltota isaa irratti dhiyaata.

2. Haadha mucichaa, barbaachisaa ta'e yoo argames abbaa mucichaa, falmiicha keessa akka seenan gochuun barbaachisaa dha.

Kutaa Xigqaa 2

Waa'ee Haaluu

Keewwata 184

Bu'uura Isaa

Dhalachuu gama abbaatiin jiru mormuun kan danda'amu himata haaluu dhiyeessuudhaan gofa ta'a.

Keewwata 185

Haadha Mucaa Wajjin Qunnamtiin Saalaa Jiraachuu

Dhabuu

(1) Bu'urasaa

Namni abbaa mucichaati jedhamee seeraan abbummaan kennamuuf, mucichi osoo hin dhalatin dura guyyoota 300 fi 180 gidduu yeroo jiru keessatti haadha mucichaa wajjin qunnamtii saalaa kan hin raawwame ta'uu isaa haala hin shakkisiisneen yoo hubachiise, mucaan jedhame kan kootii miti jechuu ni danda'a.

Keewwata 186

(2) Tilmaama Seeraa

1. Ka'umsa gaaffii wal hiikinsaa isaan lamaan keessaa tokkon dhiyaateen yookiin sababa waliigalee wal hiikuu isaan lamaan gidduutti godhameen abbaawarraa fi haadhawarraatiin dhugumaan addaan bahanii yeroo jiraataniti, walqunnamtiin saalaa isaan gidduutti akka hin godhamneti tilmaamama.
2. Ragaan kanaan faallaa ta'ee dhiyaatu sababoota kamiiniyyuu yoo ta'e ni dhaga'ama.

Keewwata 187

Abbaa Ta'uudhaaf Danda'uu Baachuu

(1) Bu'uura Isaa

Seeraan abbaa mucichaati namni jedhame abbaa mucaa kanaa ta'uu kan hin dandeenye ta'uu isaa haala hin shakkisiisneen hubachiisuudhaan haaluu ni danda'a.

Keewwata 188

(2) Waa'ee Himata Ofitti Fudhachuu Danda'uu

1. Bu'ura keewwata armaan olitti ibsameetiin himatni haalii dhiyaatu, manni murtii hayyamu malee dhiyaachuu hindanda'u.

2. Hayyannis kan kennamu manni murti himaticha akka ofitti fudhatu kan taasisu tilmaamni sammuu yookiin mallattoon cimaan ragaa quubsaa fi amansiisaa ta'erraa maddu yoo jiraate qofaa dha.

Keewwata 189

(3) Waa'ee Tilmaamota Sammuufi Mallattoolee Cima Ta'an

1. Tilmaamota sammuu fi mallattoolee cimaadha kan jedhaman abbummaa nama mucichi keeti jedhamee wajjin kan wal-hin simne ta'uu isaanii beekumsa saayinsiiitiin addaan bahaanii kan mul'atan ragaalee qabatamaa ta'uu ni danda'u.
2. Akkasumas wantonni kun, haati mucichaa abbummaa namichaa irratti haala shakkii fiduun dhalachuu yookiin ulfa'ammu mucichaa namicha jalaa gocha dhoksuu irraa maddu ni danda'a.

Keewwata 190

(4) Waa'ee Sagaagalummaa Dhirsaa Irratti Raawwatamu

Yookiin Waa'ee Amanuu Haadha Mucichaa

Haati mucaa dhirsaa isheerratti hojii sagaagalummaa gotee yookiin mucaan ilma nama biroo ta'uusaa jecha dhugaa isheen kennituun gofa akka sababa ulfaataatti lakkaa'ammu hin danda'u.

Keewwata 191

Waa'ee Himataa.

1. Mucaa kiyyaa miti jedhee himata haalii dhiyeessuu kan danda'u abbaan mucichaa siidha jedhamee nama tilmaamni seeraa kennamuuf qofaa dha.
2. Dhimma kanarratti, keessumatu haati, ani abbaa mucichaati kan ofiin jedhuu, abbaan alangaa yookiin mucumti ofii isaatin himata dhiyeessu hin danda'an.

Keewwata 192

Nama Murtiidhaan Dhorkame

1. Namni murtiidhaan dhorkame mana murti hayyamsiisee himata haaluu dhiyeessuu ni danda'a.

2. Akkasumas bulchaan nama murtidhaan dhorkamee hayyamuma mana murti kana erga fudhatee booda maqaa nama murtiidhaan dhorkameetiin ta'e himata haaluu dhiyeessuu ni danda'a.

Keewwata 193

Yeroo Himatnii Itti Dhiyaatu (1) Bu'urasaa

1. Mucaan kiyya miti kan jedhu himatni laalii dhalachuu mucichaa guyyaa beekke yookiin beekuu gabu irraa calqabee guyyoota 180 keessatti dhiyaachuu gaba.
2. Haadhuummaan kan murtaa'ee dhalatuummaa mirka neessudhaaf himata dhiyaateen yoo ta'e, himatni haaluu kan dhiyaatu, dhalatuummaa mirkaaneess udhaaf himata dhiyaate kan murteessu guyyaa murtiin inni dhumaa keennamertraa calqabee guyyoota 180n jiran keessatti ta'a.

Keewwata 194

(2) Haala Addaa

1. Tiimaama Seeratiin abbaan mucichaa siidha namni jedhamu yoo du'e yookiin himata haaluu dhiyeessudhaaf yeroo murtaa'e keessatti dandeeitti isaa yoo dhabe, dhalattoota isaa keessaa tokko bakka isaa ta'ee himata haaluu dhiyeessuu ni danda'a.
2. Dhalattooni isaa yoo jiraachuu baatan abbaafi haati isaa, akkasumas yoo isaan jiraachuu baatan warroota isaa ol lakkaa'aman keessaa tokko mirgichatti hojjechuu ni danda'a.
3. Warrootni ol lakkaa'aman yoo jiraachuu baatan, dhaalota biroo yookiin bakka bu'aa kamiyyuu osoo hin dabalatin, obboleewwan dhiiraa yookiin dubartootaa isaa keessaa tokko mirga jedhame kana ittiin hojjechuu ni danda'a.

Keewwata 195

Himata Offitti Fudhachuu Dhiisuu

Bu'uura eeyyama dhiirsi barreeffamaan kenneen mucaan toftaa hojii namaatiin kan ulfaame ta'uun isaa yoo mirkana'e himata haaluu dhiyeessudhaaf gaaffiin dhiyaatu fudhatamummaa gabaachuu hin gabu.

Keewwata 196

Waa'ee Himatamtootaa

1. Himatni haaluu mucicharratti, yoo inni kan du'e ta'e immoo dhaaltota isaa irratti dhiyaata.
2. Haati mucichaa himata dhiyaatu keessatti akka seentuu gochuun ni barbaachisa.
3. Mucichi umuriin isaa gaa'ilaaf kan hin gahin yoo ta'e gudiistun manni murtii dhimma kanaaf addummatti file bakka bu'aa ni ta'af.

BOOONNAA 10

WAA'EE GUDDIFATAA

Keewwata 197

Firooma Guddifataa (1) Bu'ura Isaa

Akkaataa sirna aadaa uummatichaatiin yookiin Waliigaltee nama tokko fi mucaa tokko gidduutti godhamuun firoomni guddifataa uumamu ni danda'a.

Keewwata 198

(2) Bu'aa Isaa

Seera kana keewwata (199)n tumaaleen ibsaman akkuma eegamanitti ta'anii, ilmi guddifataa haala kaminiyyuu yoo ta'e akka ilma namicha guddifateetti lakkaa'ama.

Keewwata 199

(3) Haala addaa

1. Guddifachichaa ifatti kan mormman warra ol lakkaa'aman yookiin firoota cinaatti lakkaa'aman ilaalchisee bu'aa hin qabaatu.
2. Keewwata kana keewwata xiqqaa (1)n mormiin ibsame, waliigaltichi mana murtiin ragga'uun isaa beekamee waggaa tokko keessatti galmee mana murtii irratti yoo galmaa'e malee hin ragga'u.

Keewwata 200

Qunnamtii Ilmi Guddisaa Maatii Isaa Duranii Wajjin

Qabaatu

1. Ilmi guddisaa maatii isaa duraa wajjin walqunnamtiin firoomaa inni qabu akkuma egametti tura.
2. Abbaanwarraa /haadhawarraati/ fi dhalattooni ilma guddisaas maatii isaanii wajjin walqunnamtii firoomaa ni qabaatu.
3. Warra isaa durii fi warra guddisa isa fudhate jidduudhaa tokko akka filiitu yeroo barbaachisaa ta'ee argametti maatii isa guddifateef dursi ni kennama.

Keewwata 201

Umurti Nama Guddifatu

1. Namni umurii isaa waggaa 25 hin hanganne kamiyyuu guddifataa ta'uu ni danda'a.
2. Guddifattooni abbaawarraa fi haadhawarraa yoo ta'an, isaan lamaan keessaa umriin isa tokkoo waggaa 25 kan guute yoo ta'e gahaa dha.
3. Keewwata kana keewwata xiqqaa (1) fi (2) irratti kanibsame akkuma eegametti ta'ee namni umurii isaa waggaa 18 guute dantaa mucichaa haala gaaridhaan eeguuf ni danda'a jedhee manni murtii yoo itti amane guddifataa ta'uu ni danda'a.

Keewwata 202

Umurti Ilma Guddifataa

Umuriin isaa waggaa 18 gadi kan ta'ee fi bulchinsa guddifatu jalaa bilisa kan hin bahin namni kamiyyuu ilma guddifataa ta'uu ni danda'a.

Keewwata 203

Waa'ee Guddifataa Nama Fudhaa-heeruma Raawwatee

1. Abbaanwarraa fi haatiwarraa walumaan mucicha ilma guddifataa isaanii kan godhatan yoo ta'uu baate, guddifata raawwachuun hin danda'amu.
2. Ilmi guddifataan, mucaa abbaawarraa yookiin haadhawarraa guddifataa yoo ta'e, keewwata kana keewwata xiqqaa (1) irrattii kan tumame raawwatamummaa hin qabaatu.
3. Akkasumas abbaawarraa fi haadhawarraa keessaa tokkoo hayyama isaa kennu kan hin dandeenyee yoo ta'ee raawwatamummaa hin qabaatu.

Keewwata 204

Mucaa Ulfaa'ame Ilma Guddifataa Gochuu

1. Mucaa ulfaa'ame ilma guddifataa gochuun ni danda'ama.
2. Keewwata kana keewwata xiqqaa (1)n kan ibsame yoo jiraateyyuu mucichi dhalatee yeroo ji'a jahaa keessatti haati waliigalticha feedhii isheetiin gofa diiguu ni dandeessi.

Keewwata 205

Waa'ee Ijoollae Guddifataa

1. Guddifataan ijoollae dhalfate gabaachuun isaa guddifata raawwachuun kan isa dhorku hin ta'u.
2. Kan keewwata kana keewwata xiqqaa (1)n ilaalame yoo jiraateyyuu, manni murtii akkaataa keewwata 211(1)tti guddifata raawwatame tokko ofitti fudhatee raggaasisuun dura guddisa fudhataan ijoollae dhalfatee gabaachuun isaa

guddina gaarii fi faayidaa ilma guddifatamee irratti dhiibbaa qabaachuu danda'u tilmaama keessa galchuu qaba.

Keewwata 206

Mucaan Tokko Guddifattoota Tokko Caalaa Qabachuu Kan

Hin Dandeenye Ta'uu Isaa

1. Abbaawarraa fi haadhawarraa yoo ta'an malee mucaan tokko namoota baay'eef ilma guddifataa ta'uu hin danda'u.
2. Guddifataan yoo du'e garuu guddifataa harawaa gochuun ni danda'aama.
3. Mucichi ilma guddifataa abbaawarraa fi haadhawarraa yoo ta'ee fi abbaawarraa fi haadhawarraa keessaa tokko yoo du'e, kan lubbuun jiru wajjin namni walfuudhu mucicha ilma guddifataa isaa gochuu ni danda'a.

Keewwata 207

Gareewwan Waliigaltichaa Seenan

Waliigalteen guddifataa bulchaa mucaatii fi guddisa fudhataa gidduutti ni seenama.

Keewwata 208

Eeyyama Maatii Mucaa Guddifannuu

1. Abbaa fi haati mucichaa kan lubbuun jiraniifi kan beekaman yoo ta'an mucichi ilma guddifataa akka ta'u hayyama isaanii akka kennan gochuun barbaachisaa dha. Maatii isaa keessaa tokko kan du'e, kan badee fi kan hin beekanne yookiin eeyyama isaa kennuu kan hin dandeenye yoo ta'e, inni kuun hayyamuu ni danda'a.
3. Keewwata kana keewwata xiqqaa (1)n kan tumamee yoo jirateyyuu, maatii mucichaa keessaa tokko eeyyama isaa kennuu kan hin barbaanne yoo ta'eefi umuutiin mucaas waggaa

10 fi sanaa ol yoo ta'e manni murtii hayyama warra mucichaa keessaa kan isa tokkoo fi yaada mucichaa gaafachudhaan guddifataa raggaasisuu ni danda'a.

4. Mucichi hayyaama kennuu kan danda'u warra ol-lakkaa'amu yoo qabaachuu baate, manni murtii guddifatiichi faayidummaa mucichaaf qabu tilmaama keessa galchuudhaan guddifataa raggaasisuu ni danda'a.

Keewwata 209

Waa'ee Dhaabbatoota Mootummaa yookiin kan dhuunfaa guddiftoota ijoollee maatii hin qabnee

1. Dhaabbatootni mootummaa yookiin dhuunfaa guddiftoota ijoollee maatii hin qabnee kan guddisaa jiran keessaa mucaa kamiyyuu waliigalteedhaan guddifata kennuu ni danda'u.
2. Dhaabbattonni armaan olitti eeraman mucaa tokko waliigalteedhaan kennuu isaanii dura nageenya daa'iimmanii hordofuudhaaf qaama mootummaa aangoon kennam eeffiti eenyummaa mucichaa, dhaabbatiichi haala maatii tiin akka fudhateefi haala dhuunfummaa, hawaasummaa fi dinagdummaa guddifataa ibsa dhiyeessuu qabu.

Keewwata 210

Guddifataan Lammi Biyya Alaa Yoo Ta'e

1. Guddifataan lammi biyya alaa yoo ta'e, nageenya daa'immanii hordofuudhaaf qaama aangoon itti kennameef waa'ee guddifataa ilaalchisee haala dhuunfummaa, hawaasummaa fi dinagdee irratti ragoolee sirnummaa qaban qindeesuudhaa fi gorachuudhaan waliigaltichi yoo godhame mucichaaf faayidaa ni qabaataa jechuudhaan yaada isaa yoo kenne malee, waliigaltichaa manni murtii raggaasisuu hin danda'u.

2. Keewwata kana keewwata xiqqaa (1)n kan ibsame yoo jiraateyyuu, manni murtichaa waliigaltichi mucichaaf faayidaa hin gabu jechuudhaan kan tilmaame yoo tahe yaada abbaa taayitichaa fudhachuu dhiisuudhaan waliigaltichaa ragaasisuu dhiisuu ni danda'a.
3. Manni murtii ragaan abbaa taayitichaa irraa isaaf dhiyaate quubsaa ta'ee yoo isatti mul'achuu baate, qorannaa haaraa adeemsisuudhaan ragaan dabalataa akka dhiyaatuuf ajajuu ni danda'a; akkasumas namonni dhuunfaas ta'anii dhaabbattonni biroo barbachisaa ta'ee kan isaanitti mul'atuufi ragaa harka isaanitti argamu akka dhiyeessan yookiin akka barbaachisummaa isaatti jecha ragummaa isaanii akka kennan ajajuu ni danda'a.

Keewwata 211

Aangoo Mana Murtii

1. Akkataa aadaan ykn waliigalteen guddifata taasifame Manni murtii yoo ragaasisse malee, bu'aa hingabaatu.
2. Manni murtii guddifataa osoo hin raggaasin dura bifa murteessaa ta'een guddina gaarii fi faayidaa mucichaatiif kan tolu ta'uu isaa mirkanesuu qaba.
3. Seera kana keewwata 209 fi (210)n kan ibsamaniif keewwata kana keewwata xiqqaa (2) irratti kan ibsame akkuma eegametti ta'ee manni murtichaa waliigaltee guddisaa osoo hin raggaasifneen dura kan kanatti aanan tilmaama keessa galchuutu isarra jiraata:
  - A) Mucichi guddifachicha ilaalchisee ilaalcha inni gabu;
  - B) Dursee hayyama isaa kan hin kennin taanaan ilaalcha bulchaa isaa;
  - C) Guddifataan mucicha guddisuu fi kunnuunsuudhaaf gahumsa inni gabu;

- D) Guddifataan lammii biyya alaa yoo ta'e mucichi Itoophiyaa keessatti haalli inni itti guddatu kan hin jirre ta'uu isaa;
- E) Guddifataan akka ilma isaatii ilaalee kan guddisuufi gar-malee akka itti hin fayyadanne tilmaamuu kan dandeesisu ragaan jiraachuu isaa.
4. Kan Keewwata kana keewwata xiqqaa 3(E) irratti ibsame yeroo qulqulleessu, guddifataan lammii biyya alaa yoo ta'e manni murtichaa of eeggannoo addaa godhuutu isarra jiraata.

Keewwata 212

Guddifanni Ragga'e Kan Hin Haqanne Ta'uu Isaa

1. Guddifanni Mana Murtitiin ragga'e haala keewwata kana keewwata xiqqaa (2)n ibsameen ala haqamuu hin danda'u.
2. Guddifataan mucaa guddisa fudhate akka ilma isaatti guddisuurra akka gabrumaatti / yookiin haala gabrummaan walfakkaatuun yookiin gochoota naannusaan ala ta'anirratti bobba'ee akka isa fayyadu yoo godhe yookiin karaa biroo kamiiniyyuu jireenya mucaa fuladuraa haala hamaan akkataa midhuun kan gabe ta'uu isaa yoo hubate manni murtii waliigaltee guddifachichaa haquu ni danda'a.

Keewwata 213

Guddifanni Akka Haqamu Iyyata Dhiyeessuu

1. Mucumti guddifatame mataan isaa qaamni nageenya daa'immanii hordofuuf aangoon kennameef yookiin dhimmicha keessa nagalcha namii jedhu kamiinyuu keewwata armaan olitiin kan tumame bu'uura godhuuudhaan guddifachichi akka haqamu iyyata dhiyeessuu ni danda'a.

2. Akkaataa Keewwata kana keewwata xiqqaa (1)n iyyatni yoo dhiyaateef, manni murtii guddifataa osoo hin dhiyeesisin dura ragootni iyyatichaaf sababa ta'an dhugaa ta'anii yoo argaman guddifachichaa diiguudhaaf gahaa ta'uu isaanii mirkanessu qaba.

BOOONNA 11

DIROAMA QALLABA KENNUU

Keewwata 214

Waa'ee Oabiyyee Dirqamichaa

Seera kana keewwata (215)n akka tumametti dirqama qallaba kennuu namni qabu akka haala abbootii dhimmotaa fi akka aadaa naannooti mijaa'aa kan ta'e hordofuudhaan nama qallaba fudhatuuf nyaata, bakka jireenyaa, uffata, fayyaasaa kan ittiin eegu fi akkuma dhimmichaati barumsaaf wanta barbaachisaa kennuutu isarra jira.

Keewwata 215

Dirqamni Eenyu Faa Gidduu Akka Jiraatu

1. Seera kana keewwata 65 keewwata xiqqaa (1)n kan tumame akkuma egametti ta'ee dirqamni qallaba kennuudhaa kan jiraatu warraa fi ijoollee kallattii yookiin kallattii dhaan warra firoma fuudhaafi heerumaa qaban gidduuti ta'a.
2. Akkasumas obboleewwan dhiiraa fi dubartootaa gidduutis dirqamni qallaba kennuu ni jiraata.

Keewwata 216

Akkaataa Dirqamichi Itti Hafu

Fuudhaafi heerumni kan diigame sababa du'aatiin yoo ta'e malee, warra firooma fuudhaafi heerumaa qaban gidduu kan jiru dirqamni qallaba kennuu fuuddaa-heerumni erga diigame booda haafaa ta'a.

Keewwata 217

Haala Qallaba Fudhataan Mirga Isaa Itti Dhabu

Qallaba fuudhataan qallaba kennaarratti yookiin firoota isaa olii fi gaditti lakkaa'aman irratti yookiin lubbuu yookiin qabeenya Abbaawaraa yookiin haadhawarraa irratti yakka yoo raawwate yookiin raawwachuf yoo yaale mirga qallaba fudhachuu isaa ni dhaba.

Keewwata 218

Dirqamichi Jiraachuudhaaf Haalawwan Barbachisan

Dirqamni qallaba kennuu raawwatamaa kan ta'u qallaba gaafataan hojje'e jireenya isaatiif galii barbaachisaa ta'e argachuudhaaf humna kan hin gabnee fi rakinnarra kan jiru yoo ta'e gofaa dha.

Keewwata 219

Akkaataa Raawwannaa Dirqamichaa

1. Akka bu'uuratti dirqamni qallaba kennuu kan raawwatamu qallaba kennaan qallaba fudhatadhaaf maallaqa qallabichaa kennuudhaan ta'a.
2. Hangi qallabichaa kan murtaa'u rakkina qallaba gaafataa fi humna qallaba keennaa waliin madaaluudhaan ta'a.

Keewwata 220

Haalicha Foooyeessuun Kan Danda'amu Ta'uu Isaa

Gaaffii qallaba kennaan yookiin fudhataan dhiyeessan irratti hundaa'uudhaan hanga qallabichaa yookiin akkaataa jireenya qallaba fudhataa ilaalchisee muttii kenname yeroo kamiyyuu foooyeessuun ni danda'ama.

Keewwata 221

Iddoo qallabni itti kaffalamu

Qallabni kan kaffalamu hanga danda'ametti qallaba fudhataaf iddoo mijaa'uti ta'uu qaba.

Keewwata 222

(1) Maallagani Qallabaa Dabarfamee Kennamu fi

Qabsifannuu Kan Hin Dandeenye Ta'uu Isaa

1. Maallagani qallabaaf kaffalamu nama biraatti dabarsuun yookiin qabsiisuun hin danda'amu.
2. Keewwata kana keewwata xiqqaa (1)n kan tumame yoo jirateyyuu, maallagani qallabaaf kaffalamu yeroon itti kaffalamu osoo hin geenye dursee yoo ta'ellee qallaba fudhataan rakina qabuuf kan yaadan dhaabbattoota gargaarsaaf dhaabataniif darbuu ni danda'a.
3. Akkasumas keewwata kanaa keewwata xiqqaa (1)n kan tumame jireenya qallaba fudhataatiif waan barbaachisaa ta'ef namoota ligeessan biroo ilaalchisee raawwatanummaa hin qabu.

Keewwata 223

(2) Maallagani Qallabaa Kan Hin Kuufanne Ta'uu Isaa

Qallaba fudhataan jireenya isaatiif barbaachisaa ta'uu isaa yoo mirkanessesse malee, maallaga qallabichaa guyyaa fudhachuu qabuu irraa eegalee ji'oota sadiin itti aanan keessatti kan hin fudhanne yookiin osoo hin gaafantii yoo hafe qallabni kuufamee akka kaffalamuuf gaafachuu hin danda'u.

Keewwata 224

Qallaba Fudhataa Mana Qallaba Kennatti Jiraachisuun Kan

Danda'amu Ta'uu Isaa

1. Qallaba kennaan qallaba fudhataa mana ofiitti fudhatee teecheesuudhaan dirgama qallaba kennu isaa raawwachuu ni danda'a.
2. Keewwata kana keewwata xiqqaa (1)n dhimma ibsamerratti falmiin yoo ka'e manni murtii haala

dhimmichaa ilaaludhaan mijaa'aa fakkaatee kan isatti mulatu ni murteessa.

3. Qallaba kennaan qallaba fudhataa mana jireenya isaati akka jiraachisu yeroo kamiyyuu hin dirqamu.

Keewwata 225

Waa'ee Baay'ina qallaba kennitoota

(1) Bu'ura Isaa

Qallaba fudhataadhaaf dirgama qallaba kennuu namoonni qaban baay'ee yoo ta'an, qallaba fudhataan isaan keessaa tokko qallaba isaa akka kennuuf gaafachuu ni danda'a.

Keewwata 226

(2) Waa'ee Iyyataa

1. Namoonni qallaba kennuuf dirgama qaban baay'ee ta'anii isaan gidduu tokko yookiin caalaa kan ta'an qallabicha yoo kaffalan wartii hin kafalle gahee isaanii akka kaffalan gaafachuu ni danda'u.
2. Keewwata kana keewwata xiqqaa (1)n dhimma ilaalame irratti mormiin yoo ka'e manni murtii himatantonni qabeenya qabani fi himataa wajjin sadarkaa firooma dhiigaa yookiin fuudhaa-heeruma madaaluudhaan himatantonni garshii qallabaa guutuu yookiin gartokkee akka kaffalan irratti murtii'uu ni danda'a.

Keewwata 227

(3) Dabaree Kaffaltii Qallabaa Kaffaltootaaf Kennamu

Akkaataa seera kana keewwata (215)n dabareen namoota dirgama qallaba kennu qabani:

- a) Sadarkaa duraatiin, abbaawarraa yookiin haadhawarraa
- b) Sadarkaa lammataatiin, dhalattoonni akkuma sadarkaa isaaniitti;
- c) Sadarkaan sadaffaatiin, warra ol-lakkaa'aman akkuma sadarkaa isaaniitti;

- d) Sadarkaa afraffaatiin, Obboleewwan dhiiraa fi dubartootaa;
- e) Sadarkaa shanaffaatiin, dhalatoota fuudhaafi heerumaa akkuma sadarkaa isaanitti;
- f) Sadarkaa jahaffaati, warroota fuudhaafi heerumaa ol-lakkaa'aman akkuma sadarkaa isaanitti.

Keewwata 228

Waliigaltee Qallaba Waliin Kennitoota Gidduutti Godhamu

1. Qallaba waliin kennitoomni, waa'ee qunnamtii tokko-tokkoon isaanii waliin qabaniiti, qallaba fudhataa isaanittiif isaan keessaa tokko qallaba akka kennuf jechuudhaan waliigaltee ragga'u gochuu ni danda'u.
2. Qallaba fudhataan waliigalticha jaalatee erga fudhatee booda wanti waliigaltee kana sababni hin kabajneef cimaan yoo argame malee, qallabicha qallaba kennitoota biraa irraa gaafachuu hin danda'u.

Keewwata 229

Haala Addaa Ilma Guddifataa

1. Abbaanwarara yookiin haatiwarraa ilma guddifatameefi dhalattonni sarara kallattii, dhalattoonni guddifataa qallaba kennuu haala hin dandeenye irrattii yoo argaman malee, fira maatii isaa kan duraa irraa qallaba gaafachuu hin danda'au
2. Ilma guddifataatiif warrii duraa ol lakkaa'aman qallaba argachuudhaaf firootan isaanii keessaa tokko gaafachuu kan hin dandeenye yoo ta'an malee ilma guddifata kennan qallaba gaafachuu hin danda'au.

Keewwata 230

Waa'ee Baasii Sirna Awwaalchaa

1. Qallaba kennuuf namni dirgama gabu sirna awwaala namicha jedhamee kanaaf baasii bahe kaffaluudhaaf ni dirgama.

2. Namni baasii kana baase, baasicha akka bakka buusuuf namicha qallaba kennaa ta'e gaafachuu ni danda'a.

Keewwata 231

Waliigaltee addaa

- Waliigaltee addaa gochuudhaan tumaalee bogonnaa kana keessatti barreeffaman jijjiiruun hin hayyamamu.

BOOONNAA 12

Waa'ee Namoota Gaa'ila Hin Geenye

Kutaa Tokko

Tumaalee Waliigalaa

Keewwata 232

Hiika

- Namna gaa'ila hin geenye jechuun saalaan osoo adda hin bahin umuriin isaa waggaa kudha saddeet (18) nama hin guunnee dha.

Keewwata 233

Mucaan Gaa'ila Hin Geenye Dandeettii Kan Hin Qabanne

Ta'u Isa

1. Dhimmi guddina gaariifi nageenya mucaa gaa'ila hin geenye Bulchaa isaa tokkoon eegamaa tura.
2. Faayidaa qabeenya isaatii fi walumaa galati bulchiinsa qabeenya isaa ilaalchisee guddisaa isaatiin bakka bu'ama.
3. Dhimnoota seeraan ifaan kaa'amanif yoo ta'e malee, namni gaa'ila hin geenye gochoota seera qabeessa raawwachuu hin danda'u.

Keewwata 234

Ragaa Umurii

1. Umuriin nama tokkoo kan mirkanaa'u waraqaa ragaa dhalootaatiin ta'a.

2. Waragaan ragaa dhalootaa yoo kan hin jirre ta'e, umuriicha haala amansiisaa ta'een mirkanessudhaaf ni dandeesisu arshamee jedhaman yookiin jecha ragaalee nama lama hin hangannee bu'ura godhachuudhaan manni murtii umuri isaa ni murteessa.

Keewwata 235

Oajeelfama Oaanomni Murtii Kennan Hordofuu Qaban

Bu'ura boqonnaa kanaatiin dhimmoota dhiyaatanirratti murtiiwan kennaman hunduu guddina gaarii fi nageenya daaimaniitii kan tolan ta'uu qabu.

Kutaa Lama

Waa'ee Dhaabbilee Ijoollee Ga'ila Hin Geenye

Eeganii

Keewwata 236

Aangoo Warra Ijoollee

Abbaa fi haati fuudhaa-heerummi isaanii ragga'ee yeroo jiru hundaa keessatti bulchuufi guddisuu ijoollee isaanii kan ga'ila hin geenye irratti aangoo waliinii ni qabaatu.

Keewwata 237

Maatii Keessaa Tokko Gahaa Ta'uu Baachuu Isaa

1. Maatii isaa keessaa tokko yoo du'e, dandeetti yoo dhabe, mirga ga'uumsummaa yoo dhabe yookiin mirga maatii bulchuu isaa irraa yoo dhorkame, aangoo bulchuu fi guddisuu qabatee turuu kan danda'u garee tokko gofa ta'a.
2. Akkasumas abbaan mucichaa kan hin beekanne yoo ta'e, hojii aangoo kanaa kan raawwattu haadha gofa taati.

Keewwata 238

Walhiikinsa Haadhaa fi Abbaa Mucichaa

1. Akkaataa seera kana keewwata (99)n abbaanwarraa fi haatiwarraa waliigalteedhaan yoo walhiikan, bulchiinsaa

fi guddina ijoollee isaanii ilaalchisee waliigalteedhaan murteessu.

2. Haala walhiikuu kamiiniyyuu bulchiinsaa fi guddisa ijoollee isaanii abbaanwarraa fi haatiwarraa waliigalteedhaan murteessu yoo baatan, manni murtii walhiikuu isaanii murteesse bulchaa fi guddistuu ijoolleetis wajjin murteessa.

Keewwata 239

Bulchaa Yookiin Guddisaa Jecha Dhaamsaatiin Filatame

(1) Bu'ura Isaa

1. Warri mucaa ga'ila hin geenye lubbuun jiru du'a isaatiin booda mucaa isaatiif bulchaa yookiin guddisaa nama ta'u jecha dhaamsaa isa dhumaatiin filachuu ni danda'a.

2. Akkasumas aangoo bulchichaa yookiin guddisaa murteessudhaa fi aangoo hooggansa bulchiinummaa isas haala murtaa'en gofa kennuufii ni danda'a.

Keewwata 240

(2) Bulchaa Yookiin Guddifuu Muuduudhaaf Dirqama

Raawwatamu

Abbaan yookiin haati yeroo lubbuun jiran hojii bulchiinsaa yookiin guddisuu adeemsisaa kan turan yoo ta'ee fi yeruma kana keessatti aangoo ofii fedhii ofiitiin kan dhiise yoo ta'e malee, seera kana keewwata 239 irratti mirga abbaadhaaf yookiin haadhaaf kenname hin qabaatu.

Keewwata 241

(3) Waa'ee Iyyata Mana Murtiitii Dhiyeessuu

Faayidaan mucaa ga'ila hin geenye kan dirqisiisu ta'ee yoo argame, waa'ee bulchaa yookiin guddisaa ilaalchisee murtii abbaa yookiin haadhaa manni murtii diiguu yookiin fooyyeessuu ni danda'a.

Keewwata 242

Firoola Aangoo Bulchuu Yookiin Guddisuu Mucichaa Qabachuu Danda'an (1) Dabaree Tartiba Isaan Hordofuu gaban

Daa'immi tokko Abbaa fi haadha kan hin qabaanne yoo ta'ee fi lamaan keessaa dhuma irratti kan du'e haala barbaachisaa ta'een bulchaa yookiin guddisaa osoo hin godhiniif yoo hafe, mucicha bulchu yookiin guddisaadhaaf bu'ura seeraatiin filatamanii angoon kun kan kennamuuf namoota armaan gaditti ibsamaniif ta'a.

- a) Warra mucichaa ol-lakkaa'aman;
- b) Yeroo isaan kun hin jirre Obboleewwan dhiiraa yookiin dubartootaa mucicha gaa'ila hin ga'inii;
- c) Yeroo isaan kun hin jirre eessuma yookiin adaadaa mucichaa.

Keewwata 243

(2) Haala Tariibni Kun Itti Jijjiiramu

1. Akkataa armaan olitti ilaalameen bakka nama aangoon kennameefi nama mucichaaf firooma dhiigaa yookiin fuudhaa-heerumaa qabu kamiyyuu aangoon bulchinsaa yookiin guddisummaa naaf haakennamu jechuun gaaffi dhiyeessu ni danda'a.

2. Gaaffiin kunis dhiyaachuu kan qabu firoota dabareen kun isaan ilaallatuun yoo ta'u, waliigaleen yoo argamuu baate garuu dhimmichi mana murtitiif ni dhiyaataa.

3. Gaaffichi dhiyaachuu kan qabu bulchichi yookiin guddisaan aangoo kana qabaachuun isaa erga beekame irraa kaasee yeroo ji'a lamaa keessatti ta'a.

4. Gaafficha fudhachuudhaaf yookiin diduudhaaf bu'ura kan ta'u nageenyaa fi faayidaa mucaa ta'uu qaba.

Keewwata 244

Dhabannu Firoota Seeraan Filatamuu Qabanii

1. Tumaaleewwan arman olitti ibsaman bu'ura godhachuudhaan mucichaaf bulchaa yookiin guddisaa argachuun kan hin danda'anne yoo ta'e hojii fi aangoon kun nama manni murtii filateef kennamuu ni danda'a.

2. Manni murtiichaa dhimma kana murteessuudhaaf fira mucaa nama ta'een yookiin hin taaneen gaaffii namni nagalcha jedhu dhiyeessuun bu'urefannu ni danda'a.

3. Nageenya da'immarii akka hordofu qaamni mootummaa aangoon kennameefis dhimmicha mana murtitiif dhiyeessu ni danda'a.

Keewwata 245

Filannoo Mana Murtii (1) Firoota dhiigaa Yookiin Fuudhaa-heerumaa Mucaa Gaa'ila Hin Gahinii

Manni murtii mucichaaf bulchaa yookiin guddisaa akka ta'u kan filuufi aangoo kana kan kennuuf fira aantee dhiigaa kan ta'e yookiin firooma fuudhaa-heerumaa kan qabuu fi hanga danda'amettis hojii kana raawwachuudhaaf nama dandeettii fi fedhii qabuuf ta'a.

Keewwata 246

(2) Dhaabbata Gargaarsaa

Manni murtichaa barbaachisaa ta'ee yoo arge aangoo bulchiinsaa yookiin guddisummaa dhaabbata dhimma akkanaatiif dhaabaatef kennuu ni danda'a.

Keewwata 247

Haallan Walfakkaatan

Raawwannaa tumaalee armaan olitti barreeffamaniitiif namni tokko seeraan yookiin sababa biroo kamiiniyyuu gocha bulchiinsummaa yookiin guddisummaa raawwachuudhaaf kan hin dandeenye yoo ta'e akka hin jiretti lakkaa'ama.

Keewwata 248

Enyuummaa Bulchichaa Yookiin Guddisichaa

1. Akka bu'uuraati nammi mucaa ga'ila hin geenyeef bulchaa akka ta'u aangoon kennameefii bulchummaa mucichaa fudhate guddisaas ni ta'a.
2. Haalii dhimmichaa hiika faallaa ta'e kan kennisiisuuf yoo ta'e malee, abbaan yookiin haati lubbuun jiran yookiin guddisaan yookiin bulchaan manni murtitiin mucichaaf muude aango lamannu akka qabatetti lakkaa'ama.

Keewwata 249

Mirga Abbaa fi Haadhaa Kenname

Abbaan yookiin Haati dhimmichi faayida qabeessa fakkaatee yoo itti mul'ate aango bulchinsumma ofii qabatani guddisaa muuduufi ni danda'u.

Keewwata 250

Aango Mana Murtiitiif Kenname

Manni murti aango bulchaa fi guddisaa mucichaa muuduudhaa yeroo qabateefi kana goochuuf sababi amansisaan yoo jiraatu, bulchichatti dabaluudhaan guddisaa biroo muudu ni danda'a.

Keewwata 251

Guddisaa Bakka Bu'u

(1) Walitti Bu'iinsa Faayidaa Mucaa Ga'ila Hin Geenyeefi

Guddisaa Jidduutti Ka'u

1. Walitti bu'insi faayidaa guddisaafi mucaa ga'ila hin geenye jidduutti yoo ka'e manni murti mucaa ga'ila hin geenyeef guddisaa bakka bu'u ni muudaaf.
2. Guddisaan bakka bu'u kan filatamu guddisaadhaan yookiin warra mucichaa ol-lakkaa'aman yookiin obboleewwan dhiiraa fi dubartootaa ga'ilaaf gahaan keessaa gaaffii dhiyaatuun ta'a.

Keewwata 252

(2) Walitti Bu'iinsa Faayidaa Ijoollae Baayee Ga'ila Hin

Geenye Gidduutti Ka'u

1. Walitti bu'insi faayidaa ijoollae baayee ga'ilaaf hin geenye gidduutti yoo umameefi bakka bu'aa waamnaan isaanii guddisaa walini tokko gofa yoo ta'e, tumaan armaan olitti ilaalame raawwatamaa ta'a. (keewwata 251)
2. Walitti bu'iinsichi faayidaa kan hiikamus bu'ura waliigalee guddisaa fi guddisaa bakka bu'u gidduutti godhamuun ta'a.

Keewwata 253

Akkaataa Calqaba Hojichaa

1. Hojiin Bulchiinsumaa yookiin Guddisummaa kan calqabamu bulchaan yookiin guddisaan bu'ura seeraatiin yookiin murtee murteeffameen filtaamanii akka mudamanitti batalumatti dha.
2. Ta'us hojiin bulchiinsumaa yookiin guddisummaa kan kennameef ta'uu isaa beekuu isaatiin dura bulchaan yookiin guddisaan hojii isaa kana osoo hin eegalin miidhaa gahu hundaafuu itti gaafatamummaa hin gabu.

Keewwata 254

Hojichi Dirgama Ta'uu Isaa

Hojiwwan bulchiinsaa yookiin guddisummaa akka raawwatu filamee namni muudame hojii isaa raawwachuudhaaf dirgama gaba.

Keewwata 255

Hojichi Akka Irraa Hafu Gaaffii Dhiyaatu

1. Namni tokko gocha bulchiinsummaa yookiin guddisummaa raawwachuun jireenya mataa isaa irratti walumaagalatti rakkina cimaa gufuu ta'an kan itti fidu

yoo ta'e hojichi akka hafuuf mana murtichaa gaafachu ni danda'a.

2. Akkasumas haala walfakkaatuun bulchaan yookiin guddisaan hojii bulchiinsummaa yookiin guddistummaa kennameef irraa akka shaaramu gaaffii dhiyeessuu ni danda'a.

Keewwata 256

Haala Addaatiin hojichi Akka irraa hafu ilaalcha seeraan

kennamu.

Bu'lura seera kanaatiin wa'ee namoota bulchiinsummaaf yookiin guddistummaaf filatamanii kan tumame yoo jiraateyyuu, namonni kanati aanan bulchiinsummaan yookiin guddistummaan akka hin muudanne yookiin akka ka'an gaaffii yoo dhiyeessaniifi gaaffiin kunis ijoollee isaanii kan ilaalu yoo ta'e malee, hojii bulchiinsummaa yookiin guddistummaa akka hojjatan hin dirqaman:

- a) Nama umuriin isaa waggaa Jahaatamii Shan guute;
- b) Namoota loltummaa irratti bobba'an;

Keewwata 257

Yeroodhaaf Dirqama Hojicha Raawwachuun

1. Hojiin bulchiinsummaa yookiin guddistummaa mucichaa rakina nartatti geessisa jedhee sababa dhiyeessuudhaan itti gaafatamummaan kun akka hafuuf bulchaan yookiin guddisaan gaafatu, hojii kanaaf bulchaan yookiin guddisaan biroo bakka bu'ee aangicha hanga ofitti fudhatutti hojii kennameef kana yeroo dhaaf raawwachuuf ni dirqama.
2. Akkasumas bulchaan yookiin guddisaan mormiin muudamaa isarratti ka'e dirqama walfakkaatu ni qabata.

Keewwata 258

Waa'ee Hafinsa Hojiichaa

1. Hojiin bulchaa yookiin guddisaa haafaa kan ta'u mucaan eegamu yoo du'e yookiin yeroo ga'elaaf gabe yookiin yeroo bulchinsa guddisaa jalaa bilisa bahee dha.
2. Akkasumas bulchaan yookiin guddisaan yoo du'e yookiin dandeetii yoo dhabe yookiin gahaa ta'uu baachuun isaa yoo ibsame yookiin hojii isaa irraa yoo ka'u hafa ta'a.
3. Bulchaan yookiin guddisaa haaraan mucaa ga'ela hin geenyeef yoo muudameef itti gaafatamummaan muudamtoota duraa ni hafa.

Keewwata 259

Dandeetii Dhabuu (1) Mucaa Ga'ila Hin Geenye

Dhimma ijoollee mataa isaa ilaaluun yoo ta'e malee, mucaan ga'ilaaf hin geenye hojii bulchiinsummaa yookiin guddistummaa adeemsisuudhaaf dandeeti hin qabu.

Keewwata 260

(2) Namoota Murtiidhaan Dhorkamanii

1. Namni murtiidhaan dhorkame kamiyyuu hojii bulchiinsummaa yookiin guddistummaa raawwachuun hin danda'u.
2. Hojii kana kan raawwachaa namni ture tokko dandeetii dhabuun isaa murtii mana murtiitiin yoo ibsame, guddisaan nama kanaa bu'uura seeraatiin hojii namicha dhorkamee ofitti fudhatee bakka bu'uudhaan nama adeemsiuuf battalumatti beeksisuutu isarra jiraata.
3. Namni akkanaa kan hin jirre yoo ta'es namicha murtiin dhorkameef bakka bu'aan akka godhamuuf guddisaan isaa mana murtiitti gaaffii dhiyeessuu qaba.

Keewwata 261

Waa'ee Gahaa Ta'uu Dhabuu

1. Namni tokko hojii bulchiinummaa yookiin guddisummaa adeemisuudhaaf gahaa miti jedhee manni murtii murteessu kan danda'u dalaga yakkaa waan raawwateef bilisummaa dhuunfaa kan dhorku adabiin hidhaa yookiin du'aa kan itti murtaa'e yoo tahee dha.
2. Manni murtii adabbii akkanaa nama tokko irratti yeroo murteessu dhimmichi barbaachisaa ta'uu yoo tilmaame, namichi itti murtaa'e kun hojii kanaaf gahaa kan hin taane ta'uu isaas walumaf meta murteessu ni danda'a.

Keewwata 262

(1) Hojicharraa Ka'uu Bulchichaa

1. Namni mucaa ga'ilaaf hin geenyeef bulchaa akka ta'u mudame, mucichi jirenya isaatiif eegumsa barbaachisaa osoo hin arganne yookiin guddisa haniilee sammuu wajjin walsimu yookiin barumsa dandettii wajjin walmadaalu akka argatu godhuufi yoo baate, bulchichi akka ka'uuf manni murtii murteessu ni danda'a.
2. Murtii kana kennuudhaafis haala naannoo bulchichi keessa jiraatu fi yeroos qorachuu fi kanas bu'uura godhaachuun barbaachisaa dha.
3. Keessumayyuu manni murrichaa bulchicha kaasuu kan danda'u mucaan ga'ilaaf hin geenye yakka hojjechuun isaa kan mirkanaa'e yoo ta'e fi yakka kanas kan raawwate guddisa baduu isaatiin yookiin hangina guddisaatiin barumsa naamusaa barbaachisaa ta'e argachuu dhabuu isaatiin yoo ta'ee dha.

Keewwata 263

(2) Hojicharraa Ka'uu Guddisaa

Namni mucaa ga'ila hin geenyeef guddisaa ta'e akka ka'u manni murtii kan murteessu, guddisaan qabeenya mucichaa haala badaa kan bulcheefi eegumsi isaatis gahaa yoo ta'uu baate, yookiin mucicha guddisummaadhaan akka bulchu namni yookiin qaamni aangoo kenneef qajeelfamaa kennee fi sirna bulchiinsa qabeenya kennameef osoo hin kabajnee fi hin raawwatin yoo hafe yookiin Idaa kaffaluu kan hin dandeenye ta'uun isaa murtii murteeffameen yoo mirkanaa'ee dha.

Keewwata 264

(3) Hojicharraa Ka'uu Warraa

1. Abbaan yookiin haati mucichaa yookiin warri biroo kan ol-lakkaa'aman hojii bulchiinsa yookiin guddisummaa mucaa isaanii irraa akka ka'an murteessuun yoo barbaachise manni murtii of eeggannoo cimaa gochuutu irraa eegama.
2. Manni murrichaa dhimma kanarratti muttee kenne gaaffii garee ka'eetiin yeroo kamiyyuu irraa deebi'ee qorachuu ni danda'a.

Keewwata 265

(4) Sirna

1. Bulchaan yookiin guddisaan tokko akka ka'u gaaffiin dhiyaatu abbaa dhimmichi nagalcha jedhu kaminiyyuu yookiin karaa Abbaa alangaa tiin dhiyaachuu ni danda'a.
2. Manni murtii bulchaa yookiin guddisaa kaasuuudhaaf murteessuun dura yaada gama isaatiin jiru dhaggeefachuutu isarra jira.
3. Haata'u malee, keewwata kana keewwata xiqqaa (2) irratti kan ibsame kana yoo raawwatu nageenya yookiin qabeenya mucichaarra miidhaan dabalataa ni gaha

jedhamee kan tilmamamu yoo ta'e manni murtii ajaja yeroo barbaachisaa ta'ee mul'atu kennuu ni danda'a.

Keewwata 266

Itti Gaafatamummaa Mana Murtii

1. Manni murtii nama tokko mucaa ga'ila hin geenyeeff bulchaa yookiin guddisaa muuduudhaaf yoo filu yookiin kan mudame hojii irraa yoo kaasu, murteessuu isaatiin dura hanga danda'ameti warra mucichaa ol-lakkaa'aman, obboleewwan dhiirraa fi dubartii wajjin walmari'achuutu isarra jira.
2. Barbaachisaa ta'ee yoo isatti mul'ate yaada mucaa ga'ila hin geenyees dhaggeeffachuu ni danda'a.
3. Manni murtii murtee yoo kennu akataa faayidaan mucaa ga'ila hin geenyee itti hin hiir'anne hordofuu malee, yaada dhiyaatanii kan biroo fudhachuuf hin dirqamu.

Keewwata 267

Hojichi Kaffaltii Malee Kan Raawwatamu Ta'uu Isaa

1. Hojiin bulchinsaa fi guddisummaa kan raawwatamu gatiin kamiiyyuu osoo itti hin kaffalamne ta'a.
2. Haata'u malee bulchicha yookiin guddisaa hojicha raawwachuudhaaf yeroo dheeraa kan isa gaafatu yoo ta'e, akkuma haala dhimmichaati durgoon murtaa'e tokko murammufii ni danda'a.
3. Durgoon kun galii qabeenya mucaa ga'ila hin geenyee irraa yoo ta'e malee, qabeenya biroo irraa fudhatamuu hin danda'u; hanga durgichaas galii waliigalaa qabeenyaa irraa harka sadeessoon (siisoo) caaluu hin danda'u.

Keewwata 268

Akkaataan Adeemsa Hojichaa Kan Dhuunfaa Ta'uu Isaa

1. Hojiin bulchiinsummaa yookiin guddisummaa amala dhuunfaa kan gabate waan ta'eeff hojicha kan raawwatu

mataa isaatiin malee dhaaltota bulchaa yookiin guddisatti darbuu hin danda'u.

2. Dhaalttonni kan itti gaafataman hiriina adeemsa hojii bulchaan ykn guddisaan raawwateen qoo'faa dha. Kunis bu'ura seera dhaalaatiin murtaa'a

Keewwata 269

Dirqama Dhaaltotaa

1. Dhaalttonni Bulchaa yookiin Guddisaa tokkoo, Bulchaan yookiin Guddisaan akkuma du'een battalumatti akkaataa keewwata seera kanaa (242)n ilaalameen nama du'aaf bakka bu'aa ta'uu danda'utti beeksisuuf dirqama ni qabu.
2. Namni akkanaa yoo jiraachuu baate namni bakka du'aa filatamu akka muudamu mana murtitiif beeksisuu qabu.
3. Dhaalttonni bulchaa yookiin guddisaa keewwata kana keewwatoota xiqqaa (1) fi (2)n dirqamoota ilaalaman hanga bahanitti mucaa ga'ila hin geenyeeffis ta'ee garee sadaffaa birootiif itti gaafatamaa ta'anii turu.

Keewwata 270

Raga Bulchiinsummaa fi Guddisummaa

Barbaachisaa ta'ee yoo argame bulchiinsummaa yookiin guddisummaa isaa kan mirkaneessu barreefanni akka kennamuuf bulchaan yookiin guddisaan mana murtii gaafachuu ni danda'a.

Keewwata 271

Haala Guddistuu Waliin Walfakkaatu

Tumaaleen seera kanaa guddistuu ilaallatan dhimma nama guddisaa bakka bu'uu irrattis raawwatamummaa ni qabaatu.

Kutaa Sadii

Aangoo Bulchaa fi Guddisaa

Kutaa Xigaa Toktoo

Eegumsaafi Guddisa Mucaa Gaa'ila Hin Geenye

Keewwata 272

Bulchaan Dhaabilee Mootummaa Gargaarsa Gaafachu

Danda'uu Isaa

Bulchaan aangoo keewwatoota armaan gadiitiin kennamaniif hojiirra oolchuudhaaf akka danda'u dhaabilee mootummaa dhimmichi ilaalu gargaarsa gaafachuu ni danda'a.

Keewwata 273

Iddoo Jireenyaa Mucaa Gaa'ilaaf Hin Geenye

1. Bulchaan iddoo jireenya mucaa gaa'ila hin geenye ni murteessa.
2. Mucaan gaa'ila hin geenye, eeyyama bulchaa isaa malee iddoo jireenyaa ramadameef dhiisuu hin danda'u.
3. Mucaan gaa'ila hin geenye iddoo jireenyaa ramadameef dhiisee yoo deeme bulchaan isaa akka bakka jireenya isaatti deebi'u dirqisisuu ni danda'a.

Keewwata 274

Eegumsa Fayyaa Mucaa Gaa'ile Hin Geenye

1. Bulchaan haala fayyaa mucaa gaa'ila hin geenye ni hordoofa.

2. Mucaan gaa'ila hin geenye yoo dhukkubsate dhukkuba isaaitirraa akka fayyu tarkaanfii barbaachisaa ta'e hunda ni fudhata.

Keewwata 275

Akkataa Guddina Mucaa Gaa'ila Hin Geenye

1. Bulchaan Guddina mucaa gaa'ila hin geenye ni qajeelcha.
2. Bulchaan Guddina gaarii mucaa gaa'ila hin gayiniif tarkaanfii naamusaa barbaachisaa ta'e fudhachuu ni danda'a.

Keewwata 276

Walqunnamtii Hawaasummaa Mucaa Gaa'ila Hin Geenye

1. Bulchaan walqunnamtii hawaasummaa mucaa gaa'ila hin geenye ni hooggana; ni too'atas.
2. Haata'uu malee, bulchaan sababa qubbsaa osoo hin gabaatin mucaan gaa'ila hin geenye warra isaa kan ol-lakkaa'aman wajjin akka wal-hin qunnamme gochuu hin danda'u.

Keewwata 277

Dirqama Barumsa Waliigalaa fi Oguummaa Kennuu

Bulchaan umrii fi dandheetii mucaa gaa'ila hin geenye wajjin kan walmadaalu barumsa waliigalaa yookiin leenjii oguummaa akka argatu gochuu qaba.

Keewwata 278

Galii Mucaa Gaaila Hin Geenye (1) Bu'ura Isaa

1. Bulchaan galii mucaa gaa'ila hin geenye walitti qabuudhaan faayidaa mucichaatiif ni oolcha.
2. Bulchaan maallagaajaa tajaajila maali irra akka oolchee ibsa akka kennu hin dirqamu.

Keewwata 279

(2) Waa'ee Galii Olaanaa Ta'ee

1. Galiin mucaa gaa'ila hin geenye ol-aanaa yoo ta'ee fi bulchich abbaa yookiin haadha mucaa yoo ta'uu baate, manni murtii seera kana keewwata 278(2) irratti kan tumame raawwatamaa akka hin taane ittisuu ni danda'a.
2. Manni murtii yeroo ajajicha kennu guddinaafi barumsa mucaa gaa'ila hin geenye fi qarshii gahaadha jedhuu fi yeroo itti kaffalamu murteessuudhaan bulchaadhaaf akka kennamu ni taasisa.
3. Maallaga hafe hojii bu'aa qabu irra akka oolchu guddisaa bira akka ta'u ni taasisa.

Keewwata 280

(3)Galii Mucaan Gaa'ilaaf Hin Geenye Hojii Isaarraa Argatu

1. Mucaan gaa'ila hin geenye umuriin isaa waggaa 14 ol yoo ta'e galii hojii isaarraa argatu ofumaaf fudhata.
2. Qallaba mataa isaatiif ta'u bulchaa isaatiif erga kennee booda qarshii hafe aangoo seera kanaan kennameefiin itti fayyadamuu dhaaf bilisummaa guutuu ni qaba.

Keewwata 281

(4)Qabeenyota Kennaan Yookiin Dhaalaan Darban

1. Mucaa gaa'ila hin geenyeef namni kennaan yookiin dhaalaan qabeenya dabarsu, mucichi osoo gaa'ila hin geenye bulchaan isaa fudhee faayidaa irraa akka hin oolchine ajajuu ni danda'a.
2. Waliigalteee kennatiin yookiin dhaalaan, wa'ee bulchiinsa qabeenyaafi galii argamuu ilaalchisee jechoonni ilaalaman raawwatamaa ta'uu qabu.

Keewwata 282

Galiwwan Yeroon Kaffaltii Isaanii Hin Geenye

Galiwwan yeroon kaffaltii isanii hingeenye irratti bulchaan dirqama itti seenuu hin danda'u.

Keewwata 283

Aangoo Warra Mucichaa

1. Abbaa fi haati mucaa gaa'ila hingeenyee yeroo waliin bulchaa isaa ta'anitti hojii bulchiinsummaa isaanii waliigalteefi walmari'achuudhaan raawwatu.
2. Abbaa fi haati waldhabiiinsa isaanii dhuunfaadhaan yookiin jaarsummaadhaan hiikuuf kan hin dandeenye yoo ta'e, iyyata lamaan keessaa tokkoon dhiyaatu ka'umsa gochacuudhaan manni Murtii faayidaa mucaa gaa'ila hingeenyef dursa kennuudhaan murtii ni kenna.
3. Keewwata kana keewwata xiqqaa (2)n kan tumamee akkuma eegametti ta'ee abbaa fi haati bulchiinsummaa isaanitiin murtii isaan kennan irratti iyyatni dhiyaachuu hin danda'u.

Keewwata 284

Walhiikiinsa Maatii Mucichaa

Sababa walhiikiinsa warraatiin aangoon bulchiinsaa isaan keessaa kan tokko gofa yoo ta'e, murtee bulchaan kun kennu irratti hojii bulchiinsummaa raawwachuutaa gareen hin jirree, warra ol-lakkaa'aman keessaa yookiin Obboleewwan dhiiraa fi dubartootaa keessaa tokkoon isaanii iyyata mana murtiitti dhiyeessuu ni danda'u.

Keewwata 285

Bulchichi Warra Mucaa Gaa'ila Hin Geenye Yeroo Hin Taanetti

Bulchaan mucaa gaa'ila hingeenyef warra ta'uu yoo baate, guddina mucaa ilaalchisee murtii kennamu irratti warra isaa keessaa tokko yookiin namni biroo dhimmichi na ilaala jeedhuu ykn abbaan alangaa mana murtiitiif iyyata dhiyeessuu ni danda'a.

Kutaa Xiqqaa Lama

Waa'ee Qabeenya Mucaa Gaa'ila Hin Geenye Bulchuu

Keewwata 286

Bu'ura Isaa

1. Badhaadhinnaa fi faayidaa qabeenya isaa wajjin wal gabatan ilaalchisee mucaa gaa'ila hin geenyeef guddisaan isaa bakka bu'aa.
2. Badhaadhinna fi faayidaa qabeenya isaa wajjin wal gabatan kabachiisuu fi bulchuu ilaalchisee guddisaan isaa of eeggannoo cimaa akka godhu ni dirqama.

Keewwata 287

Lakkoofsa Qabeenyaafi Tilmaama Gatii

(1) Guddisaan Erga Hojii Guddisummaa Jalqabeen Booda

1. Guddisaan hojii guddisummaa isaa eegalee yeroo ji'a lama keessatti ragoonni sadi (3) bakka jiranitti qabeenya mucaa gaa'ila hin geenye ni lakkaawama; tilmaama gatii isaatis ni baasa.

2. Guddisaan idaa mucaa ga'ila hin geenyeettraa gaafatu yoo qabate, yeroo qabeenyichi lakkaa'amee galmaa'u yoo galmeeessise malee kaffaltiin idaa ni haafa.

Keewwata 288

(2) Qabeenya Dhaalaa Mucaa Gaai'ila Hingeenye

1. Mucaan ga'ila hin geenye dhaalaa yeroo ta'u, guddisaan bakka mucaa bu'ee dhaala fuuchuu isaa dura ragooleen sadi (3) bakka jiranitti lakkoofsa qabeenya dhaalaa ni raawwata; tilmaama gatiitis ni baasa.
2. Guddisaan qabeenya dhaalaa keessaa gahee yoo qabate, kanas galmee qabeenyi itti galmaa'u irratti yoo galmeeesse malee gaheen isaa haafaa ta'a.
3. Lakkoofsi qabeenyaa waan hin raawwatamneef yookiin haala barbaachisaa ta'een waan hin hojjetamneef miidhaa ga'uuf guddisaan itti gaafatamummaa ni qabaata.

Keewwata 289

Haala Qabeenyi Guddisaa qabeenya Mucaa Gaai'ila hin

Geenye Wajjin Itti Walnakku.

1. Guddisaan qabeenyi isaa qabeenya mucaa ga'ila hingeenye wajjin akka wal hin makne of eeggannoo barbaachisaa ta'e hundaa gochuutu isarra jira.
2. Keessumattuu Guddisaan qabeenya mucaa ga'ila hin geenye heerrega Baankii isaa keessa Olkaa'uu yookiin akka Ol-kaa'amu gochun isaaf hin eeyyamamu.

Keewwata 290

Haala Harshamneewwan Maallagaa fi Meehawwan Oaali

Biroo Itti Ol Kaa'aman

Qabeenya mucaa ga'ila hin geenye bulchuurratti rakkina kan uumu yoo ta'e malee, harshameewwan maallagaa, mi'oota gatiin isaanii qaalii ta'an, barreefamoota faayidaa qabaniifi kan kana fafakkaatan kanneen biroo hundaa, guddisaan

bakka amansiisaa baduu yookiin manca'uu itti hin dandeenyetti olkaa'uuu isarra jira.

Keewwata 291

Aangoo Mana Murtii

1. Guddisaan mucaa ga'ila hin geenyeef warra yeroo hin taanetti bulchiinsa gaarii qabeenya mucaa ga'ila hin geenye ilaalchisee guddisichaaf qajeelfamni akka kennamu mucichaaf warri ol-lakkaa'aman yookiin obolaan dhiiraa yookiin dubartootaa ga'ila gahan keessaa tokko mana murtiif gaaffi dhiyeessu ni danda'u.
2. Manni murtiis haala waliigala qabeenya mucaa ga'ila hin geenye, dandeeitii guddisaa fi faayidaa mucichaa waliin madaaluudhaan waa'ee bulchiinsa qabeenyaa ilaalchisee qajeelcha faayidaa qabeessa ta'ee isatti mul'atu ni kennaa.

Keewwata 292

Qabeenya Kennaan Yookiin Dhaalaan Mucaa Ga'ela Hin

Geenyeef darbuu.

1. Mucaa ga'ila hin geenyeef namni kennaan yookiin dhaalaan qabeenya dabarsu, bulchiinsa qabeenyichaa ilaalchisee qajeelfamoota hojiichaaf barbaachisan guddisaan akka hordofu ajajuu ni danda'a.
2. Qajeelfamoota hojii hordofee hojjechuu kan hin dandeenye yoo ta'e yookiin faayidaa mucaa ga'ila hin geenye irratti miidhaa kan geessisu fakkaatee yoo isatti mul'ate, guddisaan qajeelfamoonni kun akka siraa'anuuf mana murtii gaafachuu ni danda'a.

Keewwata 293

Dhaabbata Daldalaafi Dhaabbilee BirooKana Fakkataan

1. Dhaabbileen daldalaa, indusitri yookiin kan kana fafakkaatan qaama qabeenya mucaa ga'ila hin geenye yoo ta'an, warra isaa ol lakkaa'aman ykn obboleewwan dhiiraa fi dubartootaa

isaa keessaa tokko gaaffii dhiyeessaniin, guddisaan abbaa yookiin haadha mucichaa hin taanne qabeenyicha akka qulqulleessu yookiin akkuma jirutti akka itti fufu akka taasisu manni murtii ajajuu ni danda'a.

2. Manni murtiichaa ajajaa kana yeroo kennu guddisummaan isaa yeroo meegaaf akka turu, dandheetii guddisaafi faayidaa mucaa ga'ila hin geenyeet tilmaama keessa galchuu qaba.

Keewwata 294

Waa'ee Qabeenwota Tokko Tokko Gurguruu

1. Guddisaan qabeenya mucaa ga'ila hin geenyeet kan ta'an qabeenya socho'an gurguddaa, aksiyoonotaafi harshammewwan maallaqaa gurguruu ni danda'a.
2. Abbaa yookiin haadha mucichaa irratti yoo ta'e malee, namni dhimmichi nagalcha jedhuu kamiyyuu gaaffii dhiyeessuun manni murtii waa'ee gurgurtaa irratti qajeelfama kennuu yookiin gurgurichi akka hin adeemsifanne dhorkuu ni danda'a.

Keewwata 295

Waa'ee Harshammewwan Isa Fideef Akka Kaffalamu Jedhan

1. Guddisaan mucaa ga'ila hin geenyeet abbaa yookiin haadha hin ta'in harshammewwan kan fideef haakaffalamu jedhan qabeenya mucichaa yeroo ta'an irraa jalqabee ji'a sadii (3) keessatti akka gurguraman yookiin harshammewwan maqaa mucichaatiin galmaa'an akka jijjiiraman gochuu qaba.
2. Guddisaan gaaffii yoo dhiyeessuuf manni murtii keewwata kana keewwata xiqqaa (1)n dirqama ilaalame irraa bilisa akka ta'u ajajuu ni danda'a.

Keewwata 296

Idaa fi Maallaqoota Galii Ta'an

1. Guddisaan Idaa mucaa ga'ila hin geenyeet qabeenya mucichaa irraa hir'isuudhaan kafala.
2. Kaappitaala mucaa ga'ila hin geenyeet kaffalamuu qabuufi galii biroo ni fudhaaf; fudhachuu isaa mirkaneessuudhaans nagayee ni kenna.

Keewwata 297

Kaappitaala Hojii Bu'aa Qabu Irra Oolchuu

1. Hangi maallaqichaa Qarshii dhibba Shanii (500) ol kan ta'e kaappitaala mucaa ga'ila hin geenyeet guddisaan hojii bu'aa qabu irra oolchuu qaba.
2. Manni murtii hanga maallaqaa keewwata kana keewwata xiqqaa (1)n ilaalame fooyyeessuu ni danda'a.

Keewwata 298

(2)Daangua Yeroo

1. Kaappitaalli harka guddisaa scene ji'a sadii (3) keessatti hojii bu'a qabeessa ta'e irra ooluu qaba.
2. Manni murtii hanga yerichaa fooyyeessuu ni danda'a.

Keewwata 299

Itti Gaafatannummaa

1. Guddisaan maallaqa hojii bu'a qabeessa irra hin oolchineef dhala seeraan murtaa'e mucaa ga'ila hin geenyeet kaffaluu qaba.
2. Barbaachisaa taa'ee yoo argamees dabalataan beenyaa miidhaa akka kaffalu itti murtaa'u ni danda'a.

Keewwata 300

Galiwwan

1. Galiwwan mucaa ga'ila hin geenyee, galiwwan gahaa ta'anii yoo argamuu baatanis qabeenya irraa hir'isee tajaajila guddinaa fi barumsa isaa tiif akka ooluu guddisaan bulchaadhaaf ni kenna.
2. Manni murtii haala biraatiin yoo murteesse malee, maallaqni tajaajila kanaaf oolu ji'uma ji'an Bulchichaaf kafalama.
3. Haalli kaffaltii waliigaltee bulchaa fi guddisaan yookiin murtii mana murtiitiin kennamuun fooyya'uu ni danda'a.

Keewwata 301

Waliigalteewwan Kiraa

- Eeyyama mana murtiitiin kan godhaman yoo ta'an malee, waliigalteewwan kiraa guddisaan seene, mucichi erga ga'ila gahéen waggaa sadiin booda akka raawwatu hin dirqamu.

Keewwata 302

Waa'ee Dhaalaa

1. Qabeenya mucichi dhaalaan argatu guddisaan ofitti fudhaa.
2. Qabeenyi dhaalaan argamu idaa isaa kaffaluu kan hin dandeenye yoo ta'e malee, guddisaan dhaalicha hin barbaadu jechuu hin danda'u.

Keewwata 303

Waa'ee Kennaa

1. Kennaan mucaa ga'ila hin geenyeef kennamu faayidummaa kan hin qabneedha jechuudhaan yoo ta'e malee, guddisaan hin fudhadhu jechuu hin danda'u.
2. Kennaawwan xixiqqaa barmaatileen kennamaniin ala Guddisaan qabeenya mucaa ga'ila hin geenyee irraa maqaa mucaatiin kenna kennuu hin danda'u.

Keewwata 304

Dirqama Wabii Seenuun Kan Hin Danda'anne Ta'uu Isaa

Guddisaan qabeenya mucaa ga'ila hin geenyee Idaa nama birootiif wabummaadhaan qabsiisuu hin danda'u.

Keewwata 305

Waa'ee Araaraa

Dhimmi falmiin irratti godhamu qarshii Kuma Tokko gadii yoo ta'e yookiin faayidaa mucaa ga'ila hingenye ilaalchisee manni murtii yoo eeyyame malee guddisaan dhimmicha araaraan xumuruu hin danda'u.

Keewwata 306

Waliigalteewwan Guddisichi Mucaa Gaa'ila Hin Geenyee

Wajjin Seenu

1. Guddisaan manni murtii yoo eeyyameef malee qabeenya mucaa ga'ila hin geenyee bituudhaaf, kiraadhaan fayyadamuudhaaf yookiin waliigaltee biroo kamiyyuu mucila wajjin raawwachuun hin danda'u.
2. Akkasumas guddisaan mana murtiitiin eeyyamamuuf malee, mucaa ga'ila hingenye irraa mirga kamiyyuu yookiin mirga maallaqa ittiin gaafatu fudhachuu hin danda'u.

Keewwata 307

Waa'ee Liqaa

Manni murtii yoo hayyame malee guddisaan maqaa mucaa ga'ila hin geenyeetiin waliigaltee liqaa seenuu hin danda'u.

Keewwata 308

Mucaa Gaa'ila Hin Geenyee Wajjin Walnari'achuun

Barbaachisaa Ta'uu Isaa

1. Umuriin mucaa ga'ila hin geenyee waggaa 14 gadii yoota'e malee, guddisaan haala umuriin mucichaa eeyyamuu fi yeroo dhimmootni ciccimoon mucicha

ilaallatan ka'an mucaa gaaila hin geenye wajjin mari'achu gaba.

2. Mucaan gaaila hin geenye hayyama isaa kennuun guddisaa itti gaafatamummaa jalaa hin baasu.

Keewwata 309

Mucaan Gaa'ila Hin Geenye Akka Hojielu Hayyama

Guddisaa Isaatiin Kennamu(1) Bu'ura isaa

1. Umuriifi humna maallaqaa mucaa gaaila hin geenye bu'ura godhachuudhaan, waliigalteewwan dhimmoota guyyaa guyyaa salphaa ta'an laallatan qofa akka seenu Guddisaan eeyyamuufi ni danda'a.
2. Hayyanni kunis callisuudhaanis kennamuu ni danda'a.

Keewwata 310

(2) Dhimmoota Guyyaa Guyyaa Salphaa Ta'an

1. Gochicha raawachuudhaaf hayyamani mana murtii kan barbaachisu yoo ta'e, haala kaminiyyuu dhimma guyyaa guyyaati jedhamuu hin danda'u.
2. Mucaan gaaila hingenye qarshii dhibba sadii (300) ol dirqama akka seenu kan isa dirqisiisu yoo ta'e, gochichi dhimma guyyaa guyyaati jedhamuu hin danda'u.

Keewwata 311

(3) Bu'aa Inni Guddisaa Irratti Qabaatu

Mucaan gaaila hin geenye eeyyama guddisaatiin dirqam aawwan seenuuf Guddisaan isaa garewwan sadaffiaaf wabiidha.

Keewwata 312

Dhaamoo

1. Guddisaan maqaa mucaa gaaila hin geenyeen dhaamoo gochuu hin danda'u.
2. Mucaan gaaila hin geenye waggaa 16 guutu malee dhaamoo gochuu hin danda'u.

3. Mucaan gaaila hin geenye waggaa 16 utuu hin guutin dhaamoon inni godhu, waggaa 16 erga guuteen booda yoo haquu baatellee bu'aa hin qabu.

Keewwata 313

Waa'ee Baasii Qabeenya Bulchuudhaaf Guddisaan

Baasu

Faayidaa mucaa gaaila hin geenyeef jecha baasiin guddisichi qabeenya dhuunfaa isaarraa baasu akka bakka bu'uuf mirga gaba.

Keewwata 314

Bulchiinsa Qabeenya Mucaa Gaa'ila Hin Geenye Irratti

Gabasa Dhiyessuu Kan Qabu Ta'uu Isaa

1. Guddisaan haala bulchiinsaafi herrega qabeenya mucaa gaaila hingenye ilaalchisee gabasa qopheefatee qabachuu qaba.
2. Mucaa gaaila hin geenyeef warii ol-lakkaa'aman ykn Obboleewwan dhiiraa fi dubartootaa waliin ta'anii yookiin adduma-addaan gaaffii yoo dhiyeessaniif guddisaan gabasa bulchiinsaa fi herregaa akka ilaalan ni godha.

Keewwata 315

Raawwatamummaa

Seera kanaan keewwata 281- 283 ti tumaaleewwan ilaalaman guddisaadhaafis raawwatamummaa ni qabaatu.

KUTAA (4)

Danbiwwan Mucaa Gaa'ila Hin Geenye Eeguudhaaf

Tumaman Darbuun Maal Akka Hordofsiisu.

Kutaa Xiqqaa tokko

Hojiwwan Mucaa Gaa'ila Hin Geenye

Keewwata 316

Bu'ura Isaa

Gochaawwan seera qabeessa ta'anii garuu mucaa gaa'ila hin geenyeen aangoo isaatiin olitti raawwataman hunduu diigamaa ta'u.

Keewwata 317

Akka Diigamu Gaafachuu

Dalagaawwan seera qabeessa ta'anii mucaa gaa'ila hin geenyeen raawwataman akka diigaman gaafachuu kan danda'an mucaa gaa'ilaaf hingenye mataa isaa yookiin dhaalota isaa yookiin bakka bu'oota isaati.

Keewwata 318

Waa'ee Nama Yaada qulqullummaan Waliigaltee Seenuu

1. Seera kanaan keewwata (316)n kan tumame yoo jiraateyyuu, gareen waliigalaan inni biroo mucicha wajjin kan waliigale kana gochuudhudaaf eeyyama ni qaba jedhee yaada qulqulluun amanuudhaan yoo ta'e waliigaltichi kan ragga'e ta'a.

2. Waliigalaan inni biroo wallaalummaa mucichaati kan fayyadame yoo ta'e, keewwata kanaan keewwata xiqqaa (1)n kan tumame raawwatamummaa hin gabaatu.

Keewwata 319

Waa'ee Maallaga Deebii Ta'uu

1. Mucaa gaa'ila hin geenyeef maallaqni kaftalame deebi'uu kan danda'u, hanga badhaadhinaa hanga guyyaa waliigaltichi akka diigamu himami itti dhiyaatetti argameen qoofa ta'a.

2. Haala kanaan ala mucaan gaa'ila hin geenye deebiisuf hin dirqamu.

Keewwata 320

Itti Gaafatamummaa Waliigalteen Ala Qaqqabuufi

Badhaadhina Gar-malee (1) Bu'ura Isaa

Mucaan gaa'ila hin geenye hojiwwan seeraan ala ta'aniin gar-malee yoo badhaadhe yookiin nama biroo irratti miidhaa yoo geesse, seera hariiroo hawaasaa keessatti itti gaafatamummaa waliigaleen ala qaqqabuufi gar-malee badhaadhuu ilaalchisee tumameen itti gaafatamaa ta'a.

Keewwata 321

(2) Gaa'ilaaf Osoo Hin Ga'in Gaheera Jechuu

1. Mucaan gaa'ila hin geenye osoo gaa'ila hin ga'in gaheera jedhee yoo dubbatellee, kanuma waan dubbateef qofa sababa gaa'ila hingenyeef mirga ittiin fayyadamu hin dhabu.

2. Akkasumas gaa'ila gaheen jira waan jedheef, balleessaa ittigaafatamummaa waliigalteen alaa fidu ta'ee irratti hin lakkaa'amu.

Kutaa Xiqqaa 2

Gochaawwan Seera Qabeessa Guddisaa

Keewwata 322

Dalagaawwan Sirritti Raawwataman

1. Guddisaan gochaawwan seera qabeessa mucaa gaa'ila hin geenyeef raawwate hunduu, mucichi yeroo gaa'ila gahetti akka raawwateetti lakkaa'amanii kan itti gaafatamu ta'a.

2. Guddisaan itangaafatama jedhee kan dirqama seene yookiin bu'ura seeraatiin kan dirqamu yoo ta'e malee,

mucaa gaa'ila hin genyeef jecha gochaawwan seera qabeessa raawwateef itti gaafatamaa hin ta'u.

Keewwata 323

Tumaalee Seeraa Darbuu

Tumaaleewwan seeraa darbuudhaan gochaawwan guddisaan raawwateef, bakka bu'aan tokko aangoo kennameefi Olitti yoo hojjete tumaaleewwan seera bakka bu'ummaa barbachisaa ta'an irratti raawwatamaa ta'u.

Keewwata 324

Waa'ee Garee Sadaffaa

1. Qajeelcha manni murtii guddisaadhaaf kenne garee sadaffaa warii ta'an yoo beeku baatan yookiin kan beeku qaban yoo ta'e malee guddisaan qajeelchicha darbuun isaa, garee sadaffaa warra ta'an irratti mormi ta'uu hin danda'u.

2. Mucaa gaa'ila hingenyeef qabeenya ofii nanni kenne, dhaame yookiin dhiise guddisaadhaaf yeroo qajeelcha kennetis, tum-
aan keewwata kana keewwata xiqqaa (1) raawwatamaa ta'a.

Keewwata 325

Waa'ee Guddisaa Bakka Bu'uu

Kutaa xiqqaa kanaan tumaaleewwan ilaalaman guddisaa Bakka bu'u irrattis raawwatamaa ta'u.

Kutaa Xiqqaa Sadii (3)

Gochaawwan Itti Ggaafatamummaa Hordofsiisuu Danda'an

Keewwata 326

Waa'ee Guddisaa

1. Sababa hir'ina bulchiinsa qabeenyaa irratti Guddisaan raawwateen yookiin qajeelcha kabajuu baachuu isaatiin yookiin faayidaan mataa isaa faayidaa mucaa gaa'ila hin geenye waliin kan walitti bu'u ta'ee gochicha waan

raawwateef miidhaa mucaa gaa'ila hin geenyerra gahu hundaaf itti gaafatamummaadhaan ni gaafatama.

2. Keewwata kana keewwata xiqqaa (1)n tumaan ilaalamee guddisaa bakka bu'urrattis raawwatamaa ta'a.

KUTAA (5)

Dandeettii Dhabuun Mucaa Gaa'ila Hingenyeef Hafuu Isaa

Keewwata 327

Sabbboota Dandeettii Dhabuu Itti Hafu

Mucaan gaa'ila hin geenye dandeettii hin qabu jedhamun isaa kan hafu:

- a) Yoo gaa'ila gaa'u yookiin
- b) Bulchiinsa guddistuu jalaa bilisa haa bayu yoo jedhamee dha.

Kutaa Xiqqaa Tokko

Waa'ee Bulchiinsa Guddisaa Jalaa Bilisa Bahuu

Keewwata 328

Fuudhaa-Heeruma

Mucaan gaa'ila hin geenye akkataa seera kana keewwata 26 xiqqaa (2)n ilaalameen fuudhaa-heeruma yoo raawwate sababa fuudhaa-heerumichaatiin qofa bulchiinsa guddisaa jalaa bilisa baha.

Keewwata 329

Haala Adda Ta'een Bulchiinsa Guddisaa Jalaa Bilisa Bbahuu

1. Mucaan gaa'ila hin geenye umurii isaa waggaa 14 yoo guutu bulchaan isaa yookiin guddisaan isaa yookiin namni biroo nagalcha jedhu Bulchiinsa guddisaa jalaa bilisa akka bayu gaafachuu ni danda'a.
2. Manni murtii gaaffiin yoo dhiyaatuuf, haala mucaafi sababa bulchiinsa guddisaa jalaa bilisa akka bayu itti

gaafatame ilaalee, bulchiinsa guddisaa jalaa bilisa ta'uun isaa mucichaaf kan fayyadu ta'uu yoo arge gaafficha fudhatee hayyamu ni danda'a.

Keewwata 330

Bu'aawwan

Mucaan bulchiinsa guddisaa jalaa bilisa bahe, seeraan akka ga'ila gaheetti lakkaawama.

Keewwat 331

Kan Hin Mulqanne Ta'uu Isaa

1. Mucaan ga'ila hingenye bulchiinsa guddisaa jalaa bilisa akka ta'u hayyami kenname mulqamu hin danda'u.

2. Sababa fuudhaa-heerumaatiin kan argame haalli bilisa bulchiinsa guddisaa jalaa bilisa bahuu, fuudhaa-heerumichi yoo diigamellee bu'aan isaa akkuma eegametti hafa.

3. Keewwata kana keewwata xiqqaa 2n kan tumame yoo jirateyyuu, fuudhaa-heerumichi kan diigame umuriin fuudhaa-heerumaaf seeraan hayyame sababa hin eegamneen yoo ta'e, bulchiinsa guddisaa jalaa bilisa ba'uu ilaalchisee manni murtii barbaachisaa ta'ee kan isatti mul'atu murteessu ni danda'a.

Kutaa Xiqqaa Lama

Herreega Hojii Guddisummaa Beeksisuu

Keewwata 332

Bu'urasaa

1. Guddisaan, hojii guddistummaa isaa yoo xumuramu, guddisaa ta'ee nama bulcheef yookiin dhaaltota isaatiiif herreega ittiin bulche dhiyeessu gaba.

2. Akkasumas, qabeenya nama guddistummaadhaan bulchee hunda ofirraa dabarsuu, haala mirga isaatii fi idaan ittiin dirqamus yoo jiraates beeksisuu gaba.

Keewwata 333

Galmuu Dhabuu Qabeenyaa

1. Guddisaan yeroo hojii guddisummaa qabatee jiru yookiin mucaa ga'ila hin geenyeef qabeenyi dhaalaan yoo kennamu tartiiba qabeenya kanaa galmessee qabuu yoo baate, qabeenya mucichi dhaalaan yookiin kennaan argate haala kamiiniyyuu qabachiisuun ni danda'ama.

2. Ragaan faallaa ta'e kan biraa yoo dhiyaate malee, jecha ragooleen kennaniin qabeenyi tokko akka qabeenya mucaa ga'ila hin geenyeetti lakkaawama.

Keewwata 334

Herreega Raggaasisuu

1. Mucaan bulchiinsa guddisaa jalaa bilisa bahe, herreega hojii guddisaa yoo raggaasisee fi umuriin isaa waggaa 18 kan hin guunne yoo ta'e, herreegaalee erga raggaasise booda amma waggaa tokkooiti herreega raggaasisee ture sana ofumaaf diiguu ni danda'a.

2. Mucaan bulchiinsa guddisaa jalaa bilisa bahe, guddisaadhaaf herreega akka hin dhiyeessine hayyama kenneefi yoo jiraatellee, tumaan armaan ol jiru irratti raawwatamaa ta'a.

3. Dhaaltonni ga'ila gahan mucaa ga'ila hingenye yoo dhaalan, dhaaltonni kun herreega guddisaan mucaa hojjate yoo raggaasisan yookiin guddisaa akka herreega hin dhiyeessine yoo bilisa baasan tumaalee armaan oliitii ilaalamani eeruudhaan falmuu hin danda'annu.

Keewwata 335

Waa'ee Darbiinsa Yeroo

1. Bakka bu'oonni yookiin dhaaltooni mucaa gaa'ila hin geenye sababa hojii guddisummaatiin guddisa irratti himannaawwan itti gaafatamummaa dhiyeessan kamiyyuu, guddisaan hojii guddisummaa isaa yeroo dhiise irraa jalqabee hanga waggaa shaniititti yoo dhiyeessuu baatan darbiinsa yerootiin ni ittifannu.
2. Haata'u malee mucaan gaa'ila hin geenye qabeenyi isaa akka deebi'aniiif gaafachuuf himata dhiyeessudhaaf mirgi inni qabu, yeroon armaan olitti ilaalame erga darbeen boodas yoo ta'e hin dhorkamu.

BOOONNAA 13

TUMAALEE ADDA ADDA

Keewwata 336

Seerota Raawwatamummaa Hin Qabanne

1. Seera Hariiroo Haawaasaa Bara 1952 baheen:
  - a) "Waa'ee Nannoota" kan jedhu kitaaba tokkoffaa keessaa keewwata 198-338
  - b) "Waa'ee maatiifi Dhaala" kan jedhu kitaaba lammaffaa keessaa keewwata 550-825 tumaleen jiran Naannoo Oromiyaa keessatti raawwatamummaa hin qabaatanu.
2. Seeronni, qajeelfamoonni, murteewwanii fi hojiiwwan labsii kanaan walfaalleessan dhimmoota labsii kanaan ilaalaman irratti raawwatamaa hin ta'an.

Keewwata 337

Waa'ee Mirgoota Bu'ura Seera Duraatiin Argamanii Turanii

1. Tumaan ifatti faallaa ta'e yoo jiraate malee, seerri kun ragga'uu dura haalawwan seera qabeessaa turan argamsiisuudhaaf ulaagaalee seerri inni haaraan gaafatu isa duraa irraa otoo adda ta'anillee, haalawwan seera

qabeessa ta'an kan bu'ura seera duraatiin argamanii turan akkuma ragga'anitti itti fufu.

2. Tumaan ifaan faallaa ta'e yoo jiraate malee, seerri kun ragga'uuun dura bu'ura seera duraatiin bu'aawwan seera qabeessa ta'uudhaan argamanii turan seerri kun hin jijjiiru

Keewwata 338

Waa'ee Galmeeffannaa

1. Mootummaan Naannichaa, akkuma seerri kun hojii irra oleen yeroo gabaabaa keessatti seera galmeeessuu haala hawaasummaa ni baasa, dhaabbilee barbachisaa ta'anis ni moggasaa; ni gurmeessa.
2. Keewwata kana keewwata xiqqaa (1) irratti bu'uurefachuuudhaan waajjirri itti gaafatamaa galmeeessaa haala hawaasummaa dhaabatee hojii isaa hanga jalqabutti qaama ilaaluun kan kennamaa turan yookiin fuulduratti kan kennaman waraqaan ragaa dhalootaa, fuudhaa-heerumaa fi kan biroo kana fafakkaatan, akka itti gaafatamaa galmeeessaa haala hawaasummaatiin kennamanitti lakkaa'amanii seera qabeessummaa ni qabaatu.

Keewwata 339

Falmiiwwan Dhimma Maatii Uuu Hin Xumuranii

Rarra'anii Jiran

1. Seerri kun ragga'uuun dura falmiiwwan dhimma maatii mana murtii tiin qabamanii jiran bu'ura seera kanaatiin xumura ni argatu.
2. Seerri kun ragga'uuun dura bu'ura seera duraatiin dhimmoonni hiikkaa gumii jaarsolii maatiitiin qabaman hunduu bu'ura seera sirnummaa qabuutiin mana murtii aangoo qabanitti ni darbu.
3. Manneen murtiis dhimmoota kana ofitti fudhatanii bu'ura tumalee seera kanaatiin murtii kennu.

4. Seerti kun otoo hin bahiniin dura dhimootni akkataa seera maatii duritiin raawwataman akkaataa seera kanaatiin akka raawwatamanitti lakkaawamanii bu'aan isaaniin kan itti fufu ta'a.

SEERA MAATII NAANNOO OROMIYAA

B A A F A T A

Mataduree

Fuula

Labii Seera Maatii Naannoo Oromiyaa .....

Bogonnaa 1

Wa'ee Firoomaa 4

Bogonnaa 2

Wa'ee walkaadhimachuu 6

Bogonnaa 3

Akkataa Raawwannaa Fuudhaa heerumaa 9

Waligala 9

Fuudhaa-heeruma raawwachuuf Haallan Guutamuu qaban 11

Fuudhaa-heerumni akka Hin Rawwatanne Moormuu 14

Akkataa Fuudhaa-heerumaa Wa'ee Galmeeffama Fuudha-heerummaa 18

Bogonnaa 4

Hir'achuun Haallan fuudhaa-heerummaa maal akka Hordofsiisuu 20

Bogonnaa 5

Bu'aa fuudhaa-heerumni Hordofsiisu Waligala 22

Fuudhaa Heerumni Qunnamitti Dhuunfaa irratti Bu'aa Qabaatu 25

Fuudhaa heerumni Gama Qabeenyatiin Bu'aa hordofsiisu 27

Bogonnaa 6

Falmiwwan Fuudhaa-heerumaa keessatti Ka'an murteessuu 33

Wa'ee fuudhaa-heerumni ragga'u Jiraachuu Yookiin raawwatamuu Isaatiif falmii Dhiyaatu 33

Falmiwwan Hiikka hin ilaallanne Murteessu 35

Bogonnaa 7

Digamuu fuudhaa-heerumaa fi Bu'aa Hordofsiisu Waligala 36

Wa'ee Waliigaleedhaan Walhiikuu 37

Sababa Gaaffiin Dhiyaachuutiin Murtii Hiikkaa kennamuu 39

Qabeenya Abbaawarraa fi Haadhawarraa Qullulleessuu 45

Adeemsa falmiwwanii fi akkaataa itti Murteeffaman 48

Bogonnaa 8

Fuudhaa-heerumni Osoo hin Rawwataniin akka Abbaa-warraafi Haadhawarraati Waliin Jiraachuu 51

Kutaa Tokko 55

Kutaa Xiqqaa Tokko 55

Kutaa Xiqqaa Lama 55

Kutaa Sadii 56

Kutaa Xiqqa Afur 57

Kutaa Lama 60

Kutaa Sadii 62

Kutaa Afur 64

Kutaa xiqqa Tokko 66

Kutaa Xiqqa Lama 67

Bogonnaa 10 71

Bogonnaa 11 78

Bogonnaa 12 83

Kutaa Tokko 83

Kutaa Lama 83

Kutaa Sadii 84

Kutaa Xiqqaa Tokko 96

Kutaa Xiqqaa Lama 96

Kutaa Afur 99

Kutaa Xiqaa Tokko 108

Kutaa Xiqqaa Lama 108

Kutaa Xiqqaa Sadii 109

Kutaa Shan 110

Kutaa Xiqqaa Tokko 111

Kutaa Xiqqaa Lama 111

Bogonnaa 13 114

Tumaalee Adda Addaa 114

Gatlin Toldoo Qarshii
የገጽ ፻፳ ስር

10.00